

Editor	Ștefan Bălici
Comitet de redacție	Irina Iamandescu Raluca Iosipescu Sergiu Iosipescu Daniela Mihai Oana Gabriela Petrică Corina Mihăescu Bogdan Șandric Dan Matei Aurelian Stroe Iozefina Postăvaru Florentina Matache Iuliu Șerban
Secretar de redacție	Ruxandra Șerban
Design grafic	Andrei Turenici (Daniel & Andrew Design Studio)
Tehnoredactare	Florentina Matache Ioana Maria Petrescu

Copyright: Institutul Național al Patrimoniului 2017

Autorii textelor și ilustrațiilor și INP dețin toate drepturile asupra ediției de față și își asumă responsabilitatea conținutului articolelor.

Reproducerea integrală sau parțială a textului din această lucrare este posibilă numai cu acordul scris al INP.

Adresa Redacției BCMI:

Institutul Național al Patrimoniului

Ienăchiță Văcărescu 16, sector 4, București
Tel: 021 336 6073, Fax: 021 336 9904
www.patrimoniul.ro

Cuprins	6	Editorial ȘTEFAN BĂLICI
1 Cronică legislativă	10	Despre necesitatea continuării procesului de codificare a legislației patrimoniului ADRIAN CRĂCIUNESCU
	20	Modificări legislative recente în domeniul protejării patrimoniului imobil ADRIAN BĂLTEANU
2 Patrimoniul în dezbatere	26	Programe internaționale de promovare a patrimoniului RALUCA MUNTEANU
	32	Marca Patrimoniului European, expresie a unui deziderat pentru Europa ALEXANDRA ȚINȚĂREANU
3 Șantiere de restaurare	46	Proiecte cu finanțare externă gestionate de Ministerul Culturii și Identității Naționale prin Unitatea de Management a Proiectului, finalizate între 2012–2017 1 Programul PA16/RO12 2 Programul F/P 1562 (2006)
	60	Proiecte cu finanțare guvernamentală din bugetul Ministerului Culturii și Identității Naționale, gestionate de Institutul Național al Patrimoniului Programul Național de Restaurare (PNR 2017)
	84	Prin trei secole alături de Comisia Națională a Monumentelor Istorice HANNA DERER
4 Din activitatea sistemului public de protecție a patrimoniului cultural	89	Dosare de clasare și declasare din anul 2017 SILVIA COSTIUC
	106	Raportul anual de monitorizare a monumentelor istorice din România înscrise în Lista Patrimoniului Mondial – 2017 ȘTEFAN BĂLICI, JOSEF KOVACS, IOZEFINA POSTĂVARU, ANCA FILIP, CORNEL CONSTANTIN
	148	Lista specialiștilor, experților și verifcătorilor tehnici în domeniul protejării monumentelor istorice, atestați în cursul anului 2017
5 Patrimoniul în actualitate	154	Evenimente, proiecte culturale, cronici și recenzii
6 Evocări	170	Dan Nicolae / VLADIMIR CIOBANU Mircea Crișan / HANNA DERER Ruxanda Beldiman / MIRCEA ALEXANDRU HORTOPAN Liviu Brătuleanu / AURELIAN STROE

Buletinul Comisiunii Monumentelor Istorice (BCMI) este prima publicație periodică din România dedicată protejării patrimoniului cultural imobil, apărută trimestrial începând cu luna ianuarie 1908, sub direcția Comisiunii Monumentelor Istorice (CMI). La origine, *Buletinul* avea ca obiectiv general „deșteptarea și răspândirea în popor a simțului și priceperii pentru conservarea monumentelor, prin publicarea de lucrări speciale asupra monumentelor și de instrucțiuni asupra chipului conservării sau restaurării lor”¹ și cuprindea „o parte științifică”, în care se urmărea publicarea a „tot felul de monografii, studii, lucrări, comunicări și materialuri de natură istorică, arhitectonică și artistică privitoare direct și numai la monumentele noastre istorice” și „o parte oficială”, în care se publicau „rapoartele anuale ale Comisiunii, procesele verbale ale ședințelor ei, referatele arhitecților însărcinați cu conducerea și executarea lucrărilor de conservare și restaurare, precum și eventualele circulări, informațiuni și deciziuni ale Ministerului și ale Comisiunii, privitoare la monumentele noastre istorice”².

Buletinul și-a păstrat formula inițială până la desființarea sa în 1945, urmată de dizolvarea CMI în 1948. În perioada următoare atât activitatea comisiei, cât și publicarea unor texte de referință a fost continuată ocazional de către alte organisme. Prima publicație postbelică a fost revista *Monumente și Muze*, apărută într-un singur număr, în anul 1958. Abia începând cu anul 1970 s-a reluat, în cadență trimestrială, publicarea unei reviste dedicate monumentelor istorice. Aceasta s-a numit mai întâi *Buletinul Monumentelor Istorice* (1970–1973), iar apoi *Revista Muzeelor și Monumentelor – Monumente Istorice și de Artă* (1974–1989). Din 1990 publicarea *Buletinului Comisiei Monumentelor Istorice* a fost reluată, dublată de o nouă publicație – *Revista Monumentelor Istorice*. Direcțiile principale urmărite de *Buletin* la înființare s-au distribuit astfel în două publicații distincte, a căror consecvență și identitate s-au disipat în timp.

Buletinul își reia acum apariția după o întrerupere de câțiva ani, într-o serie nouă, prin care urmărim în primul rând revenirea la direcțiile formulate la 1908, care și-au păstrat integral valabilitatea și importanța și în același timp deschiderea către toate formele de acțiune patrimonială actuală. Dacă la origine apărea ca organ al principalei instituții a sistemului public de protecție a monumentelor istorice, reflectându-i activitatea științifică și administrativă, acum *Buletinul* va urmări dezvoltările și rezultatele multiplelor organisme ale sistemului public dedicat patrimoniului imobil – de la Comisiune, redusă azi la funcția consultativă și devenită Comisia Națională a Monumentelor Istorice, cu secțiunile sale de specialitate și comisiile zonale, la segmentul administrativ, reprezentat de Direcția Patrimoniu Cultural din cadrul Ministerului Culturii și Identității Naționale și de Direcțiile Județene

1 Regulamentul de aplicare a legii pentru conservarea și restaurarea monumentelor publice, 1892, § II, alin 4.

2 „Extras din Deciziunea Ministerială privitoare la redactarea Buletinului”, BCMI, 1908, I.

pentru Cultură, și la segmentul operativ complex, cu activitate extinsă de la cercetare și evidență, la monitorizare și finanțare, acoperit de Institutul Național al Patrimoniului. De asemenea, *Buletinul* va oferi spațiul pentru reflectarea activității sectorului independent și non-guvernamental dedicat protejării patrimoniului imobil, cât și a altor entități și sectoare de activitate, în încercarea de a prezenta o imagine cât mai actuală și caracteristică a interesului și acțiunii dedicate patrimoniului imobil în România.

Deși nu mai reflectă exclusiv – și nici chiar preponderent – activitatea Comisiei, publicația revine acum la titlul original, *Buletinul Comisiunii Monumentelor Istorice*, atât ca formă de reverență față de valoarea proiectului editorial inițial, cât și ca semnal al detașării de arhitecturile instituționale actuale. De acum *Buletinul* nu mai este organul Comisiei, ci este agora reflecției asupra sistemului de protecție a patrimoniului cultural și asupra acțiunii patrimoniale, indiferent de originea și afilierea sa.

Prin dubla lansare, alături de *Revista Monumentelor Istorice* (RMI), și aceasta într-o nouă formulă, cele două publicații se definesc ca entități distincte, având fiecare drept nucleu câte una dintre „părțile” publicației originale: conținutul oficial, respectiv conținutul științific.

Noul *Buletin* va cuprinde un spațiu dedicat analizei și comentariului privitor la sistemul legislativ și la evoluțiile naționale și internaționale recente, în rubrica *Cronică legislativă*. Discutarea sistemelor de protecție și gestiune a patrimoniului cultural, dezvoltate în cadrul acțiunii publice, atât în cadrul instituțional public, cât și în mediul asociativ sau academic, va ocupa rubrica *Patrimoniul în dezbateri*. Acțiunea directă de conservare și restaurare a patrimoniului imobil își va găsi spațiul de expunere în rubrica *Șantier de restaurare*. Aici vom prezenta într-o manieră sintetică și tehnică un număr cât mai cuprinzător de șantier de restaurare de pe teritoriul țării. Dorim să contribuim astfel la crearea unei imagini de ansamblu asupra activității actuale de restaurare în România, a mijloacelor de finanțare și a sumelor investite, a specialiștilor activi în domeniu și a tipurilor de monumente supuse procesului de restaurare. Fidel proiectului inițial, *Buletinul* va reflecta în continuare activitatea comisiilor de specialitate, într-o secțiune dedicată, intitulată *Din activitatea sistemului public de protecție a monumentelor*. Iar varietatea de acțiuni dedicate patrimoniului imobil desfășurate pe întreg teritoriul țării, de la apariții editoriale, la proiecte culturale, expoziții sau conferințe, vor fi prezentate în rubrica *Patrimoniul în actualitate*. Nu în ultimul rând, fiind conștienți că patrimoniul este protejat de oameni și pentru oameni, ne vom îndrepta gândurile și recunoștința, în rubrica *Evocări*, către oamenii dedicați patrimoniului cultural, plecați dintre noi recent.

Privim acest nou început ca pe un proiect deschis, în mod necesar flexibil, pentru a putea să se adapteze cât mai bine realității în schimbare a administrării și protejării patrimoniului cultural. Vom introduce pe parcurs noi rubrici sau le vom adapta sau suprima pe cele propuse acum, căutând să oferim o cât mai largă și coerentă imagine asupra domeniului patrimoniului cultural din România de azi, privit prin filtrul acțiunii administrative – publice sau private.

Despre necesitatea continuării procesului de codificare a legislației patrimoniului

ADRIAN CRĂCIUNESCU

Universitatea de Arhitectură și Urbanism „Ion Mincu”, București
analizaistoricoarhitecturala@gmail.com

CUVINTE CHEIE legislație, cod, patrimoniu cultural, principii

REZUMAT Elaborarea unui cod al Patrimoniului Cultural este o chestiune complexă, contestată de unii, dar încurajată de acei specialiști care văd această inițiativă ca pe o cale sigură de reformare a sistemului. Potrivit legislației în vigoare, primul pas în vederea realizării proiectului constă în conceperea unui document programatic denumit „teze prealabile”, cuprinzând motivele care au stat la originea acțiunii, direcțiile principale și efectele scontate, și care îndeplinește rolul fundamental de a coagula un punct de vedere coerent la nivel guvernamental. Al doilea pas constă în completarea structurii propuse cu articolele propriu-zise. Susținătorii Codului Patrimoniului speră că acest proiect va ajuta nu numai la umplerea unor goluri legislative, ci va contribui și la schimbarea mentalității societății actuale care privește patrimoniul ca pe o povară, nu ca pe o resursă.

Ce este și cum ar trebui să arate un cod al patrimoniului cultural

Pe tema Codului Patrimoniului Cultural am scris de mai multe ori, am și vorbit la postul public de radio în ultimii trei ani, de când am fost implicat în construcția unui schelet viabil pentru această componentă a legislației ce este așteptată de mai bine de un deceniu. Codul este o chestiune asupra căreia probabil ne-am putea apleca încă mulți ani de acum înainte, căci este una complexă și care are nevoie de o largă și profundă dezbateră politică pentru a-i asigura o perenitate ce e obligatorie pentru un asemenea act normativ. Complexitatea sa constă în mai multe aspecte pe care le-aș grupa în două categorii distincte: problemele de tehnică legislativă, respectiv problemele conceptuale.

Modul de abordare a construcției codului este esențial pentru că poate genera timp și dificultate de elaborare foarte diferite și, mai ales, rezultate ce ar putea fi revoluționare, doar practice sau poate unele chiar inutile în funcție de calea de lucru aleasă. Aici mă refer la diferențele ce pot decurge din abordarea „de sus în jos” sau de „jos în sus”, adică acea alternativă de a alege fie o cale pornind de la selectarea principiilor pentru scrierea unor articole de lege corespunzătoare acestora, fie alegerea căii ce pornește de la selectarea articolelor din legislația existentă pentru ca prin prelucrarea lor să se ajungă la comasarea într-un nou text de lege. În cazul primei opțiuni unitatea ce decurge din utilizarea unor principii este una aproape garantată,

pe când în cea de a doua caracterul unitar al rezultatului este doar o aspirație destul de greu de atins.

Alegerea modului de abordare decurge din stabilirea priorității fie pentru probleme conceptuale, fie pentru cele tehnice. Mai depinde direct și de felul în care codul este perceput de către specialiști sau de către persoanele care sunt afectate în mod direct de existența unui cadru legal dedicat speciilor patrimoniului cultural care să fie unul precis. Trebuie subliniat în acest sens faptul că există specialiști care se îndoiesc de necesitatea unui cod, având în vedere existența legilor care acoperă toate domeniile patrimoniului, inclusiv la nivel de norme de aplicare. Aceștia susțin corectarea punctuală a acestor legi, acolo unde se constată deficiențe de concepție sau de aplicare, cu opinia că o astfel de cale este mai rapidă și mai ușor de parcurs. Mai există o categorie de specialiști care susțin că este nevoie de un cod, dar care gândesc că acest cod trebuie obținut din simpla alăturare a legilor actuale, corectând în acest proces și lipsurile acestora. Printre aceștia se mai includ și cei ce consideră că procesul de codificare ar trebui să se rezume doar la speciile patrimoniului imobil sau poate, în mod particular, doar la patrimoniul construit. O categorie distinctă, poate mai puțin numeroasă, este cea a specialiștilor care văd în alcătuirea codului o bună oportunitate pentru reforma sistemului.

Mă regăsesc printre aceștia din urmă și militez pentru reformarea sistemului prin intermediul acestui Cod. De aceea, din calitatea de consilier personal al secretarilor de stat pentru patrimoniu din 2014, respectiv din 2016, am convins conducerea ministerului din acele mandate să nu se mulțumească să „peticească găurile” și neconcordanțele care există în legislație, ci să adopte calea reformei, cu scopul explicit de a simplifica și de a face mai clar și mai practic cadrul legal de care depinde protejarea și punerea în valoare a patrimoniului cultural. Până la urmă, nu aspectele tehnice ale reformei legislative sunt cele mai complicate, ci schimbările de esență, acelea care conduc la acceptarea și implementarea unor principii care să ajute la poziționarea fermă a societății în raport cu patrimoniul său cultural. Această poziționare consider că este fundamentală pentru că, până la acest moment, nu pare foarte limpede dacă patrimoniul cultural este văzut ca o rădăcină a spiritului național sau doar ca o simplă recuzită ce ar putea eventual servi drept instrument turistic cândva.

În cele din urmă, un prim pas concret în definirea unui cadru conceptual nou a putut fi făcut atunci când, în 29 noiembrie 2016, la finalul mandatului guvernului, s-a adoptat Hotărârea nr. 905 de aprobare a Tezelor Prealabile ale Codului Patrimoniului Cultural.

Tezele Prealabile.

De unde am plecat în lucrul la cod

Atunci când am preluat sarcina de a coordona grupul de lucru pentru elaborarea codului, am avut ca punct de pornire o documentație în fascicule pe care unii au considerat-o „un cod la cheie”. În analiza proprie, materialele respective nu erau decât o reșezare a textelor de lege existente, cu intervenții vizând reordonarea și reformularea unora dintre articolele acestora (luate separat) și nimic mai mult.

Lucrul la acest proiect legislativ a pus în evidență carențele majore pe care sistemul protejării patrimoniului național le are pe linia personalului specializat, atât în sensul numărului extrem de redus al acestuia, cât și a capacității sale de a înțelege/percepe corect rolul administrativ pe care un cadru legislativ coerent îl are. Am constatat că lipsește, din păcate, capacitatea de sinteză privitoare la fenomenele administrative sau juridice care împiedică sistemul să funcționeze cu eficiență. Cunoaștem multe dintre simptomele bolii sistemului protejării patrimoniului cultural, dar nu putem nici să cuantificăm și nici să definim cauzele ori efectele acestora, din lipsă de date statistice aplicate. De asemenea, înțelegerea rolului protecției patrimoniului cultural național pentru societate este deformată la nivelul societății în ansamblul ei. Poate și de aceea textele de lege existente, precum și majoritatea propunerilor preliminare de modificare a lor vizau aproape în exclusivitate aspecte care ar regla mai curând mecanisme interne ale sistemului, cu accent pe chestiuni profesionale. O astfel de abordare este în dauna obiectivelor firești pentru un cadru legislativ, anume de a regla relațiile administrative și financiare între domeniul profesional și spațiul social, public. De aceea am avut permanent tendința de a atrage atenția că scopul unei legi nu este să devină manualul muzeografului sau manualul arheologului, ci de a regla alte mecanisme, ce trebuie să fie pragmatice din punct de vedere administrativ.

De aceea, pot spune că baza de pornire pe care am avut-o nu putea fi considerată un „cod”, ci doar un „codex”. În înțelesul din dicționarul explicativ al limbii române, codexul (sau codicele) este o colecție de texte cu caracter legislativ care are un caracter variat¹. În lipsa viziunii unificatoare, cu menținerea acestui caracter de fascicule de legislație separate în ciuda punerii lor laolaltă, propunerea inițială nu avea cum să fie un „cod”. Sensul cuvântului „cod” este cel de lege unitară care reglează un domeniu mai larg, așa cum este și domeniul patrimoniul cultural². Prin urmare, odată cu acceptul conducerii³ Ministerului Culturii pentru ideea de reformă, am căutat și am primit și acceptul de a continua lucrul în cealaltă manieră, anume cea descrisă a fi „de sus în jos”, pornind de la concept general către detaliu. În plus, calea adoptată până la acel moment, anume de a lucra în detaliu, articol cu articol, nu reflecta nici măcar calea procedurală prevăzută de lege.

Originea legală a Tezelor prealabile

Conform legii speciale privind tehnica legislativă⁴, inițiativa legislativă a guvernului în direcția codificării legislației unui anumit domeniu trebuie să înceapă cu un document programatic. Acesta este denumit „teze prealabile” și constă în expunerea motivațiilor, a direcțiilor principale și a efectelor

- 1 În *Dicționarul Explicativ al Limbii Române*, ediția 2009, cuvântul „codex” este definit după cum urmează: „2. Culegere (manuscrisă) de legi, de documente din Evul Mediu sau, p.ext, de orice texte vechi (medievale), de obicei cu conținut variat”.
- 2 Conform aceleiași ediții din 2009 a *Dicționarului Explicativ al Limbii Române*, cuvântul „cod” este definit astfel: „1. Act normativ care cuprinde o culegere sistematică de reguli juridice privitoare la o anumită ramură a dreptului”.
- 3 Mandatele la care mă refer sunt cele ale ministrului Hunor Kelemen și a secretarului de stat pentru patrimoniu Csilla Hegedüs, a ministrului Vlad Alexandrescu și a secretarului de stat pentru patrimoniu Mihai Ghyka, respectiv al ministrului Corina Șuteu și al secretarului de stat pentru patrimoniu Oana Bogdan.
- 4 Legea 24/2000 privind normele de tehnică legislativă pentru elaborarea actelor normative.

așteptate prin concentrarea legislației sub forma unui cod. Prin urmare, dat fiind că rezultatul activității sale ar fi trebuit să fie preluat de către Ministerul Culturii pentru a fi promovat de către Guvern ca inițiativă legislativă, grupul de lucru a căutat să urmeze această cale și, în loc să încerce în continuare să determine rolul virgulelor în textele articolelor de lege luate unul câte unul, a încercat să decanteze principiile și liniile majore pe care viitorul cod ar trebui să le urmeze. O asemenea sarcină este anevoios de îndeplinit.

Un exemplu al acestei dificultăți este până și titlul codului. Grupul de lucru a avut nevoie de foarte mult timp de discuții numai asupra utilizării sintagmei „codul patrimoniului cultural” în dauna celei cu care ne-am obișnuit în ultimii ani, aceea de „cod al patrimoniului cultural național”. Există destule reflexe și sensibilități legate de cuvântul „național” din această sintagmă, astfel că, inițial, a existat destul de multă reticență manifestată până în final, prin opinii separate. Chestiunea de principiu are două fațete distincte legate de acest cuvânt. Pe de o parte, trebuie înțeles foarte clar că un cod al patrimoniului cultural se ocupă de întreg spectrul acestui patrimoniu care înseamnă o sumă de bunuri culturale asupra cărora s-a instituit deja o anumită protecție legală, precum și o sumă de alte bunuri culturale care încă nu au fost descoperite, evaluate sau protejate prin astfel de măsuri legale. Prin viitorul cod s-a încercat determinarea unei distincții în acest sens, identificând patrimoniul „național” ca fiind strict acea componentă a patrimoniului cultural care poartă măsura unei protecții legale. Pe de altă parte, România este o țară care cu mândrie își recunoaște comunitățile de patrimoniu⁵ reprezentate de minoritățile etnice, iar înțelesul mai restrâns pentru cuvântul „național” ar părea că restrânge preocuparea valorilor pentru o anume concentrare etnică pe valorile românilor și nu pe cele ale cetățenilor români în general. Această sensibilitate nu trebuie să existe, fiecare grup etnic al acestei țări fiind tratat fără nicio discriminare, fie ea apărută și din accidentul unei potențiale interpretări nepotrivite a sensului sau nuanței cuvântului respectiv. Prin urmare, nuanța din titlul codului reflectă preocuparea pentru întreg spectrul patrimoniului – protejat sau neprotejat – precum și faptul că Statul este egal pentru toți cetățenii săi, indiferent de naționalitatea acestora.

Rolul Tezelor prealabile

Rolul tezelor prealabile este deci unul foarte clar definit în articolul 27 al legii speciale privind tehnica legislativă. Pe lângă faptul că trebuie să „reflecte concepția generală, principiile, noile orientări și principalele soluții ale reglementărilor preconizate”, tezele trebuie să aibă un caracter director pentru concepția de ansamblu a viitoarei reglementări. De aceea, având în vedere că pentru conținutul unor astfel de teze prealabile nu este stabilit un cadru fix, dincolo de analizele și sintezele problemelor care impun această codificare, mai mult decât prezentarea unor orientări generale și a principalelor soluții, a fost prezentat chiar și un schelet concret al așezării acestor soluții în viitorul cod, cu indicarea modului de structurare a conținutului textului legislativ, dar și cu indicarea temelor esențiale pe care articolele vor trebui să le trateze.

- 5 Sintagmă utilizată de Convenția de la Faro privind valoarea patrimoniului cultural pentru societate adoptată de Consiliul Europei în 2005.

Un alt rol pe care îl consider foarte important este cel de testare prealabilă în spațiul public a unui astfel de concept general ce este susținut pe niște linii relativ precise de soluționare a unor probleme existente în practica administrativă și cea juridică actuale. Procedura de adoptare a unor teze prealabile pentru un cod legislativ presupune obligatoriu o etapă de consultare publică, atât a societății civile, cât și a autorităților publice care ar fi afectate de adoptarea respectivului cod. Această etapă de consultare trebuie însă văzută doar ca o etapă intermediară, a unui oarecare filtru prealabil care să releve eventualele lipsuri sau neconcordanțe. În ciuda faptului că ar putea exista o anumită așteptare de construire a propunerii legislative pornind de la o colecție publică de opinii sau propuneri din partea organizațiilor civice ori profesionale, am fost și am rămas de părere că acest lucru este o abordare nepractică. În mod evident, efortul de strângere a informațiilor și de ordonare a acestora a implicat un număr foarte mare de persoane, însă sinteza și formularea unui concept unitar nu poate fi decât sarcina unui grup foarte restrâns de specialiști. În plus, am exprimat de mai multe ori opinia⁶ că este dificil și procesul de selecție a unui grup coerent de elaborare a structurii codului. În baza cunoașterii sistemului administrativ din interior, mi-am consolidat și părerea că politicienii și cei aflați în domeniile juridic și administrativ nu au deloc cuprinderea problemelor și aplecarea asupra necesităților patrimoniului, în timp ce oamenii de cultură nu au îndeobște nici o experiență sau apetență pentru înțelegerea sistemului politico-administrativ. Ținând cont de acest aspect, mai adaug că nu este deloc practic a implica un număr mare de persoane în elaborarea unui astfel de document strategic cum este cel denumit „teze prealabile”. Ceea ce poate părea nedemocratic este, de fapt, singura cale operativă de a obține un document care să poată fi ulterior dezbătut public într-un termen rezonabil⁷. Prin urmare, rolul primar pe care aceste teze prealabile îl au este de a propune textul de bază, conceptul care să ofere suportul discuției tehnice reale atunci când se va lansa inițiativa legislativă în spațiul public. Cred că acest concept este coerent și suficient de compact pentru a furniza premisele unui viitor cod suplă și pragmatic. Se poate spune că instrumentul tezelor prealabile are și un alt rol fundamental, acela de a coagula un punct de vedere coerent la nivel guvernamental, prin exprimarea unor opinii concretizate în avizele prealabile pe care ministerele interesate le emit anterior adoptării hotărârii guvernului de aprobare a formei finale a tezelor.

6 Inclusiv în presă, în articolul „Patrimoniul cultural politic” publicat în *Dilema veche*, disponibil și pe internet la adresa <http://dilemaveche.ro/sectiune/tema-saptamanii/articol/patrimoniul-cultural-politic>, accesat noiembrie 2017. Vezi Adrian Crăciunescu, „Patrimoniul cultural politic”, în *Dilema veche*, nr. 584, 23–28 aprilie 2015.

7 Pentru că am fost parțial implicat și în dezbaterile prilejuate de inițiativa Ministerului Dezvoltării Regionale de a produce un cod al urbanismului și al construcțiilor, trebuie să spun că tocmai această intenție „democratică” de a dezvolta un grup de lucru mult prea extins către organizații profesionale în faza de elaborare, după opinia mea, va conduce la eșecul demersului. Acest lucru cred că este cert, cu atât mai mult cu cât în construcția celui cod s-a pornit „de jos în sus”. Inevitabil, multe persoane implicate nu au cum să aibă o viziune de ansamblu, astfel că discuțiile vor tinde întotdeauna să se concentreze pe propuneri de detaliu, care reflectă locul și problema exactă și punctuală a fiecărei entități sau persoane ce participă la astfel de discuții. Dincolo de acest aspect, timpul care se consumă în astfel de maniere de lucru ar putea tinde spre infinit din motive obiective. Din această cauză, orice grup care depășește un număr de 5–7 persoane însărcinate cu sinteza conceptului cred că este predispus la eșec.

Prin schema Codului descrisă de Tezele prealabile, schimbările tehnice propuse au avut în vedere:

- revizuirea unor definiții pentru a elimina multiplele lor opțiuni de interpretare sau pentru a ușura decizii ce trebuie luate de justiție sau de către administrație în aplicarea legilor patrimoniului;
- uniformizarea practicilor și procedurilor pentru toate cele patru domenii mari ale patrimoniului cultural: arheologie, patrimoniu construit, patrimoniu mobil și patrimoniu imaterial și cuprinderea lor într-un singur text de lege;
- eliminarea unor neconcordanțe sau chiar suprapuneri contradictorii între legile actuale ale patrimoniului sau între acestea și legi din alte domenii cum ar fi, în special, cele legate de autorizarea în construcții și de urbanism;
- completarea unor prevederi ale legislației patrimoniului pentru a pune în practică obligații asumate prin semnarea de către România a unor convenții internaționale și care nu se regăsesc încă printre prevederile legale interne actuale (cele legate de patrimoniul arheologic subacvatic sau de peisaj sunt cele mai vizibile).

În mod evident, chiar și aceste câteva aspecte relevă intersecția domeniilor de competență administrativă a ministerelor, în special cele legate de justiție, administrație publică și interne, respectiv de lucrări publice. Inevitabil, așa cum dezbaterile publice în mediul societății civile a condus la satisfacții sau la frustrări, în funcție de cuprinderea sau de ignorarea unora dintre observațiile primite, același lucru l-a generat și circularea tezelor prealabile în ministerele interesate. Până la urmă, orice proces legislativ are etape care nu pot fi încheiate decât în urma unor compromisuri. Acceptând această idee, nu pot să nu exemplific cu una dintre frustrările proprii resimțite în urma avizării Ministerului Afacerilor Interne. Propunerile de a întări rolul poliției prin lărgirea și autonomizarea unui corp distinct, care să gestioneze problemele patrimoniului cultural și care să aibă depline competențe în aplicarea sancțiunilor, s-a lovit de un refuz. Argumentul a fost că o astfel de direcție ar depăși cadrul legal care definește rolul tezelor prealabile și că ar genera costuri suplimentare.

Pot să-mi explic totuși o astfel de reacție, ca și în cazul mai multor altor poziții punctuale ale unor alte entități, prin faptul că lectura tezelor ar fi putut fi una superficială și concentrată strict pe aspectele care ar interesa în mod direct aceste entități avizatoare. Cum însă textul codului va fi în final unul adoptat pe cale politică, parlamentară, am totuși speranța că, la momentul dezbaterii publice și al votului, interesele patrimoniului cultural vor fi recunoscute și impuse în ciuda piedicilor puse pe parcurs de către niște funcționari publici⁸. Aceste interese ale patrimoniului sunt reprezentate

8 În răspunsul către Ministerul Afacerilor Interne am considerat necesar să fie incluse fragmentele următoare: „De aceea, luând notă de observațiile dumneavoastră pe care nu le-am putut integra, considerându-le opțiuni alternative, vom lăsa decizia asupra acestor chestiuni ședinței Guvernului, ca fiind o orientare politică generală ce trebuie decisă de Domnul Prim-Ministru, în condițiile în care elaborarea Codului Patrimoniului Cultural este unul dintre obiectivele cuprinse explicit în programul de guvernare.”, precum și: „În conceptul general avut în vedere, Ministerul Culturii a considerat necesară întărirea unei structuri deja existente, atât organizațional prin modul de subordonare al acestor servicii la nivel național sau județean, cât și prin sporirea corespunzătoare a numărului de ofițeri din această specializare – Poliția Patrimoniului. Ținând cont că patrimoniul cultural național se află în

de repartizarea clară a sarcinilor, de evitarea suprapunerilor acestora între instituții, de întărirea autorității publice în contrast cu starea actuală pe care tezele o explică și încearcă să o corecteze. Cum spuneam, aceste aspecte relativ tehnice ale gestionării administrative a domeniului nu pot fi însă decât unele subordonate unei concepții generale, izvorâtă din evaluarea unor principii călăuzitoare. Odată recunoscute și asumate aceste principii, concepția generală și detalierea tehnică pe articole nu ar putea decât să derive în mod firesc și coerent.

Problemele majore de rezolvat

Jurist de formație, un prieten aflat în tabăra celor care consideră inoportun un cod al patrimoniului cultural își explica această poziționare a sa afirmând că nu se poate reglementa unitar chestiunea patrimoniului, din cauză că necesitățile speciilor sale sunt mult prea distincte. În plus, observația sa este că moravurile societății se schimbă permanent, astfel că ceea ce simțim astăzi că merită a fi protejat mâine s-ar putea să nu mai suscite același interes, ceea ce ar face ca un cod să nu fie chiar atât de peren pe cât ar trebui să fie. Este adevărat că patrimoniul cultural imaterial este total diferit față de cel material, mai ales față de cel construit, dar oare chiar nu s-ar putea reglementa întregul patrimoniu printr-un cod? Există totuși un trunchi comun de probleme fundamentale ce decurg din însăși natura patrimoniului și acestea trebuie să fie subiectul reglementării unitare.

Noțiunea de patrimoniu nu poate fi despărțită de cea de „servitute”. Orice protecție s-ar institui asupra unui bun cultural ar avea drept consecințe restricții, obligații, precum și un șir de practici administrative care să le susțină. Acestea ar trebui, tocmai de aceea, să fie abordate într-un mod unitar. Prin urmare, problemele majore care trebuie abordate și clarificate prin viitorul cod țin întotdeauna de:

- proprietate și de limitele servituților ce pot fi impuse asupra dreptului de proprietate, ca urmare a identificării unui interes public în raport cu acel drept de proprietate;
- interesul public și de implicarea autorităților publice în măsura în care putem defini mai clar originea, natura și consecințele acestui interes față de ceea ce identificăm drept „patrimoniu cultural”;
- gradul de implicare centrală versus cel al implicării locale în gestiunea unei asemenea probleme, dat fiind că orice bun protejat servește unei comunități ce poate fi mai largă sau mai restrânsă, poate avea o relevanță mai mare sau mai mică, implicând în consecință și răspunderi mai mari sau mai mici, după caz;

Strategia Națională de Apărare ca fiind un obiectiv de siguranță națională, este cel puțin surprinzător ca unul dintre pilonii principali ai siguranței naționale, anume Ministerul Afacerilor Interne, să afirme că aceasta „ar reprezenta o activitate suplimentară nejustificată pentru Poliția Română/Jandarmeria Română, generatoare de costuri suplimentare”. Ținem să amintim că această schimbare pe care o propunem în ce privește alocarea sarcinilor de monitorizare și de control către funcționarii publici ai Ministerului Culturii, respectiv a celor referitoare la aplicarea măsurilor corespunzătoare de sancționare sau de instrumentare prealabilă a cauzelor de natură penală către poliție (în condițiile prevăzute de Legea nr. 364/2004 privind organizarea și funcționarea poliției judiciare, cu modificările și completările ulterioare) nu este nici măcar o formulă nouă. Tradiția administrativă a secolului al XIX-lea arată că urmărirea regulilor din domeniile aliniilor și ale construcțiilor era în sarcina funcționarilor specializați ai primăriei, pe când administrarea sancțiunilor era întotdeauna sarcina comisariilor de poliție.”

- introducerea de noi categorii în noțiunea generică de „patrimoniu cultural național”, în special în legătură cu peisajul și cu alte categorii de zone protejate, acestea nefiind recunoscute azi în mod explicit a fi parte a acestui patrimoniu.

În plus, trebuie găsită acea cale de a rupe ideea de patrimoniu de cea impresie generalizată la nivelul societății conform căreia acesta ar fi o povară pe care deopotrivă privați sau autorități publice trebuie să o poarte. Acest lucru nu poate fi realizat pragmatic decât prin accentuarea atenției pe care trebuie să o dăm patrimoniului într-o viziune integrată – socială, culturală și economică. Pentru a ajunge la firescul unei astfel de politici publice cu caracter durabil, cred că era imperios necesar a defini câteva principii asupra cărora societatea, în ansamblul său, să cadă de acord că sunt cele prin care se raportează la conceptul de patrimoniu cultural. Numai acestea ar putea constitui baza unui oarecare pact național privind cultura care să elimine orice dispută politicianistă în dezbateră și adoptarea viitoare a Codului. Încă mult mai important decât acest acord preliminar, aceste principii ar trebui să fie setul de reguli care ulterior să valideze orice politică publică s-ar aplica patrimoniului cultural.

Principiile

Principiile despre care discutăm au originile în dezbateră internă a Comitetului Național Român ICOMOS⁹. Inițial ele au fost văzute ca un decalog al patrimoniului și chiar au fost numite „teze”. Pentru a nu genera confuzii de terminologie¹⁰, acestea au fost cuprinse ca „principii” în cadrul documentului final produs de grupul de lucru de pe lângă Ministerul Culturii.

Principiile pe care tezele prealabile le-au stabilit ca fundament al Codului patrimoniului se referă la acceptarea de către societate că:

- patrimoniul cultural este un complex de bunuri și expresii culturale ce fac subiectul unor convenții internaționale pe care România le-a semnat;
- patrimoniul cultural național este o expresie a interesului public general – inducând responsabilitatea statului garantată prin constituție;
- conservarea patrimoniului cultural are ca scop transmiterea nealterată și autentică a informației ce definește memoria culturală către generațiile viitoare;
- protejarea și punerea în valoare a corpului patrimoniului cultural național înseamnă menținerea diversității și complementarității tuturor expresiilor și formelor, locale și regionale;
- patrimoniul cultural contribuie la formarea noilor generații într-o societate incluzivă;

9 Făcute publice în 15.01.2015, cu ocazia Zilei Culturii Naționale: <http://www.icomos.ro/COMUNICAT-CNR-ICOMOS-TEZELE-PATRIMONIULUI.pdf>, accesat la 5.10.2017.

10 În rândul specialiștilor, cuvântul „teză” este înțeles ca o anume sinteză, fapt care a dus la reproșuri vehemente din partea unui astfel de reputat specialist atunci când a fost solicitat să exprime un punct de vedere privind „tezele prealabile”, care se întind pe 69 de pagini. Cum am mai subliniat, specialiștii nu se apleacă asupra cadrului juridic sau administrativ cu ușurință, astfel că am constatat că această sintagmă legală a „tezelor prealabile” a născut așteptări greșite în acest sens.

- patrimoniul cultural este o resursă a competitivității teritoriale, economice și sociale; protejarea și punerea sa în valoare concordă cu principiile dezvoltării durabile;
- protejarea patrimoniului cultural național este obligația tuturor, dar nu trebuie să fie povară pentru nimeni;
- conservarea patrimoniului cultural este un complex de acțiuni care necesită înaltă specializare.

Fiecare dintre aceste principii are consecințe pragmatice foarte clare. Pe unul dintre acestea îl consider extrem de important și trebuie să recunosc că am fost foarte surprins de greutatea cu care am reușit să-l promovez în grupul de lucru. Mă refer aici la acel principiu care recunoaște distribuția responsabilității pentru patrimoniul cultural în rândul întregii societăți, pentru evitarea situației actuale care generează atât de multe probleme în gestiunea sa prin faptul că deținătorii privați se consideră de regulă apăsați de o povară lăsată exclusiv pe umerii lor, în calitate de proprietari cu obligații certe, dar cu drepturi vagi și – de cele mai multe ori – iluzorii. La fel de crucial mi se pare afirmarea netă a principiului autenticității, un principiu nicăieri prezent în legislația curentă. Este timpul să ne decidem ca societate dacă facem efortul de a proteja, conserva și pune în valoare mărturia istorice (al căror caracter primordial trebuie să fie adevărul/autenticitatea) sau ne folosim de ceva ce nu este decât un instrument economic care poate fi oricând substituit de o replică butaforică sau care poate fi oricând copiat în tot atâtea locuri unde s-ar putea găsi un beneficiu (material, de cele mai multe ori) din asta.

Aceste zece principii sunt miezul dezbaterii pentru obținerea consensului politic și chiar doctrinar și, alături de structura cadru propusă pentru viitorul Cod, cred că sunt cel mai important rezultat al promovării Tezelor prealabile în mod public și asumat de către autoritatea centrală a Guvernului prin publicarea lor în Monitorul Oficial.

Continuare

Continuarea firească ar fi scrierea propriu-zisă a articolelor de lege care să umple cu conținut concret structura propusă a Codului. O mare parte dintre acestea, anume cele legate de patrimoniul imobil, sunt deja scrise într-o formă ce poate genera dezbateri parlamentară, dar asta numai dacă ar fi înțelese ca parte subordonată unui întreg. Scoaterea lor din acest context general le-ar putea schimba radical modul de înțelegere și de amendare în consecință. Pentru a fi completate, e nevoie de decizia administrativă a Guvernului, prin Ministerul Culturii. Pentru moment, acest lucru încă așteaptă pentru că s-a conceput și s-a depus un proiect de finanțare europeană care cuprinde necesarul mai multor schimbări normative, iar acest proiect încă se află în evaluare. În paralel, pornind de la ceea ce există, au mai apărut și inițiative parlamentare care ar putea viza un cod restrâns, menit să rezolve doar problemele patrimoniului imobil. De asemenea, există inițiative punctuale, din zona acelor direcții de acțiune concentrate pe modificări făcute fiecărui act normativ în parte, ca proiect de Ordonanță a Guvernului sau prin Ordin al Ministrului Culturii¹¹.

11 Din informațiile pe care le dețin, există în lucru o formulă de amendare prin ordonanță a legislației privind arheologia, pe fondul nemulțumirii arheologilor

Aceste căi paralele se pot însă dovedi a fi o cursă privind desemnarea celui mai bun în a dilua sau chiar a strica un concept unitar de care avem atât de mare nevoie. Dacă aș fi adeptul teoriilor conspiraționiste, văzând de-a lungul timpului opoziția și chiar frânele puse procesului de codificare, aș spune că unii beneficiază din plin de ambiguitatea și imperfecțiunea cadrului legislativ actual. În fond, înțelepciunea populară ne învață că pentru unii este întotdeauna mai profitabil pescuitul atunci când apele sunt tulburi. Prin urmare, nefiind neapărat sceptic în șansele Codului de a fi adoptat cândva, am certitudinea că va mai dura vreme destul de îndelungată până când acest proiect de reformă legislativă va fi promovat în Parlament, cu atât mai mult până va fi și promulgat într-o formă sau alta.

referitoare la uzul detectoarelor de metale și a achiziției de tezaure găsite „întâmplător”. În acest timp, deja a fost emis un Ordin al Ministrului Culturii care a deblocat o situație care sufoca de multă vreme activitatea Comisiei Naționale a Monumentelor Istorice, a secțiunilor și zonalelor acestei comisii. Acest ordin stabilește acele categorii de intervenții pentru care avizul este unul ce nu presupune investigații științifice care să implice comisiile, ci pentru care avizul este unul tehnic, relativ formal.

Modificări legislative recente în domeniul protejării patrimoniului imobil

ADRIAN BĂLTEANU

Ministerul Culturii și Identității Naționale – Direcția Patrimoniu Cultural
af.balteanu@gmail.com

CUVINTE CHEIE monumente, comisii de specialitate, avizare, regim fiscal, legislație

REZUMAT Articolul își propune să urmărească schimbările legislative din ultimii doi ani în ceea ce privește două teme referitoare la legislația patrimoniului cultural imobil: rolul comisiilor monumentelor istorice și fiscalitatea. Deși în această perioadă s-au produs și alte schimbări cu consecințe în domeniul protejării patrimoniului cultural imobil (spre exemplu legea prin care a fost deblocată posibilitatea de acordare de către autoritățile locale a finanțărilor pentru reabilitarea anvelopantei clădirilor sau existența meteorică a *OUG nr. 100/2016* prin care au fost modificate legile urbanismului și construcțiilor), temele alese sunt cele care au, în prezent, implicații mai ample.

Rolul comisiilor monumentelor istorice

Anterior anului 2016, multe comisii ale monumentelor istorice analizau relativ puține documentații pe lună. O mare parte a avizelor emise de către Ministerul Culturii și serviciile publice deconcentrate ale acestuia, indiferent de complexitatea intervențiilor avizate, nu se bazau pe o consultare a comisiilor. Se petrecea aceasta în condițiile în care, deși legislația în vigoare la acel moment preciza rolul consultativ al comisiilor de specialitate, avizele putând să fie sau nu în același sens cu punctul de vedere al comisiilor, consultarea comisiilor era considerată obligatorie. Relativitatea puterii avizelor emise pune în pericol protejarea patrimoniului și siguranța investițiilor. Este de subliniat și contextul dat de numărul foarte mic al specialiștilor din Ministerul Culturii și serviciile publice deconcentrate ale acestuia, număr cu posibilități minime de a fi crescut într-un orizont de timp scurt/mediu din cauza impactului bugetar semnificativ al unor creșteri salariale la nivele rezonabile necesare a fi efectuate. O altă observație de context privește numărul total de membri în comisiile de specialitate care este net superior numărului total de funcționari de specialitate din sistem; în plus, de multe ori comisiile au mai multe specializări decât există într-un serviciu deconcentrat. O altă trăsătură a perioadei analizate este cea a relatărilor din presă ale unor cazuri de corupție privind mediul construit și prezentarea unui număr crescut de intervenții distructive la adresa patrimoniului.

Modificările din 2016 ale *Legii 422/2001* privind protejarea monumentelor istorice fac necesară preluarea în aviz a punctului de vedere al comisiilor de specialitate pentru majoritatea cazurilor și stabilesc faptul că pentru

intervenții „care afectează în mică măsură substanța istorică și/sau sunt temporare” realizate cu respectarea unor condiții stabilite prin ordin de ministru, avizul poate fi emis fără consultarea comisiilor. Deși proiectul de ordin apare în dezbatere la sfârșitul lui 2016, va mai trece aproape un an până la adoptarea unui astfel de act (*OMCIN 2797/2017*). Prin modificarea legii se clarifică necesitatea analizei în comisie a documentațiilor, utilizându-se resursa profesională a comisiilor (cele zonale vor trebui să aibă cel puțin un arhitect, un arheolog și un inginer constructor), este scăzută vulnerabilitatea la corupție (deciziile nu sunt luate de două persoane angajate pe perioadă nedeterminată, uneori fără o formare profesională în domeniu, ci de comisii alcătuite din mai multe persoane care au un mandat de doi ani).

Există voci care afirmă că prin aceste modificări ministerul și serviciile lui deconcentrate devin subordonate comisiilor de specialitate. Urmărind procesul avizării, încă din primul moment al acestuia, se observă că administrația verifică dacă documentația este completă și corect întocmită, iar acolo unde se impune, este datoare să solicite modificări și completări înainte de analiza acesteia în comisii (în caz contrar ajungându-se la reveniri). Tot administrația este cea care alcătuiește ordinea de zi a comisiilor de specialitate și, constatând că solicitarea nu respectă prevederile legale din domeniu, decide să nu o introducă în analiza comisiilor. Comisiile, care, potrivit legii, sunt organisme științifice, nu pot decide din alte puncte de vedere decât cele pentru care au fost constituite (spre exemplu nu pot decide din punct de vedere administrativ neaplicarea unor prevederi legale). Un alt aspect discutat referitor la modificările legislative din 2016 privind comisiile de specialitate este dacă acestea/membrii acestora pot fi chemați în instanță pentru deciziile lor. Potrivit *Legii 134/2010 privind Codul de procedură civilă*, art. 56, alin. (2), Comisia Națională a Monumentelor Istorice, organism fără personalitate juridică, poate sta în judecată. De asemenea, în baza prevederilor *Legii nr. 554/2004 a contenciosului administrativ*, art. 16 pot fi formulate cereri în instanță personal împotriva membrilor comisiei.

O altă implicație a modificării *Legii 422/2001* pare a fi întârzierea în avizare. Un aviz elaborat de către unul sau doi funcționari fără consultarea unei comisii poate fi emis mai rapid decât unul care implică analiza unei comisii, chiar și atunci când aceasta se întrunește aproape săptămânal, cum a fost cazul comisiei zonale din București. Marea problemă a sistemului actual constă, de fapt, în lipsa unui cadru minimal adecvat al documentației (privind atât piesele, cât și conținutul acestora) care trebuie depusă în vederea solicitării avizului pentru a se preveni cazurile în care comisia de specialitate solicită completarea dosarului.

Scutirea de impozit pentru monumentele istorice

Până la adoptarea *Legii nr. 227/2015* privind Codul fiscal, clădirile clasate monument istoric, cu excepția încăperilor folosite pentru activități economice, erau scutite de impozit. Noul cod fiscal a trecut scutirea de la nivelul obligativității, între posibilitățile lăsate administrațiilor locale. Acestea sunt în măsură să opteze să acorde sau nu scutirea sau să o transforme într-o reducere a impozitului. Pe de altă parte noile prevederi privind reducerea/scutirea de impozit se referă nu doar la clădiri monument istoric, ci și la terenurile cu acest regim și la alte forme de patrimoniu cultural.

Se observă că, prin forma din 2015, Codul fiscal nu asigură o predictibilitate privind acordarea scutirii de impozit, poate cel mai important ajutor acordat de stat proprietarilor de monumente în contrapondere cu obligațiile suplimentare rezultate din statutul de protecție, impuse de legislație, în interes public. Mai mult, în multe localități care au doar câteva monumente istorice decizia de a acorda sau nu scutirea de impozit poate fi privită ca o decizie individuală, luată arbitrar.

După adoptarea noului cod, multe primării nu au adoptat hotărâri de consiliu care să prevadă scutirea; Bucureștiul a adoptat o astfel de hotărâre în ultima clipă. O mare parte dintre primăriile care au scutit/reduc impozitul nu s-au referit la alte tipuri de scutiri/reduceri față de cele anterioare codului fiscal adoptat în 2015. Câteva orașe (spre exemplu Oradea sau Timișoara) au încercat construirea unui sistem în care proprietarii din zonele protejate, nu doar cei ai monumentelor istorice, sunt scutiți de impozit, în condițiile în care clădirea nu se află în stare fizică proastă, în caz contrar fiind chiar supraimpozitați.

HG nr. 905/2017 pentru aprobarea tezelor prealabile ale proiectului Codului patrimoniului cultural, care are valoare de recomandare până la adoptarea codului, face referire la zece principii care „ar trebui să fundamenteze orice măsură publică sau privată luată în raport cu patrimoniul cultural”. Unul dintre acestea este „principiul responsabilităților cetățenești echitabile în protejarea patrimoniului cultural. Protejarea patrimoniului cultural național este în responsabilitatea fiecărui cetățean, dar nu trebuie să devină povară pentru niciunul”. Demersul de a trece în zona obligativității unele scutiri de impozit poate fi o măsură a statului în sensul acestei echități.

Cea mai recentă modificare a legislației care reglementează acest subiect, care asigură o predictibilitate și înlătură posibile suspiciuni privind imparțialitatea deciziei de scutire a avut loc la sfârșitul lui 2017, când s-a revenit la obligativitatea de scutire a clădirilor clasate ca monument istoric atunci când „au fațada stradală și/sau principală renovată sau reabilitată conform prevederilor *Legii nr. 422/2001 privind protejarea monumentelor istorice, republicată, cu modificările și completările ulterioare*, cu excepția încăperilor care sunt folosite pentru activități economice.” Noua lege definește doar un minim al sprijinului fiscal al statului; în continuare, autoritățile locale pot construi un sistem fiscal în vederea protejării patrimoniului cultural.

Dincolo de expunerea unor aspecte ce țin de legiferarea recentă a celor două teme, consider că aceasta poate fi baza invitației la reflecție în ceea ce privește necesitatea elaborării de politici publice în domeniul patrimoniului cultural imobil și, în baza acestora, a adoptării de legi sau metodologii.

Programe internaționale de promovare a patrimoniului

RALUCA MUNTEANU

coordonator de proiecte la Fundația Pro Patrimonio
vicepreședintele Filialei Teritoriale București a Ordinului Arhitecților din România
ralucamunteanu.bia@gmail.com

CUVINTE CHEIE	World Monuments Fund, Europa Nostra, Pro Patrimonio, biserici de lemn, comunitate, peisaj cultural, patrimoniu în pericol
REZUMAT	<i>World Monuments Watch</i> și <i>Seven Most Endangered Sites of Europe</i> sunt două programe internaționale prin intermediul cărora se desfășoară acțiuni de salvare a patrimoniului cultural material prin implicarea societății civile. Printre obiectivele din România care au beneficiat de sprijinul acestor două programe s-au numărat recent bisericile de lemn din nordul Olteniei și sudul Transilvaniei, construcții cu valoare istorică și identitară semnificativă, amenințate cu dispariția. În momentul de față, programele internaționale pentru monitorizarea patrimoniului și a prezervării sale urmăresc și alte situri din țară: Sinagoga Mare din Iași, situl minier Roșia Montană, zona istorică a Bucureștiului.

World Monuments Fund este o organizație internațională înființată în 1965, cu sediul în New York, care are ca obiectiv diminuarea pierderilor de patrimoniu din întreaga lume și conștientizarea cetățenilor cu privire la valoarea siturilor de patrimoniu. În cei peste 50 de ani de existență, World Monuments Fund a realizat mai mult de 600 de proiecte în circa 90 de țări din toată lumea. Din 1996 a luat naștere programul *World Monuments Watch*¹ care selectează, o dată la doi ani, situri de patrimoniu în pericol din întreaga lume. Incluziunea în acest program este o oportunitate pentru comunitățile locale de a fi sprijinite în efortul lor de a conserva patrimoniul, de a atrage atenția comunității internaționale, de a găsi resurse pentru conservare, de a găsi colaboratori și parteneri. În 2012, proiectul „60 de biserici de lemn din nordul Olteniei și sudul Transilvaniei”, derulat de fundația Pro Patrimonio, a fost selectat cu scopul de a fi inclus în *Watch List 2014*.

Bisericile din nordul Olteniei – cea mai sudică regiune din Europa unde s-a folosit lemnul și tehnica *blockbau*² – și sudul Transilvaniei datează, în cea mai mare parte, din secolele al XVIII-lea și al XIX-lea și sunt modeste ca dimensiuni, dar păstrează autenticitatea meșteșugului și a valorilor locale. Odată cu formarea României moderne, la sfârșitul secolului al XIX-lea, comunitățile au abandonat vechile biserici de lemn, mici și neîncăpătoare,

1 Pentru informații referitoare la programul *World Monuments Watch* se poate consulta pagina web <https://www.wmf.org/watch>.

2 Termenul *Blockbau* se referă la un sistem de construcție alcătuit din bârne de lemn așezate orizontal unele peste altele (n.a.).

construind clădiri de zid. Vechile lăcașe de cult au rămas să deservească cimitirele, fiind în prezent fie folosite ocazional, fie complet abandonate. Luată individual, fiecare biserică are ceva specific, fiind un document de istorie nescrisă locală, dar prea puțin pentru a trezi un interes dincolo de limitele satului sau comunei. Ca ansamblu însă, cele câteva sute de biserici răspândite într-o arie relativ mică, definesc un peisaj cultural valoros. Se estimează că cele 60–100 de biserici, documentate din 2009 până în prezent, însumează circa 2000 m² de pictură murală (*al secco* sau *al fresco*). Pentru comparație, bolta capelei Sixtine din Vatican are 1000 m².

În 2009, situația bisericilor de lemn din nordul Olteniei a ajuns în atenția Ordinului Arhitecților din România. În vara aceluiași an, în parteneriat cu Universitatea de Arhitectură și Urbanism „Ion Mincu” și cu Universitatea Națională de Arte București, s-a realizat o amplă campanie de documentare și relevare a bisericilor de lemn din nordul Olteniei și sudul Transilvaniei (județele Vâlcea, Gorj, Hunedoara și Sibiu). Au fost realizate și lucrări de intervenție de urgență (2009–2010) prin acoperirea provizorie a învelitorilor degradate cu diferite folii. Un caz special l-a reprezentat biserică de lemn din satul Urși, județul Vâlcea, unde bolta altarului s-a prăbușit sub ochii voluntarilor care realizau releveul. O amplă mobilizare a ajutat la salvarea bisericii de lemn, întâi printr-o intervenție de urgență pentru protejare și apoi prin demararea unui proces de restaurare (încă în curs). Acest moment a însemnat implicarea directă a Fundației Pro Patrimonio, care, prin fondatorul ei, arhitectul Șerban Cantacuzino, a mobilizat și comunitatea internațională pentru a sprijini salvarea bisericii de lemn din satul Urși. Valoarea de patrimoniu a acestei biserici este mare, prin vechime (secolul al XVIII-lea) și fresca care acoperă bolta și pereții interiori și exteriori. Mobilizarea specialiștilor pentru această clădire de patrimoniu a fost dublată de mobilizarea comunității. Preoții parohi, Vasile Șerban (tatăl) și Valentin Șerban (fiul), primarii care s-au succedat din 2010 până în prezent și localnicii au sprijinit activ tot efortul de restaurare.

Acest exemplu a reprezentat un moment important pentru tot proiectul „60 biserici de lemn”, coordonat din 2012 de fundația Pro Patrimonio: intervențiile de documentare și/sau intervenție de urgență au fost completate cu acțiuni de reintegrare a obiectului de patrimoniu în viața curentă a comunității. Capacitatea de intervenție a fundației Pro Patrimonio și a partenerilor este limitată și nu poate echilibra ritmul accelerat de distrugere. În lipsa implicării active a autorităților responsabile – Direcțiile Județene de Cultură și Ministerul Culturii – eforturile voluntarilor au rezultate limitate. În ciuda repetatelor informări pe această temă, autoritățile nu au avut nici o reacție privind pericolul în care se află un număr mare de clădiri de patrimoniu, fapt care a determinat fundația să ceară sprijin internațional.

Efortul de a conserva un număr așa mare de clădiri de dimensiuni reduse, abandonate și împrăștiate poate părea uriaș. În realitate, sprijinul și implicarea comunităților sunt prioritare; fără acesta, orice acțiune de conservare este aproape inutilă, clădirea rămânând abandonată după intervenție. Trezirea interesului localnicilor pentru valorile de patrimoniu are consecințe pe termen lung, de întărire a identității și coeziunii sociale, factor semnificativ pentru bunăstarea economică. Acesta a fost argumentul principal al selectării acestui proiect, în 2012, cu scopul de a fi inclus în programul

internațional *Watch 2014*. World Monuments Fund a sprijinit direct, pe perioada de monitorizare (doi ani), evenimente pentru comunitate: *Watch Day* și *Watch Week*. Timp de o zi (*Watch Day*) au fost organizate evenimente de educație și conștientizare în satul Urși, biserica de lemn fiind luată ca un exemplu de implicare și interes din partea localnicilor. Din toate cele 67 de situri din toată lumea selectate în 2012, World Monuments Fund a ales biserica de lemn din Târnăvița, județul Hunedoara, ca model pentru o machetă educativă cu care copiii din toată lumea s-au jucat pentru a o asambla. *Watch Week* a fost o săptămână de comunicare online a proiectului, care a atras parteneri și sponsori pentru derularea ulterioară a șantierului de restaurare de la Urși și a altor intervenții de urgență.

Un program similar, *7 most endangered*³, a fost inițiat și în Europa, în 2013, de către Europa Nostra împreună cu Institutul Băncii Europene de Investiții ca partener fondator și de Consiliul Băncii Europene de Dezvoltare ca partener asociat. Europa Nostra este o federație europeană a organizațiilor de patrimoniu. Membrii provin din peste 50 de țări din Europa și din lume, organizația fiind vocea societății civile care se angajează să protejeze și promoveze patrimoniul cultural și natural al Europei. A fost fondată în 1963 la Paris și are, în prezent, sediul central la Haga și un birou la Bruxelles. Rețeaua sa pan europeană cuprinde: 250 ONG-uri cu câteva milioane de membri, 150 de organizații publice sau companii private și 1500 de membri individuali. Europa Nostra coordonează campanii pentru a salva monumente, situri și peisaje în pericol sau pe cale de dispariție, celebrează excelența printr-o serie de premii în parteneriat cu Comisia Europeană și încearcă să influențeze politicile europene și naționale cu privire la patrimoniu. Plácido Domingo, renumitul tenor, este Președintele Europa Nostra. Ansamblul bisericilor de lemn a fost inclus în 2014 pe lista *7 most endangered*. Prin acest program, experți în patrimoniu au elaborat un raport pentru salvarea bisericilor de lemn, care să ajute autoritățile române. Acest raport afirmă că, fără implicarea autorităților, efortul societății civile va fi depășit de ritmul accelerat de pierdere a patrimoniului. Prin implicarea activă a autorităților, program coerent și în parteneriat cu organizațiile nonguvernamentale, în circa 5 ani, cu un buget de 5 milioane de Euro, s-ar salva un patrimoniu valoros pentru identitatea locală și peisajul cultural. „Pe termen scurt, Fundația Pro Patrimonio poate fi în măsură să continue să acționeze ca promotor eficace, coordonator și manager de proiect, dar pe termen lung este nevoie de o abordare mai structurată, integrată și cuprinzătoare. Acest lucru necesită o mai mare implicare și un angajament din partea proprietarului, Biserica Ortodoxă Română, autorităților, precum și Ministerului Culturii și a altor părți. Este necesar să fie discutat exact un *modus operandi* și convenit între părțile implicate, iar acest lucru trebuie pus în aplicare cât mai curând. Ca prim pas se recomandă organizarea unui comitet director alcătuit din reprezentanți ai principalelor părți implicate.”⁴ Ca un prim pas, Institutul Băncii Europene de Investiții a finanțat realizarea proiectelor tehnice pentru două biserici de lemn și publicarea unui ghid de întreținere a

3 Detalii despre programul *7 most endangered* sunt disponibile pe pagina web <http://7mostendangered.eu/about/>.

4 Peter Bond, *Wooden churches in southern Transylvania and northern Oltenia, Romania. Report*, p. 9, <http://www.europanostra.org/wp-content/uploads/2016/11/7ME-2014-Romania-Report.pdf> accesat la 5.10.2017.

bisericilor de lemn. Ghidul a fost cerut de câțiva preoți care doresc să conserve clădirile vechi, dar nu au cunoștințele necesare. „Ghidul a fost gândit să fie accesibil pentru oricine și oferă îndrumări pentru acțiuni simple de întreținere, dar și pentru a înțelege procesul complex de reparație, dacă este cazul. El conține și liste de verificare pentru proprietarii bisericilor (parohii sau primării în anumite cazuri) cu scopul de a nota și urmări acțiunile curente de întreținere și observație a clădirii religioase.”⁵ Publicația, apărută la sfârșitul anului 2016, se dovedește un succes, prin faptul că preoți și din alte zone, din afara celor patru județe, au solicitat acest ghid. Biserici nefolosite sunt acum deschise ocazional, aerisite și folosite pentru slujbele din timpul săptămânii, pentru a reintra în conștiința localnicilor.

„Sperăm ca manualul practic să ajute la conservarea și ameliorarea condiției fizice în care se găsesc multe dintre aceste bisericuțe din lemn ce reprezintă o moștenire importantă la nivel național și chiar european. De asemenea, ne exprimăm nădejdea că ghidul va contribui la un schimb de opinii, încurajând interesul pentru a îmbunătăți grija acordată clădirilor istorice din lemn în general. Ar putea să ajute și la încurajarea sponsorilor și a donatorilor pentru a sprijini restaurarea bisericilor de lemn din România, ca un exemplu semnificativ de patrimoniu cultural rural. EIBI [Institutul Băncii Europene de Investiții] este deosebit de mulțumit să fie asociat cu această inițiativă care-și are originea în programul *The Seven Most Endangered Heritage Sites in Europe – 2014 (Cele mai periclitate șapte situri de patrimoniu din Europa – 2014)* desfășurat de organizația Europa Nostra / Institutul Băncii Europene de Investiții. (Peter Bond – consultant pentru Institutul Băncii Europene de Investiții)”. Din păcate, proiectele tehnice realizate cu sprijinul Institutului Băncii Europene de Investiții în scopul de a obține finanțare nu pot fi folosite din diferite motive birocratice (acte de proprietate incomplete sau lipsa regulamentului local). Acest fapt ilustrează perfect riscul identificat de raportul Europa Nostra privind bisericile de lemn: fără implicare activă a autorităților, pierderile de patrimoniu se vor accentua dramatic, eforturile societății civile și ale comunităților locale fiind limitate. Interesul internațional pentru peisajul cultural și patrimoniul de lemn a crescut prin includerea bisericilor de lemn în aceste liste de monitorizare internațională, dar infrastructura precară și degradarea accelerată a peisajului cultural va descuraja, în timp, turismul. Alături de proiectul 60 de biserici de lemn, alte situri de patrimoniu au fost incluse în aceste programe internaționale de *advocacy*: Marea Sinagogă din Iași (*Watch 2014*) și situl minier Roșia Montană (*7 most endangered 2013, Watch 2016*), București – zona istorică (*Watch 2016*).

5 Raluca Munteanu, *Biserici de lemn. Ghid pentru lucrări obișnuite de întreținere și reparații*, Pro Patrimonio, București, 2016, p. 9.

Fig. 1 Biserica de lemn din Vălari, județul Hunedoara (foto Dan Cioclu, 2015)

Fig. 2 Pictură murală biserica de lemn din Șirineasa, județul Vâlcea (foto Raluca Munteanu, 2016)

Fig. 3 Frescă biserica de lemn din Urși (foto Raluca Munteanu, 2016)

Fig. 4 Biserica de lemn din Urși (foto Thomas Laschon, 2016)

Fig. 5 Iconostasul restaurat al bisericii de lemn din Urși (foto Thomas Laschon, 2016)

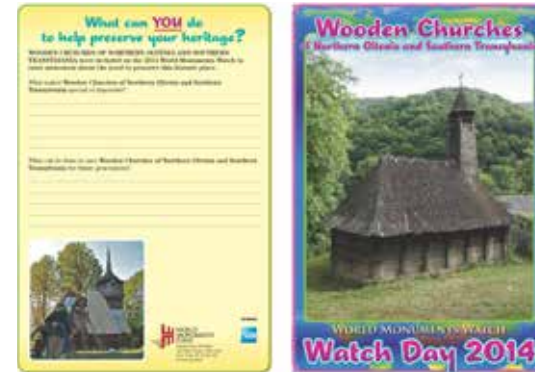

Fig. 6 World Monuments Fund, Watch Day poster, 2014

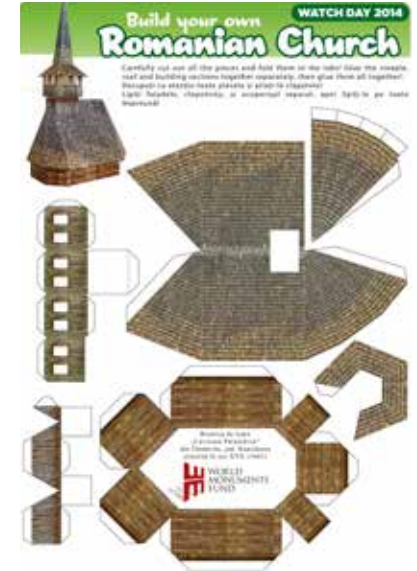

Fig. 7 World Monuments Fund, macheta de promovare a bisericii de lemn din Târnăvița, 2014

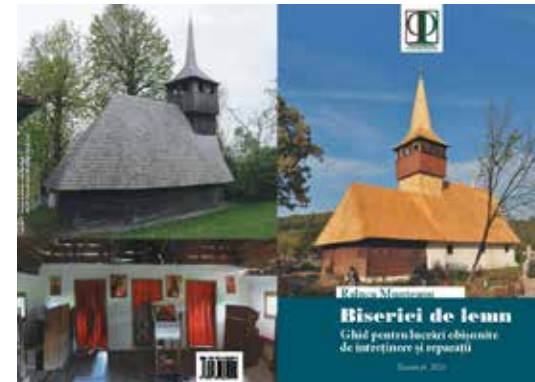

Fig. 8 Pro Patrimonio, Biserici de lemn. Ghid pentru lucrări obișnuite de întreținere și reparații, 2016

Marca Patrimoniului European, expresie a unui deziderat pentru Europa

ALEXANDRA ȚINTĂREANU

Institutul Național al Patrimoniului
alexandra.tintareanu@patrimoniul.ro

CUVINTE CHEIE Marca Patrimoniului European, situri, monumente, istorie, cultură, libertate, pace, democrație, dreptate, unitate europeană

REZUMAT Marca Patrimoniului European este o inițiativă a Uniunii Europene al cărei scop este promovarea patrimoniului istoric al continentului astfel încât publicul larg și în special generațiile tinere să înțeleagă mai bine și să prețuiască cultura și trecutul lor. Dialogul intercultural și evidențierea valorilor comune europene trebuie să întărească sentimentul apartenenței la o societate bazată pe principiile libertății, dreptății, democrației, solidarității și toleranței. Prin intermediul siturilor care primesc Marca patrimoniului european se înfățișează secvențe de istorie și de cultură, interesante atât în context supranațional, cât și în contextul societății contemporane.

Ideea instituirii unei Mărci a Patrimoniului European s-a concretizat pentru prima dată la 25 aprilie 2006 prin așa-numita inițiativă interguvernamentală a Franței, Spaniei și Ungariei, lansată la Granada (Spania), la care au aderat, ulterior, mai multe state membre ale Uniunii Europene, precum și Elveția. Viziunea asupra inițiativei era aceea că în acest mod patrimoniul Europei va fi pus în evidență, fără însă a concura programul UNESCO și Lista Patrimoniului Mondial. Indiferent de argumentele oficiale vehiculate, este evident că se pune în mișcare un angrenaj menit să consolideze cooperarea dintre statele europene prin cultură și să alimenteze sentimente identitare supranaționale, de apartenență la un spațiu cultural comun, european, care transcende granițele statelor naționale.

În scurt timp, această formă de colaborare dintre câteva state, pusă în slujba dezideratului unei Europe unite prin cultură, s-a dovedit a fi puțin eficientă în raport cu amploarea și importanța demersului, întrezărindu-se posibilitatea de a se aduce această inițiativă sub patronajul Uniunii Europene.

Faptul a fost îndeplinit prin Decizia nr. 1194/2011/UE a Parlamentului European și a Consiliului din 16 noiembrie 2011 de instituire a unei acțiuni a Uniunii Europene privind Marca patrimoniului european, prin care au fost puse bazele unui program cultural preconizat să dureze.

În sens actual, Marca Patrimoniului European reprezintă o distincție conferită unui „sit”¹ care îndeplinește anumite criterii, fiind de natură

1 Conform Deciziei nr. 1194/2011/UE a Parlamentului European și a Consiliului, noțiunea „situri” se referă la: monumente, situri naturale, subacvatice, arheologice, industriale sau urbane, peisaje culturale, locuri comemorative, bunuri și obiecte culturale și patrimoniu imaterial asociate unui loc, inclusiv patrimoniu contemporan. Vezi Decizia 1194/2011/UE a Parlamentului European și a

să atragă asupra acestuia un plus de vizibilitate la nivel european. Întregul demers a fost regândit și, în această notă, se remarcă o schimbare radicală de abordare între cele două inițiative (cea interguvernamentală și cea actuală), importantă pentru evoluția acestui program. Prin urmare, s-a trecut de la formula inițială de nominalizare directă a siturilor de către statele membre la așa-numita abordare „de jos în sus”, care se bazează pe voința și pe capacitatea diferitelor structuri de a promova situri pentru obținerea Mărcii. Au fost definite noțiunile utilizate, criteriile de selecție, calendarul acțiunii și alte aspecte organizatorice, lăsând, însă, o mare libertate de acțiune statelor membre în organizarea programului și competiției la nivel național. Din punct de vedere tehnic, competiția are două etape: prima o reprezintă preselecția națională de care se îngrijește fiecare stat membru, în urma căreia pot fi preselectate maximum două situri care îndeplinesc cel mai bine toate criteriile și a doua etapă, finală, în urma căreia juriul european selectează siturile care întrunesc cel mai bine condițiile pentru a primi Marca.

Dificultățile contemporane ale integrării europene, în termeni de proliferare tot mai accentuată a tendințelor eurosceptice în multe state membre, mai pronunțate în ultimii ani, au determinat și orientarea politicilor către o mai bună valorificare a potențialului patrimoniului cultural, din care s-ar putea desprinde un important aspect: se mizează pe stimularea dialogului cultural dintre națiuni prin apel la istoria Europei și la valorile comune europene, care au vocația de a contribui la menținerea unei anumite solidarități comunitare și, în ultimă instanță, a idealului suprem, pacea. Marca Patrimoniului European a fost concepută să reamintească în permanență noilor generații de idealurile pe care s-a clădit, în timp, Uniunea Europeană – toleranța, solidaritatea, cooperarea, democrația, pacea – și de oamenii care le-au susținut cu tărie.

Sub egida Mărcii Patrimoniului European, instituțiile care candidează speră la o creștere și mai mare a vizibilității lor și la atragerea unui public numeros. Marca trebuie să favorizeze accesul la cultură prin descoperirea istoriei într-un alt cadru decât cel strict școlar. Poate că, mai presus de toate, accentul este pus pe circulația ideilor și a informației prin mijloacele pe care tehnologia modernă le creează și utilizează.

Un dezavantaj al programului european al Mărcii, așa cum este el conțurat în prezent, ar fi acela că rețeaua siturilor desemnate nu beneficiază de niciun fel de finanțare directă, iar avantajele obținerii distincției sunt foarte greu întrezărite de majoritatea potențialilor candidați, deși ele cu siguranță există. Notorietatea Mărcii este un proces care se câștigă gradual, iar programul este încă „tânăr”, însă nu mai puțin importantă și fructuoasă este relația de colaborare care se poate stabili între siturile care fac parte din rețea. În pofida acestor prezumții, numai trecerea timpului poate să demonstreze dacă această inițiativă este viabilă pe termen lung și dacă beneficiile pe care le va aduce vor fi cele preconizate.

La începutul anului 2018, când va avea loc ceremonia de decernare a premiilor pentru noile situri desemnate de Comisia Europeană să primească Marca, lista patrimoniului european se va fi îmbogățit cu încă 9 situri pe

Consiliului din 16 noiembrie 2011, Articolul 2: Definiții, aliniatul 1. Disponibil la adresa web <https://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=O-J:L:2011:303:0001:0009:RO:PDF>, accesat la 11.10.2017.

lângă cele 29 existente până atunci. O incursiune în istoria acestor situri înseamnă o incursiune în istoria Europei, din cele mai vechi timpuri până aproape de zilele noastre, cu mari sincope, desigur. Dacă ar fi să realizăm o împărțire a siturilor care dețin în prezent Marca pe criteriul temelor în care pot fi încadrate, ar rezulta o imagine mai clară a ceea ce înseamnă dimensiunea europeană a unui sit și cum acestea capătă un sens în context european, nu doar în cel al statului național.

Europa preistorică

Este evidențiată prin Situl Neanderthal de la Krapina, Croația, sit paleontologic, unde au fost descoperite cele mai multe oase de om de Neanderthal din Europa, cu o vechime de 125.000 de ani, iar cercetarea lor a influențat teoriile despre evoluția speciei umane.

Europa educației și a cooperării în știință

Instituții de învățământ și de cercetare

Academia de Muzică Liszt Ferenc, Budapesta (1875)

Este singura înființată de Liszt însuși. Principiile fundamentale de educație de la Academia de Muzică, melanj între tradiție și inovație, sunt continuate și astăzi în spiritul instituit chiar de ctitor. Funcțiile curente sunt multiple: instituție de educație, centru pentru concerte și, mai mult decât atât, for superior al mai multor instituții muzeale și de cultură: Muzeul Ferenc Liszt, muzeul Kodaly.

Ansamblul Istoric al Universității din Tartu, al doilea oraș ca importanță din Estonia. Începuturile instituției se plasează în secolul al XVII-lea (1634), când a fost înființată de regele Suediei, Gustav al II-lea Adolf. Partea cea mai veche a ansamblului datează de la începutul secolului al XIX-lea, din epoca în care țarul Alexandru I a reînființat instituția. În anul 1918, aceasta și-a câștigat titlul de universitate națională a Estoniei.

Residencia de Estudiantes, Madrid, Spania a fost înființată în anul 1910 pentru încurajarea schimbului de experiență dintre cercetători. Astăzi este reședință pentru cercetători din diferite domenii ale științei și pentru artiști. Într-o ambianță de emulație intelectuală se desfășoară o varietate de activități culturale și științifice: concerte, conferințe, expoziții (rețele internaționale ale culturii spaniole), programe de cercetare.

Europa valorilor documentare

Arhive și Biblioteci

Biblioteca Generală a Universității din Coimbra, Portugalia este constituită din două clădiri: una veche, datând de la începutul secolului al XVIII-lea, unde se află una dintre cele mai frumoase săli de bibliotecă din lume, Joanina, și care găzduiește cele mai valoroase piese de bibliofilie și de cartografie ale acesteia și o clădire mai nouă, construită în anul 1962. O biblie de la Strasbourg din secolul XII, cu miniaturi, o biblie ebraică din secolul al XV-lea (considerată cea mai valoroasă carte din bibliotecă), o hartă de navigație din anul 1566 a unui cartograf portughez și cărți tipărite înainte de începutul secolului al XVIII-lea se numără printre cele mai prețioase obiecte.

Mondaneum, Mons, Belgia este o organizație particulară fondată în anul 910 de doi avocați, Paul Otlet și Henri La Fontaine, cu scopul de a constitui și găzdui un repertoriu bibliografic universal. Tot cei doi sunt autorii sistemului universal decimal de indexare a lucrărilor, utilizat până astăzi în bibliotecă. Paul Otlet și Henri La Fontaine identificau premisele păcii în cunoaștere, în cultură.

Arhivele Coroanei de Aragon, Barcelona, Spania este una dintre cele mai vechi instituții arhivistice din Europa și posedă colecții deosebit de valoroase de documente ale Europei medievale. Coroana de Aragon a fost realizată în anul 1162 prin uniunea a două regate iberice, Aragon și Catalonia: cele mai importante arhive sunt cele intitulate Arhivele Cancelariei Regale care conțin, în volume legate, copii întocmite sistematic după toate documentele emise de rege și de marii demnitari.

Europa artei creștine și a misionarismului

Centre de difuzare a culturii și valorilor creștine

Abația Cluny, Franța, fondată în anul 910 de un rege carolingian pentru ordinul benedictin a devenit, în timp, centrul uneia dintre cele mai mari rețele de mănăstiri, locul în care se creau valori, transmise apoi prinților și conducătorilor epocii și care acum reprezintă patrimoniu european.

Castelul Premyslid și Muzeul Arhidiocezan din Olomouc, Cehia. Centru timpuriu al creștinătății, Olomouc a fost sediu episcopal din secolul XI. Episcopii locali au arătat un deosebit interes pentru artă, cultură și educație, cultivând producția de obiecte de artă. Prin urmare, colecțiile de picturi ale Arhiepiscopiei Olomouc le secondează ca importanță pe cele ale Galeriei Naționale de la Praga. Patrimoniul Arhiepiscopiei, care ilustrează moștenirea unui mileniu de istorie și artă în Moravia, a fost pus în valoare din punct de vedere muzeistic prin cooperare cu muzeul local de artă.

Europa ideilor politice inovatoare și a manifestațiilor

pașnice pentru libertate și democrație

Istoria democrației

Inima Atenei Antice: Acropola și siturile arheologice înconjurătoare – leagănul democrației. Cea mai elocventă ilustrare a ideii de democrație rezidă în monumentele arheologice ale Atenei antice și cu acestea poate debuta o incursiune în istoria democrației. Mai mult de 100 de monumente aflate în zona istorică a Atenei, vechi centru politic unde s-a născut democrația, dețin astăzi Marca. Democrația ateniană a fost primul model de participare civică la viața politică a unei cetăți și în valorile întruchipate de monumentele antichității ateniene se reflectă, totodată, valorile fundamentale ale Europei contemporane.

Uniunea de la Lublin, Polonia (1569–1795), uniune între două state medievale europene: Regatul Poloniei și Marele Ducat al Lituaniei; a fost primul eveniment politic de acest fel din istoria Europei, unul dintre primele exemple de state federale. Situl este format dintr-un ansamblu de trei monumente reprezentative: Castelul Lublin cu Capela Sf. Treime unde a fost semnat actul de uniune, Mănăstirea Dominicană unde s-a oficiat slujba religioasă imediat după semnare și monumentul sub formă de obelisc ridicat

în Piața Lituania. Dincolo de semnificația istorică a actului politic înfăptuit atunci, Uniunea de la Lublin reprezintă un simbol al păcii și al toleranței religioase.

Constituția din 3 mai 1791, Varșovia, Polonia a fost prima constituție modernă din Europa și una dintre primele din lume adoptate în mod democratic. Documentul a avut o valabilitate de un an numai, ceea ce explică căderea sa în uitare.

Castelul Hambach, Neustadt an der Weinstrasse, Germania. Acest castel medieval este legat de rădăcinile democrației în spațiul german: Marșul din anul 1832 când circa 30.000 de oameni, locuitori ai spațiului german, de diferite etnii, provenind din clase sociale diferite, s-au îndreptat spre Castelul Hambach cerând unitatea statelor germane, libertate și democrație și au arborat steagul în culorile, negru, roșu și auriu. O particularitate a acestei manifestații populare a fost maniera pașnică în care s-a desfășurat.

Șantierul Naval Istoric din Gdansk (anii 1970), locul în care a apărut una dintre cele mai mari mișcări sociale și politice din Europa de rezistență față de regimul comunist și totodată locul de naștere al sindicatului Solidaritatea, simbol al luptei pentru drepturi civile, desfășurate pașnic. Monumentul lucrătorilor din șantierul naval, victime ale protestului din anii 1970, care a fost reprimat în forță, a fost ridicat în anul 1980 și constituie primul monument oficial din blocul sovietic dedicat memoriei victimelor comunismului. Centrul European al Solidarității este un muzeu care comemorează mișcarea Solidarității și căderea comunismului în Europa, însă, în egală măsură, perpetuează memoria luptei pașnice pentru libertate, dreptate, democrație și drepturi civile.

Picnicul Pan-European de la Sopron, Ungaria (19 august 1989). Într-o notă similară Șantierului Naval Istoric din Gdansk, un alt eveniment subsumat ideii de luptă pașnică pentru libertate a primit, odată cu Marca, o șansă în plus de a transmite cetățenilor europeni povestea unui moment semnificativ din istoria recentă a Europei, poate mai puțin cunoscut publicului larg. Picnicul Pan-European a fost organizat de opoziția ungară din Sopron în ziua de 19 august 1989, aproape de granița dintre Ungaria și Austria, când gardurile de sârmă ghimpată care înconjurau orașul au fost forțate de sutele de demonstranți pentru libertate, printre care și numeroase familii de refugiați est-germani. Evenimentul a însemnat prima străpungere, pașnică, a „cortinei de fier”, care a premers „căderii” definitive a acesteia odată cu înlăturarea regimurilor comuniste din Europa. Picnicul Pan-European poate fi explicat în contextul evoluției regimului comunist din Ungaria, care vădea tendințe reformatoare pro-democratice, necunoscute în experiența românească.

Europa comemorării victimelor regimurilor totalitare nazist și comunist

Două muzee reamintesc de flagelurile secolului XX și de victimele represiunii extreme a regimurilor nazist și comunist:

Lagărul Westerbork, Hooghalen, Țările de Jos (1942). Centrul Memorial al Lagărului Westerbork a fost deschis în anul 1983 pe locul unde a existat, din anul 1939, un lagăr (ulterior tabără) cu nenumărate funcțiuni succesive: inițial destinat adăpostirii refugiaților evrei din Germania și Austria, a

fost transformat, în scurt timp, în lagăr nazist de tranzit de unde mai mult de 100.000 de oameni, evrei și țigani, au fost duși în lagărele de concentrare de la Auschwitz, Sobibor, Mauthausen, Bergen-Belsen, Theresienstadt; din 1945, lagăr de internare pentru criminalii de război nazisti și cei suspectați de a fi colaborat cu regimul nazist, laolaltă cu câteva sute de evrei rămași aici; din 1948, timp de un an, tabără militară; redenumit Schattenberg, din 1950 a devenit tabără pentru repatriații din fostele colonii olandeze din Indonezia. Deși muzeul își prezintă întreaga sa istorie amestecată, acesta este cu precădere dedicat memoriei evreilor și țiganilor care au tranzitat acest lagăr spre pieire.

Memorialul Sighet, Sighetu Marmației, România².

Memorialul Victimelor Comunismului și al Rezistenței a fost realizat începând cu anul 1993 de scriitorii Ana Blandiana și Romulus Rusan, fondatori ai organizației neguvernamentale Alianța Civică și are ca scop „reconstituirea și păstrarea memoriei unor popoare, în particular a celui român, cărora timp de jumătate de secol li s-a indus în conștiință o istorie falsă”³. Memorialul de la Sighet a fost realizat în incinta uneia dintre cele mai odioase și cunoscute închisori politice comuniste din România, în care au suferit și și-au pierdut viața, începând din anul 1948, o bună parte din elitele intelectuale, politice și religioase din România.

În ceea ce privește statutul său internațional, în anul 1998 Memorialul de la Sighet a fost așezat de Consiliul Europei, sub egida căruia se află, în rând cu Memorialul de la Auschwitz și cu Memorialul Păcii din Normandia ca principale locuri de păstrare a memoriei Europei.

Europa „unită în diversitate”

Unitate Europeană

Muzeul Casa De Gasperi, Pieve Tesino, Trento, Italia funcționează în casa în care s-a născut, în anul 1881, Alcide de Gasperi, om de stat italian și declarat unul dintre „părinții Europei” alături de Robert Schuman, Jean Monnet, Konrad Adenauer ș.a. Motto-ul lui Alcide de Gasperi era „unitate în diversitate” și pe fundamentul acestei idei generoase s-a construit Uniunea Europeană. Astăzi ea reprezintă unul dintre principiile promovate de Marca Patrimoniului European. Pe cât de cuprinzătoare este ea în esență, pe atât de dificil este de ilustrat cu exemplele cele mai sugestive din trecut.

Casa lui Robert Schuman, Scy-Chazelles, Franța este considerată locul de „naștere” al Uniunii Europene întrucât în această casă Robert Schuman, om de stat francez, a redactat prima variantă a Declarației de la 9 mai 1950, care a premers constituirii Comunității Europene a Cărbunelui și Oțelului, formă de cooperare anterioară Uniunii Europene de astăzi. Martor al experienței mutilante a Primului Război Mondial și al eșecului diplomației interbelice, cu ale sale cumplite consecințe, izbucnirea celui de-al Doilea Război Mondial, Robert Schuman a imaginat o schimbare de paradigmă în gândirea relațiilor diplomatice postbelice dintre învinși și învingători, care să garanteze menținerea păcii.

2. Primul sit din România care urmează să primească oficial Marca, la începutul anului 2018; face parte din seria noilor situri, selectate în sesiunea din anul 2017.
3. Conform prezentării făcute în *Memorialul victimelor comunismului și al rezistenței*, publicate on-line pe www.memorialsighet.ro/memorialul/ accesat la 11.10.2017.

Cartierul European din Strasbourg, Franța este zona unde se află concentrate sediile mai multor instituții europene: Parlamentul European al Uniunii Europene, Consiliul Europei, Curtea Europeană a Drepturilor Omului.

Europa diplomației, a dialogului reconciliator și a toleranței etnice și religioase – Pacea

Siturile Păcii Westfalice, Münster – Osnabrück, Germania (1648). După cinci ani de negocieri, la Münster și Osnabrück, în regiunea Westfalia, au fost semnate tratatele de pace care au pus capăt Războiului de 30 de ani din Europa, dus pentru supremație politică și religioasă. Maniera diplomatică prin care s-a câștigat pacea, neobișnuită în perioadă, a adus un progres în concepțiile de politică externă și de negociere. Evenimentele istorice înfăptuite atunci sunt asociate indivizibil cu cele două orașe – supranumite orașele păcii – și constituie astăzi o resursă culturală exploatată de comunitățile locale cu mândrie, convingere și spirit de răspundere. Iată de pildă, la Münster se desfășoară anual o serie de manifestări sub motto-ul „Pacea Westfalică – ieri, azi, mâine” și a fost instituit Premiul Păcii Westfalice. La Osnabrück se află sediul Fundației Germane pentru Cercetarea Păcii, înființată în anul 2000 de Ministerul Federal al Educației și Cercetării.

Palatul Păcii de la Haga, Țările de Jos (1907–1913) a fost construit pentru a găzdui Curtea Permanentă de Arbitraj (1899), una dintre primele instituții din lume de acest fel, înființată pentru mediere conflictelor dintre națiuni prin tratative și nu pe calea armelor. Industriașul american Andrew Carnegie a donat suma de 1.5 milioane de dolari expres în acest scop. Astăzi Palatul Păcii găzduiește Curtea Permanentă de Arbitraj, Curtea Internațională de Justiție (organul judiciar al O.N.U.) și Academia de Drept Internațional de la Haga cu a sa faimoasă Bibliotecă. Palatul se află în proprietatea Fundației Carnegie de la Haga, care o administrează din 1913 până în prezent.

Europa umanitarismului

Dintre siturile desemnate pe care le-am putea asocia ideii de umanitarism, nu ar putea fi așezat altceva în fruntea seriei decât *Carta Legii privind Abolirea Pedepsei cu Moartea, Lisabona, Portugalia (1867)*. Documentul se păstrează în Arhivele Naționale Portugheze Torre do Tomba și a adus, după jumătatea secolului al XIX-lea, o importantă schimbare în sistemul judiciar portughez al penitenței. Pedepsa cu moartea este un răspuns extrem și irevocabil dat unei fapte condamnabile, prin care nu se obține nicio rezolvare, acesta fiind argumentul fundamental care a mobilizat Parlamentul portughez să propună o astfel de reformă. Documentul, prin semnificațiile sale istorice și nu numai, oferă prilej de reflecție la teme de actualitate precum integrarea socială și lupta împotriva terorismului.

Cimitirul Nr. 123 de pe Frontul de Est din Primul Război mondial, Lužna-Pustki, Polonia (1915). Lângă Lužna, în sud-estul Poloniei, aparținând în trecut vechii provincii Galiția, se află cimitirul soldaților căzuți în luptele de la Gorlice, desfășurate pe Dealul Pustki în anul 1915 și aici au fost înmormântați toți soldații, indiferent de tabăra beligerantă, de naționalitate sau de religie.

Spitalul Franja al Partizanilor, Cerknó, Slovenia (Al Doilea Război Mondial) face parte din categoria spitalelor clandestine înființate de membrii armatei partizanilor din Slovenia, în timpul celui de-al Doilea Război

Mondial, ca formă de rezistență și de reacție umanitară la distrugerile și lipsa de umanitate a fascismului și nazismului. Așezate în locuri foarte retrase, în spitalele partizanilor erau tratați soldații aliați răniți pe front, indiferent de naționalitatea lor. Spitalul Franja a fost construit în pădurea din regiunea Cernko, într-o trecătoare îngustă deasupra cursului unui râu și poartă numele femeii medic, Franja Bojc Bidovec, care a administrat spitalul o perioadă îndelungată.

Europa conexiunilor și a schimburilor comerciale

Parcul Arheologic Carnuntum, Petronell-Carnuntum, Austria este o instituție muzeală care pune în valoare vestigiile ale așezării antice romane Carnuntum (așezare civilă și militară), una dintre cele mai importante colonii din provincia Pannonia Superior. Așezarea se afla pe ruta comercială a Chihlimbarului, care traversa Europa de la Nord, din Țările Baltice la Sud, în Aquileia și pe Limesul Dunărean.

Casa Marii Bresle, Tallinn, Estonia este aproape singurul sit care evocă atât de clar trecutul comercial al Europei. Casa a fost comandată de Marea Breaslă, formată din negustori germani hanseatici. Liga Hanseatică a reprezentat una dintre cele mai importante organizații comerciale și militare din Nordul Europei (sec. XIII–XVII).

Promontoriul de la Sagres, Portugalia (sec. XV) este o fortăreață construită de Henric Navigatorul, a cărei istorie se leagă de descoperirile geografice portugheze. Prin poziția sa geografică, promontoriul face conexiunea dintre Marea Mediterană și Oceanul Atlantic.

Europa multiculturalismului

Palatul Imperial din Viena, Austria, construcție ale cărei începuturi datează din secolul al XIII-lea, extinsă ulterior; a devenit reședință imperială la mijlocul secolului al XVI-lea. „Martor” al istoriei de secole a Imperiului Habsburgic, al celui Austriac (1804–1867) și, în final, al celui Austro-Ungar (1867–1918) – imperii multietnice și multireligioase – Palatul din Viena este locul unde s-au luat decizii istorice importante care au influențat evoluția popoarelor din cuprinsul lor.

Europa peisajelor culturale

Orașul Kaunas al anilor 1919–1940, Lituania descrie un peisaj urban cu arhitectură modernistă, specifică perioadei interbelice, când orașul a fost temporar capitala Lituaniei.

Orașe, ansambluri și clădiri, muzee și situri arheologice, instituții de învățământ, de cercetare și de cultură, documente, locuri, cimitire care vorbesc despre evenimente și istorii a căror importanță se ridică deasupra interesului local, național și regional, se dezvăluie prin intermediul Mărcii Patrimoniului European. Încărcătura simbolică și idealurile pe care siturile le reprezintă se cer a fi împărtășite și înțelese într-un cadru cât mai larg. Multe dintre ele au relevanță pentru societatea de astăzi și tribulațiile pe care aceasta le străbate, aducând în atenție probleme care, în esență, nu sunt necunoscute și idealuri care par tot mai îndepărtate. Nu ar fi astfel de mirare

surpriza revelatoare pe care o poate trăi oricine, interesat de istorie și patrimoniu, când le descoperă semnificațiile.

Siturile memoriale, fie că înfățișează ravagiile războiului, fie că reamintesc de ororile unor regimuri extremiste, contribuie la educarea publicului pentru preîntâmpinarea repetării unor astfel de experiențe.

Istoriile Europei, mai mult sau mai puțin cunoscute, îndeamnă la reflecție: prin cunoașterea trecutului, prezentul poate fi mai bine înțeles, iar viitorul poate fi privit cu mai multă luciditate și spirit de răspundere. În cultură se află premisele păcii, pe cât de prețioasă, pe atât de fragilă.

Fig. 1 Memorialul Sighet. Fațada principală dinspre strada Corneliu Coposu (foto Alexandra Țințăreanu)

Fig. 2 Memorialul Sighet. Galeria foștilor deținuți și deportați politici (foto Alexandra Țințăreanu)

Fig. 3 Memorialul Sighet. Vedere din celularul fostului penitenciar Sighet (foto Alexandra Țițăreanu)

Fig. 4 Memorialul Sighet. Curtea interioară 2, cu „Spațiul de reculegere și rugăciune”, operă a arhitectului Radu Mihailescu (foto Alexandra Țițăreanu)

Fig. 5 Memorialul Sighet. Curtea interioară 2. Listă a celor morți în închisori, lagăre de muncă și deportări din România (foto Alexandra Țițăreanu)

Fig. 6 Memorialul Sighet. „Cortegeul Sacrificaților” - grup statuar în bronz realizat de sculptorul Aurel Vlad în anul 1998 amplasat în curtea interioară 1 a Memorialului Sighet (foto Alexandra Țițăreanu)

Proiecte cu finanțare externă gestionate de Ministerul Culturii și Identității Naționale prin Unitatea de Management a Proiectului, finalizate între 2012–2017

Fonduri provenite din Granturile Spațiului Economic European și Norvegiene (PA16/RO12) și credite acordate de Banca de Dezvoltare a Uniunii Europene (F/P 1562)

Nr. crt.	Program de finanțare	Tip de finanțare
1	PA16/RO12 Conservarea și revitalizarea patrimoniului cultural și natural	Nerambursabilă (fonduri SEE)
2	F/P 1562 (2006) Reabilitarea monumentelor istorice din România	Rambursabilă (credite externe acordate de BDCE)

Informații detaliate aici:
http://www.umpcultura.ro/ctg_4_fonduri-rambursabile_pg_o.htm

1. Proiecte finanțate în cadrul Programului PA16/RO12 Conservarea și revitalizarea patrimoniului cultural și natural

Nr. crt.	Proiect	Beneficiar	Perioada de implementare	Valoarea totală a proiectului (euro)	Valoarea finanțării (euro)
1	Patrimoniu deschis. Creșterea accesibilității publicului la valorile multi-etnice din patrimoniul Muzeului ASTRA	Complexul Național Muzeal ASTRA din Sibiu	3 ani și 4 luni	3.692.147,27	3.692.147,27

BCMI 2017

Tip de monumente finanțate	Buget total	Perioadă de implementare
Monumente înscrise cu cod distinct în Lista Monumentelor Istorice 2010, actualizată	18.451,295 euro	Octombrie 2013 – 31 decembrie 2017
Consolidarea și restaurarea unui număr de 16 clădiri-monumente istorice aparținând unor instituții publice de cultură de importanță națională, aflate în subordinea MCIN	114.878,000 euro	Aprilie 2007 – decembrie 2018

Proiectant	Scurtă descriere	Tipuri de lucrări efectuate	Stadiul actual al proiectului	Durata lucrărilor
S.C. Construcții S.A.	Crearea unui nou muzeu interior (Muzeul Civilizației Transilvane) și facilitarea accesului la Muzeul în aer liber; 18 monumente specifice minorităților etnice conservate, restaurate sau reconstruite; 2.000 de obiecte de patrimoniu cultural mobil restaurate sau conservate; derularea unui program cultural complex de divertisment și educație cu accent pe patrimoniul minorităților.	Conservare preventivă. Restaurare	Finalizat	1 an și 3 luni

3. ȘANTIERE DE RESTAURARE

2	Atelierul Intercultural „Victoria”	Primăria Municipiului Slatina	1 an și 9 luni	1.715.433,42	1.642.143,82
					
3	Inițiativă de patrimoniu – Muzeul vieții transilvănene	Fundația Kálnoky	2 ani și 5 luni	1.173.214,26	1.027.713,41
					
4	Concept de amenajare, funcționare și revitalizare a unor spații interioare și a curții Muzeului Județean Bistrița-Năsăud	Consiliul Județean Bistrița-Năsăud	2 ani și 5 luni	1.469.064,13	1.469.064,13
					
5	Conservare - restaurare și punere în valoare a bisericilor din lemn Petrindu și Cizer	Consiliul Județean Cluj	2 ani și 5 luni	969.659,31	969.659,31
					

BCMI 2017

S.C. KXL S.R.L.	Un monument istoric restaurat și pus în valoare prin crearea unui spațiu cultural. Clădirea monument istoric a fost transformată într-un obiectiv cu o multiplă funcțiune: sală de cinema, sală de teatru, spațiu expozițional, sală de conferințe. Planul de dezvoltare strategică al Atelierului Intercultural Victoria.	Restaurare	Finalizat	6 luni
S.C. Ex Libris S.R.L.	Restaurarea și conservarea Castelului Kálnoky de la Micloșoara (jud. Covasna) și amenajarea Muzeului vieții transilvănene în cadrul acestui obiectiv. Au fost organizate cursuri de antreprenariat cultural, cursuri de ghizi culturali și turistici, precum și Școala de Vară de la Micloșoara.	Restaurare	Finalizat	1 an și 11 luni
S.C. Megavox Proiect S.R.L.	Un monument istoric restaurat. Amenajarea și deschiderea unor spații noi în demisolul muzeului. 425 bunuri de patrimoniu din colecția George Coșbuc, Liviu Rebreanu și Primul Război Mondial digitizate.	Restaurare	Finalizat	1 an și 10 luni
B.I. Arhitectură Gubovici Șerban	2 monumente istorice restaurate. O strategie de extindere și amenajare a Parcului Etnografic al Transilvaniei	Restaurare	Finalizat	2 ani

3. ȘANTIERE DE RESTAURARE

6	MUSEIKON. Un nou muzeu al iconei revitalizează o clădire monument istoric restaurată în Alba Iulia	Consiliul Județean Alba	1 an și 10 luni	2.092.635,75	2.092.635,75
					
7	Centru de interpretare a culturii tradiționale Alma Vii - Restaurare și refuncționalizare a incintei fortificate	Fundația Mihai Eminescu Trust	1 an și 8 luni	1.726.252,22	1.546.376,74
					
8	Moștenirea culturală Castelul Corvinilor - Muzeul Casa Breslelor, Municipiul Hunedoara	Primăria Municipiului Hunedoara	1 an și 10 luni	937.850,88	937.850,88
					
9	Restaurarea și consolidarea Casei Atelier Gabriel Popescu, Comuna Vulcana Pandele, Județul Dâmbovița	Consiliul Județean Dâmbovița	1 an și 10 luni	566.402,21	566.402,21
					

BCMI 2017

S.C. Polarh Design S.R.L.	1 monument istoric restaurat. 67 obiecte de patrimoniu cultural mobil restaurate. 5.643 bunuri de patrimoniu digitizate. 3 spații culturale create / dezvoltate.	Restaurare	Finalizat	1 an și 4 luni
S.C. Opus – Atelier de arhitectură S.R.L. S.C. Linea S.R.L.	Un monument istoric format din 4 turnuri, o anexă (casa îngrijitorului) și zid de incintă a fost restaurat și amenajat. Un Centru de interpretare a culturii tradiționale a fost creat și deschis publicului. O cercetare multidisciplinară româno-norvegiană în domeniul arheologiei medievale a fost realizată. Documentația de fotogrametrie realizată de partenerul norvegian include detalierea metodei în sine și modelele 3D ale descoperirilor arheologice din Alma Vii. Un Plan de management al sitului de patrimoniu a fost elaborat.	Restaurare	Finalizat	1 an și 3 luni
S.C. Ilcor Consulting S.R.L.	94 obiecte de patrimoniu cultural mobil restaurate. 1 spațiu cultural creat – Muzeul Casa Breslelor	Restaurare	Finalizat	1 an și 4 luni
S.C. Rom Liant Construct S.R.L.	Un monument istoric restaurat. În cadrul obiectivului au fost organizate expoziții, cursuri de inițiere în arta gravurii și o tabără-concurs de grafică. Un ghid pentru valorificarea muzeului (turistică și științifică).	Restaurare	Finalizat	9 luni

3. ȘANTIERE DE RESTAURARE

10	Revitalizarea și accesibilizarea pentru public a turnului sudic al Catedralei Medievale Romano Catolice din Alba Iulia	Arhiepiscopia Romano-Catolică din Alba Iulia	1 an și 2 luni	84.438,23	75.994,40
					
11	Conservarea și revitalizarea Conacului Benedek din Municipiul Gheorgheni	Primăria Municipiului Gheorgheni	1 an și 6 luni	81.820,09	81.820,09
					
12	Bisericile fortificate UNESCO din Transilvania – o rețea pentru „apărarea” patrimoniului cultural, cu „porțile” deschise pentru facilitarea accesului la el	Parohia Unitariană Dârjiu	11 luni	87.973,41	79.176,07
					

S.C. Plant Studio S.R.L.	Revitalizarea turnului sudic al Catedralei Medievale Romano Catolice din Alba Iulia. Procesul de restaurare a fost documentat și prezentat sub forma unei expoziții de fotografie.	Restaurare	Finalizat	12 luni
S.C. Larix Studio S.R.L.	Un monument istoric restaurant și revitalizat. Înființarea Casei Creației Populare, spațiu dedicat organizării de expoziții și evenimente culturale.	Restaurare	Finalizat	10 luni
S.C. Apsis S.R.L. (pictură) și S.C. Plant Studio S.R.L. (restaurare)	Picturile murale din incinta bisericii din Dârjiu au fost conservate și restaurate. În incinta bisericii fortificate a fost creată o expoziție muzeală cu patru secțiuni: expoziție interculturală, expoziție de artă populară, expoziție fotografică și expoziție etnografică. A fost înființată o rețea de colaborare și de promovare a celor șapte biserici fortificate din Transilvania, incluse pe lista patrimoniului cultural mondial UNESCO	Restaurare pictură	Finalizat	11 luni

2. Proiecte finanțate în cadrul Programului F/P 1562 (2006) privind reabilitarea monumentelor istorice din România

Nr. crt.	Beneficiar	Perioada de implementare	Valoarea totală a proiectului (euro)	Proiectant
1	Complexul Muzeal Național „Moldova” Iași – Palatul Culturii	octombrie 2007 – ianuarie 2016, cu o întrerupere de 3 ani (oct. 2011 – oct. 2014)	26.433.342	S.C. Impex Romcatel S.A.

Foto Petru Mortu

Mai multe informații și fotografii aici:
http://www.umpcultura.ro/investitii-finalizate_doc_14_muzeul-national-de-arta-al-romaniei-palatul-regal_pg_0.htm

Scurtă descriere	Tipuri de lucrări efectuate	Stadiul actual al proiectului	Durata lucrărilor
<p>Palatul Culturii, recunoscut ca efigie a orașului Iași, a fost construit în stil neogotic și a reprezentat una din ultimele expresii ale romantismului în arhitectura oficială. Edificiul, ridicat între 1906 și 1925, este creația cea mai însemnată a arhitectului român I.D. Berindei, format la școala pariziană. Din punct de vedere decorativ, în holul central se remarcă un mozaic figurativ în care sunt dispuse concentric diverse reprezentări de bestiarum gotic: acvila bicefală, dragonul, grifonul, leul. În ciuda aspectului arhaizant, la construirea Palatului, blocurile de piatră au fost înlocuite cu materiale ușoare și mult mai puțin costisitoare. În plus, la decorarea unor săli, s-a folosit materialul brevetat de Henri Coandă, denumit bois-ciment (rumbeton), un amestec de ipsos cu clei și ciment, care imită textura lemnului de stejar. Remarcabile sunt și elementele de feronerie decorativă, care se pot admira, de exemplu, la ușile de la Sala Voievozilor. Clădirea a fost, de asemenea, dotată cu facilități ultramoderne pentru epoca respectivă, cum ar fi iluminatul electric, încălzitul (pneumatic), sistemul de ventilație, termostate, aspiratoare, care porneau toate de la subsol, unde se afla centrala mașinilor. Clădirea, inaugurată pe 11 octombrie 1925, a servit ca Palat de Justiție până în 1955 când a fost destinat găzduirii unora din cele mai de seamă instituții culturale ale orașului Iași, reunite astăzi sub denumirea de Complexul Muzeal Național „Moldova” Iași.</p>	<p>Soluția de restaurare a cuprins:</p> <ul style="list-style-type: none"> - restaurarea pavimentului din mozaic simplu marmorat și restaurarea integrală a pavimentului ornamental cu marmură, granit și mozaic, astfel cum a fost realizat originar; - restaurarea și refacerea medalioanelor din mozaic și dale de beton desenat din holul de acces, Sala Gotică, Turnul de Vest și Turnul de Est cu replici din granit, marmură și compozit, reeditând soluția originară; - restaurarea zidurilor și tavanelor prin aplicarea tencuielilor de finisaj și zugrăvelilor pe bază de vopsele speciale compatibile cu sfârșitul sec. al XIX-lea și începutul sec. XX; - refacerea pardoselilor din parchet; - restaurarea tâmplăriei din lemn; restaurarea feroneriei originare, cu blazon regal; - refacerea invelitorii uzate din tablă zincată și azbociment (eternit) cu tablă de zinc, restaurarea fațadelor; - completarea zidurilor de fațade cu ornamente, frontoane și ancadramente; - restaurarea scârilor monumentale și restaurarea parapetului traforat în acoladă, a mâinii curente decorată și a scârilor secundare; - amenajarea podului, realizarea unei scări de acces în turnul cu ceas conform normelor în vigoare cu posibilitate de a permite accesul facil în sera situată deasupra palatului; - restaurarea elementelor decorative și artistice a Holului de Onoare (Sala Gotică), Sălii Voievozilor, Sălii Coandă și a sălilor de muzeu din corpul central (parter și etajul I) și a încăperilor de birouri și laboratoare de la etajul II; - amenajarea turnului cu ceas și restaurarea componentelor artistice (ipsoserie, metal, vitralii, pictură); <p>Soluțiile de intervenții de consolidare au cuprins:</p> <ul style="list-style-type: none"> - lucrările de consolidare a fisurilor prin realizarea de injectări, matări și cămășuiei locale ale fisurilor existente în pereții structurali de zidărie; - refaceri ale prinderii elementelor ornamentale interioare și exterioare de structura principală de rezistență; - placarea cu pânze din fibră de sticlă și rășini ca sistem de fretaj pentru coloanele de zidărie fisurate, care înglobează sau nu profile metalice interioare; - la turnul cu ceas s-au realizat lucrări prin consolidarea acestuia prin cămășuiei interioare ale pereților de contur. 	Finalizat	4 ani și 4 luni

2	Muzeul Național de Artă al României - Palatul Regal	August 2009 – februarie 2012	15.820.508	S.C. Carpați Proiect S.A.
---	--	------------------------------	------------	------------------------------

Mai multe informații și fotografii aici:
http://www.umpcultura.ro/investitii-finalizate_doc_14_muzeul-national-de-arta-al-romaniei-palatul-regal_pg_0.htm

3	Teatrul Național „V. Alecsandri” Iași	August 2009 – aprilie 2012	9.284.155	S.C. Genesis S.R.L.
---	---------------------------------------	----------------------------	-----------	---------------------

Mai multe informații și fotografii aici:
http://www.umpcultura.ro/investitii-finalizate_doc_31_teatrul-national-vasile-alecsandri-iai_pg_0.htm

Edificiul este componentă a fostului Palat Regal, clădit inițial după planurile arhitectului francez Paul Gottereau, între anii 1882-1885 și refăcut, ulterior distrugerii din 1927, între anii 1935-1937, după planurile arh. Nicolae Nenciulescu. Clădirea este compusă din trei corpuri - "Corpul Kretzulescu", "Corpul Central" și "Corpul Știrbey" - în forma de U, cu o curte de onoare spre Calea Victoriei. Fațadele, executate din piatră de Bașchioi, sunt în stil neoclasic. Din decorațiile interioare se pot remarca finisajele scărilor principale: Arabescato, scara Voievozilor (din marmură de Cararra), Scara Galbenă (din marmură de Siena), Sala Tronului sau Sufrageria în stil Adams, Sălile Florentine etc. Structura de rezistență a Corpului Central este alcătuită din stâlpi din beton armat de diverse dimensiuni, grinzi din beton armat și pereți de zidărie de cărămidă. Datorită monumentalității clădirii și rolului său istoric de centru al puterii monarhice în România, intervențiile de restaurare au impus un înalt standard profesional.	Măsurile de consolidare au avut ca scop mărirea capacității și a rigidității construcției la solicitările orizontale și au constat în executarea unor diafragme din beton armat, alipite zidurilor existente, dublarea și cămășuirea cu beton armat a stâlpilor existenți și injectarea terenului de sub diafragme. Lucrările de restaurare majore au fost: refacerea zugrăvelilor în toate încăperile principale, finisarea cu schlagmetal a tuturor profilelor și ornamentelor din ipsos. S-au refăcut toate pardoselile degradate din marmură sau parchet și finisajele. S-au recondiționat feroneria, piesele din lemn, confecțiile metalice ornamentale și s-au restaurat corpurile de iluminat, profilele și ornamentele din ipsos. S-au refăcut toate tipurile de instalații interioare, spațiile fiind dotate cu echipamente noi, specifice funcțiunii de muzeu. În cadrul lucrărilor de restaurare s-au efectuat și lucrări de amenajări speciale în zona intrărilor, precum și asigurarea accesului la etajul III prin prelungirea cursei liftului existent, cu refacerea decorațiilor în jurul puțului liftului.	Finalizat	2 ani și 6 luni
--	---	-----------	-----------------

Clădirea centenară a Teatrului Național din Iași care, din 1956 primește numele poetului și omului de teatru Vasile Alecsandri, este clasată ca monument istoric, cu rol emblematic pentru patrimoniul și cultura națională; construcția este opera arhitecților vienezi Ferdinand Fellner junior și Hermann Helmer, iar inaugurarea a avut loc la 2 decembrie 1896, în cadrul unei fastuoase ceremonii culturale. Monumentul arhitectural adăpostește nu doar una dintre cele mai prestigioase instituții teatrale din țară, ci și adevărate bijuterii de artă: balcoane și loje bogat ornamentate; cortina pictată la finele secolului XIX de maestrul vienez Maximilian Lenz, reprezentând o alegorie a vieții cu cele trei vârste și o alta, a Unirii Principatelor Române; plafonul cu numeroase decorații și cortina de fier, ambele pictate de austriacul Alexander Demeter Goltz.	Investiția a cuprins următoarele tipuri de intervenții: consolidarea structurii, înlocuirea/refacerea acoperișului, refacerea pardoselilor ornamentale din marmură, restaurarea componentelor artistice: stucatură, aurituri, pictură și poleituri, componente din lemn și metal, corpuri de iluminat, refacerea instalațiilor electrice, de ventilare și condiționare, sanitare și de curenți slabi și a sistemelor de antiincendiu și antiefracție. O atenție cu totul deosebită s-a acordat restaurării corpurilor de iluminat și realizării mecanicii de scenă. S-au recondiționat draperiile din haturi, scaunele din sala de spectacol și cortinele, s-au montat tapet și mochete noi, procedându-se la încadrarea cromatică a materialelor.	Finalizat	2 ani și 8 luni
---	--	-----------	-----------------

3. ȘANTIERE DE RESTAURARE

Mai multe informații și fotografii aici:
http://www.umpcultura.ro/investitii-in-curs_doc_19_muzeul-taranului-roman_pg_o.htm

Unitatea de Management a Proiectului
Noiembrie 2017
Nicoleta Cambei, CAE
Diana Popescu, CAE

Sursa imaginii: pagină WEB UMP Cultura

Muzeul Țăranului Român, înființat la 5 februarie 1990, este continuatorul unor tradiții muzeale datând încă din anul 1875, când a fost constituită, pe lângă Muzeul Național al Antichității, prima secțiune de artă textilă cu „lucrări făcute la țară”. Clădirea, ilustrare a stilului neoromânesc inspirat din tradiția brâncovenească, dispusă în forma incintelor de tip monastic, a fost finalizată în anul 1941, luând înfățișarea actualului monument de arhitectură care este sediul Muzeului Național al Țăranului Român. Zidăria aparentă din cărămidă roșie, arcadele și elementele traforate, dimpreună cu foișorul, conferă clădirii somptuoșitatea unui adevărat palat al artei. Zidită pe temelii de piatră și în cărămidă aparentă, în maniera preferată a lui Ghica-Budești, construcția îmbină tradiția națională de arhitectură cu elementele de artă feudală, având aspectul de cetate întărită. Fațada se distinge prin alternanța de șiruri de cărămidă, de un efect și o simetrie impecabile.

Lucrările de execuție propuse prin proiect vor asigura la finalizarea lor integritatea structurală a monumentului în limitele rigorilor impuse de normele actuale și revenirea la „starea de sănătate” de debut, prin intervenții structurale cu materialele originare puse în operă tradițional și completate cu eficiență și discreție de cele moderne. Monumentul va fi adus cât mai aproape posibil de înfățișarea inițială, prin eliberarea construcției de intervențiile târzii, parazitare, real lipsite de valoare funcțională și arhitecturală, operație care să îi confere acestuia atributele arhitecturii contemporane. Totodată, clădirea va beneficia de dotarea tehnică și utilitățile caracteristice unui spațiu muzeal modern, precum și de o funcționalitate actuală, în concordanță cu necesitățile unui muzeu contemporan. Pentru reabilitarea edificiului, se prevăd lucrări de structură, arhitectură și instalații.

În curs 1 an și 8 luni

Proiecte cu finanțare guvernamentală de la bugetul Ministerului Culturii și Identității Naționale, gestionate de Institutul Național al Patrimoniului

Programul Național de Restaurare (PNR 2017)

LUANA FLORICICĂ

Director adjunct, Institutul Național al Patrimoniului
luana.floricica@patrimoniul.ro

BCMI 2017

I Mănăstirea Agapia Agapia, com. Agapia, jud. Neamț
COD LMI NT-II-m-A-10627
Valoare alocată prin Programul Național de Restaurare: 1.500.000,00 lei

Descriere generală a obiectivului:

Mănăstirea Agapia (denumită și Agapia Nouă, pentru a nu se confunda cu schitul Agapia Veche din apropiere), se situează pe valea pârâului Agapia, la aproximativ 3 km de satul cu același nume și la o distanță de 9 km de Târgu Neamț. Ansamblul este compus din biserica cu hramul „Sfinții Voievozi”, paraclisul „Nașterea Maicii Domnului”, biserica de lemn „Sfântul Ioan Bogoslov”, clădirile de incintă, turnul clopotniță, casele monahale și bolnița de lemn „Adormirea Maicii Domnului”. Deși a fost înființată la jumătatea secolului al XVII-lea, majoritatea componentelor mănăstirii sunt de dată mult mai recentă, datând din secolele XIX–XX. Dintre clădirile vechi se păstrează doar biserica principală, ctitorită de hatmanul Gavril Coci, fratele domnitorului Vasile Lupu, renumită pentru pictura murală interioară în ulei, datorată lui Nicolae Grigorescu.

Începând cu anul 1995, mănăstirea Agapia a făcut obiectul unor lucrări complexe de restaurare, conservare și consolidare, care s-au desfășurat pe parcursul a peste două decenii. Dintre lucrările efectuate în acest interval menționăm restaurarea bisericii, inclusiv a picturii interioare. Între 2008 și 2012 s-a elaborat documentația tehnică pentru efectuarea de lucrări suplimentare la corpurile de chilii (infrastructură, suprastructură, instalații).

Lucrări executate în anul 2017

- consolidare-conservare clădire incintă – acoperiș;
- consolidare-restaurare – chilii S-V;
- consolidare-restaurare – chilii S-E;
- planșeu bibliotecă;
- consolidare-conservare incintă – chilii N parter;
- consolidare-conservare incintă – chilii N etaj;
- subzidiri zid fundații cerdac;
- consolidare-conservare incintă – chilii N subzidiri fundații beciuri;
- consolidare-conservare incintă – chilii N subzidiri fundații clădiri.

3. ȘANTIERE DE RESTAURARE

2 Biserica „Sfântul Nicolae”
Bălinești, com. Grămești, jud. Suceava

COD LMI
SV-II-m-A-05493

Valoare alocată prin Programul Național de Restaurare:
200.000,00 lei

Descriere generală a obiectivului:

Biserica Sfântul Nicolae din Bălinești, ctitorie a logofătului Ioan Tăutu, a fost ridicată în ultimii ani ai secolului al XV-lea. Edificiul se compune din altar poligonal decroșat, naos pătrat, pronaos poligonal și pridvor deschis cu turn clopotniță deasupra, pe latura de sud. Biserica din Bălinești a fost pictată atât la interior, cât și pe exterior. Pictura interioară, datând probabil de la finele secolului al XV-lea, poartă semnătura zugravului Gavriil Ieromonahul, asemănându-se cu cea de la mănăstirea Voroneț și „Sfântul Nicolae” din Dorohoi. Potrivit specialiștilor, decorul parietal al exteriorului, în mare parte distrus, a fost realizat în timpul domniei lui Petru Rareș, mai precis între anii 1535–1538.

Monumentul a fost vandalizat în mai multe rânduri: în secolele XVI–XVIII turcii au incendiat biserica și au provocat daune picturii; austriecii au transformat-o în magazie. În 1872, clădirea era „tare stricată”. Primele lucrări de restaurare s-au desfășurat abia în perioada interbelică. La începutul anilor 2000, edificiul a fost inclus într-un amplu proces de cercetare și restaurare care a avut ca obiect principal pictura murală interioară și exterioară.

Lucrări executate în anul 2017

Lucrări de conservare și restaurare componente artistice – pictură murală interioară și exterioară:

- documentație în timpul execuției – studii științifice;
- intervenții la nivelul stratului de culoare;
- intervenții la nivelul stratului suport (arriccio și intonaco);
- tratamente împotriva agenților biologici;
- tratamente de prezentare estetică a lacunelor;
- documentația post-execuție.

BCMI 2017

3 Biserica Episcopală „Adormirea Maicii Domnului”
Mănăstirea Argeșului

Curtea de Argeș, jud. Argeș

COD LMI
AG-II-m-A-13628.01

Valoare alocată prin Programul Național de Restaurare:
61.206,57 lei

Descriere generală a obiectivului:

Biserica episcopală din Curtea de Argeș, ctitorie a domnitorului Neagoe Basarab realizată între 1512–1517, a suscit, până în prezent, atenția mai multor specialiști experimentați. Conform celor mai recente cercetări, biserica episcopală a rezultat în urma reconstrucției vechii Mitropolii a Țării Românești, clădite probabil în vremea lui Vlad Dracul. Face parte din grupul clădirilor religioase muntenești de plan trilobat, cu pronaos supralărgit și coloane la interior, în care se mai înscriu monumente de marcă printre care vechea Mitropolie, actuala catedrală Patriarhală, biserica mănăstirii Cotroceni, biserica mănăstirii Hurezi și biserica mănăstirii Văcărești.

Imaginea edificiului sugerează că lucrările au fost încredințate unui reprezentant al unei școli de arhitectură din Asia Mică sau Capadocia, școlit la Constantinopol. Această ipoteză este susținută nu numai de influența mauro-otomană a decorației în piatră, ci și de forma pronaosului cu funcție suplimentară de gropniță care amintește de un gavit armenesc, spațiu de îngropăciune amplasat pe fațada vestică a unui edificiu de cult.

Biserica episcopală din Curtea de Argeș a fost inclusă în Programul Național de Restaurare; au fost finanțate lucrările de conservare-restaurare piatră.

Lucrări executate în anul 2017

- lucrările de conservare și restaurare componente artistice – piatră parament policromat;
- lucrări de impregnare piatră cu soluție hidrofugă.

3. ȘANTIERE DE RESTAURARE

4 Ansamblul Bisericii unitariene Dârjiu

Dârjiu, com. Dârjiu, jud. Harghita

COD LMI

HR-II-m-A-12813.01

LPM – UNESCO

Valoare alocată prin Programul Național de Restaurare:

61.231,91 lei

Descriere generală a obiectivului:

Biserica unitariană fortificată din Dârjiu este un monument de arhitectură de importanță națională, ce se numără totodată printre cele șase biserici fortificate din Transilvania incluse, împreună cu satele din care fac parte, pe Lista patrimoniului mondial UNESCO, în anul 1999.

Ansamblul se compune dintr-o biserică de tip sală, cu navă, cor și altar poligonal, amplasată într-o incintă patrulateră întărită cu bastioane etajate (patru la colțuri și unul pe latura de vest) și turn clopotniță, pe sud. Biserica a fost construită în secolul al XIII-lea, suferind transformări importante la finele secolului al XV-lea și începutul celui următor. Potrivit datelor istorice, lucrările de fortificare a ansamblului – constând atât în construirea drumului de strajă cu guri de păcură și guri de tragere la partea de sus a lăcașului de cult, cât și în realizarea curtinei întărite – s-au desfășurat în cursul secolului XVI–XVII.

Lucrările de restaurare, începute în 2008, au urmărit, pe lângă restaurarea componentelor ansamblului, punerea în valoare a acestuia prin amenajarea zonei înconjurătoare, de protecție. De asemenea, s-au avut în vedere facilitarea circuitului turistic, precum și conservarea funcțiunilor tradiționale ale incintei.

Lucrări executate în anul 2017

Fortificații, inclusiv turn

- desfacere componente ale structurii din lemn (șarpantă coif turlă);
- revizuire și montare piese originare din lemn de stejar la structura șarpantei;
- confecționat și montat piese noi din lemn la șarpantă;
- montat astereală, tratament preventiv sau de stopare a atacului biologic;
- desfacerea și refacerea învelitorii cu falțuri dese de tablă zinc prepatinat;
- desfacere și refacere zidărie din piatră;
- executat scară din lemn, executat balustradă la scară din lemn;
- confecționat și montat glob ornamental din tablă de cupru;
- confecționat și montat globuri din zinc prepatinat la bastioane;
- documentația post-execuție.

5 Biserica „Sfântul Nicolae”

Dorohoi, jud. Botoșani

COD LMI

BT-II-m-A-01984.01

Valoare alocată prin Programul Național de Restaurare:

500.000,00 lei

Descriere generală a obiectivului:

Ridicată de Ștefan cel Mare la marginea de sud-est a târgului Dorohoi, biserica a fost finalizată în luna octombrie 1495. Edificiul se înscrie în categoria bisericilor de plan triconc cu altar, naos surmontat de turlă pe arce piezișe, cu bază stelată, și pronaos lărgit, acoperit cu calotă semisferică. Exteriorul are paramentul aparent (zidărie din piatră și cărămidă), împărțit în registre orizontale; partea superioară este decorată cu șiruri suprapuse de arcade oarbe, ocnițe și discuri din ceramică smălțuită policromă. Interiorul a fost acoperit cu pictură murală atribuită de specialiști epocii lui Ștefăniță Vodă cel Tânăr. Pictura originală, de o calitate artistică și tehnică remarcabilă, este executată în tehnica buon affresco și se compune din scene de mari dimensiuni, cu impact vizual puternic asupra privitorului (scenele din registrul „Ciclul Patimilor”, expuse într-o succesiune cursivă și neîntreruptă).

În secolele al XIX-lea și al XX-lea pictura a suferit mai multe refaceri și repictări a secco inadecvate. Între 1896 și 1921 monumentul a trecut prin mai multe campanii de restaurare; printre lucrările întreprinse în această perioadă s-au numărat și operațiuni de spălare și repictare locală a interiorului. În anul 2010, pictura murală prezenta mai multe tipuri de degradări care necesitau lucrări de restaurare: exfolieri, solziri, fenomene de pulverulență ale stratului pictural, fisuri, desprinderi, reparații neadecvate, infiltrații, eflorescențe și cruste saline.

Lucrări executate în anul 2017

- intervenții la nivelul stratului de culoare;
- intervenții la nivelul stratului suport arriccio și intonaco;
- intervenții la nivelul zidăriei;
- tratamente împotriva agenților heterotrofi;
- tratamente de prezentare estetică a lacunelor.

6 Biserica de lemn „Nașterea Sfântului Ioan Botezătorul”

Gârda de Sus, com. Gârda de Sus, jud. Alba

COD LMI

AB-II-m-A-00228

Valoare alocată prin Programul Național de Restaurare:

3.124,00 lei

Descriere generală a obiectivului:

Biserica Sfântul Ioan Botezătorul din Gârda de Sus, a fost ctitorită de comunitatea sătească în 1792. Din punct de vedere tipologic, monumentul aparține grupului de biserici din lemn din nord-vestul Transilvaniei, caracterizate prin plan drept, altar acoperit cu semicalotă, amplasat într-o absidă poligonală decroșată, naos cu boltă semicilindrică și pronaos tăvănit. Silueta clădirii este dominată de acoperișul cu pante abrupte, fragmentat în două volume distincte, și de verticala turnului, cu foișor în consolă, amplasat în partea de vest. Interiorul a fost decorat de pictorii Simion și Gavril Szilagy, care au executat și cele două icoane împărătești. Pictura, realizată în tehnica tempera slabă aplicată pe suport de lemn, se remarcă prin acuratețea programului iconografic și modul de adaptare al acestuia la spațiul arhitectural. Limbajul plastic este caracterizat de finețea desenului, precum și de schematizarea grafică și utilizarea unei palete cromatice bine echilibrate, într-o gamă restrânsă.

În 1863, biserica a suferit modificări care i-au alterat aspectul original: amplificarea pronaosului și, după toate probabilitățile, mutarea accesului de pe latura de sud pe cea de vest, transformarea turnului, închiderea vechilor goluri de ferestre și realizarea altora mai mari, tencuirea exteriorului.

La începutul anilor '90 ai secolului trecut biserica de lemn din Gârda de Sus se afla într-o stare avansată de degradare, fiind scoasă din uz. Monumentul a fost inclus în Programul Național de Restaurare în anul 2010. Printre intervențiile prevăzute la acea dată se numărau: lucrări la infrastructură, înlocuirea pieselor degradate ale șarpantei, refacerea învelitorii din șindrila, lucrări la structura de rezistență a turnului, lucrări de protecție biologică, ignifugare și protejarea suprafeței picturale.

Lucrări executate în anul 2017

Continuarea lucrărilor de conservare și restaurare componente artistice (pictură pe lemn) începute în 2011:

- intervenții la nivelul stratului pictural prin executarea de lucrări de integrare cromatică la pereții din altar și naos;
- măsurători și determinări de microclimat;
- fotografii de detaliu la pereți;
- documentație de șantier.

BCMI 2017

7 Biserica „Sfântul Nicolae” a fostului schit „Strâmbu” (biserică, incintă, casă egumenească)

Găiseni, com. Găiseni, jud. Giurgiu

COD LMI

GR-II-a-A-14992

Valoare alocată prin Programul Național de Restaurare:

162.643,48 lei

Descriere generală a obiectivului:

Schitul Strâmbu, ctitorie a vornicului Drăghici Vintilescu din Florești – mare paharnic în vremea lui Neagoe Basarab – este menționat pentru întâia oară în primăvara anului 1526. Biserica, datând din prima parte a secolului al XVI-lea, a fost modificată în mai multe rânduri, în cursul secolelor XVII, XIX și XX, cea mai veche parte a edificiului fiind extremitatea estică. La jumătatea anilor '90 ai secolului trecut, din ansamblu se mai păstra biserica (stare de pre-colaps), turnul clopotniță și fragmente din chilii și zidul de incintă (în colaps).

Primele lucrări, începute în 1996, au constat în intervenții de urgență la biserică și turnul clopotniță; concomitent au fost întocmite proiecte de cercetare arheologică, de arhitectură și pictură murală. Restaurarea lăcașului a ridicat o serie de probleme, legate, în special, de identificarea corectă a etapelor de construcție și de stabilirea fazelor de referință; zona care a solicitat cel mai mult atenția specialiștilor a fost pronaosul, afectat de refaceri succesive. Ulterior, s-a intervenit asupra celorlalte componente ale ansamblului (zid de incintă, case egumenești, fragmente ruinate).

Lucrări executate în anul 2017

S-au continuat lucrările de consolidare-restaurare la următoarele obiecte, cu categoriile de lucrări:

Casa Egumenească:

- consolidare și restaurare;
- instalații electrice interioare.

Amenajări exterioare:

- trotuare și rigole;
- consolidare ruine;
- rampa exterioară.

Zidul de incintă:

- lucrări de arhitectură.

3. ȘANTIERE DE RESTAURARE

8 Mănăstirea Gura Motrului

Gura Motrului, com. Butoiești, jud. Mehedinți

COD LMI

MH-II-a-A-10340

Valoare alocată prin Programul Național de Restaurare:

150.000,00 lei

Descriere generală a obiectivului:

Conform hrisovului de danie, mănăstirea Gura Motrului ar fi fost făcută „de iznoavă” la începutul secolului al XVI-lea de Harvat din Grozești, prim sfetnic al domnitorului Neagoe Basarab. Tradiția spune că mănăstirea servea ca avanpost al așezămintelor monastice din Gorj și Vâlcea. Dintre construcțiile realizate la acea dată se pare că nu se mai păstrează nimic, ansamblul cunoscând mai multe refaceri. În pisania bisericii se menționează că lăcașul ar fi fost zidit „den temelie” în 1653 de Preda Brâncoveanu, fiind zugrăvit jumătate de secol mai târziu de nepotul acestuia, Constantin Brâncoveanu.

Mănăstirea Gura Motrului are o incintă rectangulară, delimitată de o curtină cu înălțimea de 6 m și grosime mai mare de 1 m, cu turn de poartă pe latura de vest și casele stăreției pe sud. Vechile chilii amplasate pe laturile de nord și sud au dispărut; acestea au fost parțial înlocuite de clădiri realizate în a doua jumătate a secolului al XX-lea (corpul cu bucătărie și trapeză de pe latura de est). Biserica, amplasată în centrul incintei, are plan triconc, cu abside circulare la interior și poligonale pe exterior, și se compune din altar, naos, pronaos și pridvor deschis, pe stâlpi octogonali din zidărie. Edificiul a fost prevăzut cu trei turlle, una principală, deasupra naosului și alte două, mai mici, peste pronaos. În 1852, pictura realizată în vremea lui Brâncoveanu a fost acoperită cu o alta, executată de zugravul Niță Stoenescu. Proiectul de conservare-restaurare întocmit în a doua parte a anilor 2000 a prevăzut, printre alte lucrări, cercetarea stratigrafică pentru identificarea zonelor cu pictură originală urmată de punerea în valoare a picturii brâncovenești prin îndepărtarea picturii de secol XIX, respectiv restaurarea picturii de secol XIX acolo unde nu exista pictură brâncovenească.

Lucrări executate în anul 2017

Lucrări de conservare și restaurare executate la biserică (componente artistice – pictură murală interioară):

- documentație în timpul execuției;
- intervenții la nivelul stratului de culoare;
- intervenții la nivelul stratului suport (arriccio și intonaco);
- intervenții la nivelul zidăriei;
- tratamente de prezentare estetică a lacunelor;
- documentația post-execuție.

BCMI 2017

9 Biserica „Sfântul Nicolae”

Holboca, com. Holboca, jud. Iași

COD LMI

IS-II-m-B-04181

Valoare alocată prin Programul Național de Restaurare:

28.792,74 lei

Descriere generală a obiectivului:

Biserica „Sfântul Nicolae” a fost clădită pe la 1800–1805 de vornicul Nicolae Balș. Pe locul actualului locaș de cult se pare că ar fi existat un altul, cu același hram, ctitorit în veacul al XVIII.

Arhitectura edificiului adoptă formele artei baroce târzii care se observă în special în rotunjirea colțurilor clădirii și curbarea laturilor turnului. Clădirea are plan în cruce, cu abside laterale drepte, și turn clopotniță pe pronaos. Accesul în turn se realizează printr-o scară adosată peretelui de nord al pronaosului. Intrarea, situată pe latura de sud, este marcată de un mic portic. În privința pieselor de mobilier, în biserică se mai păstrează, în bună stare, catapeteasma barocă, de bună calitate, tronul arhieresc și cafasul.

Lucrări executate în anul 2017

- injectare zidărie cu pastă de var;
- decapare tencuială degradată la pereți, arce, bolți;
- confecționat și montat ferestre și uși din lemn;
- vopsitorie tâmplărie de lemn.

3. ȘANTIERE DE RESTAURARE

10 Biserica „Sfântul Ioan cel Nou” Nicorița

Iași, jud. Iași

COD LMI

IS-II-m-B-03955

Valoare alocată prin Programul Național de Restaurare:

400.000 lei

Descriere generală a obiectivului:

Biserica Nicorița se află în partea de răsărit a orașului Iași, pe dealul Tătărașilor. A fost construită în al treilea deceniu al secolului al XVII-lea, pe locul unei biserici de lemn, fiind ctitoria hatmanului Nicoară Baltag și a soției sale, Teodosia, sora lui Miron Barnovschi.

Clădirea, zidită din piatră și cărămidă, are plan triconc și cuprinde altar, naos și pronaos formând un spațiu unic, boltit, și pridvor. Absidele laterale sunt încadrate de contraforți. Paramentul exterior este împărțit în registre orizontale inegale, decorate cu arcade oarbe înalte (în partea mediană, pe pereții de nord și sud, respectiv pe abside) și ocnite (sub cornișă). Edificiul a fost prevăzut cu o turlă de secțiune octogonală cu bază stelată, deasupra naosului. Peste pridvor s-a construit un turn clopotniță masiv, cu plan rectangular.

Lucrări executate în anul 2017

- consolidare infrastructură;
- injectare fisuri la pereți – turlă naos, absidă, altar, pronaos;
- țesere zidărie de epocă;
- tencuieli de epocă la cupolă turlă, intrados arce;
- reparații tencuieli exterioare;
- reparații scafe sau profiluri;
- trotuar din beton.

11 Catedrala Mitropolitană „Întâmpinarea Domnului”

Iași, jud. Iași

COD LMI

IS-II-a-A-04069

Valoare alocată prin Programul Național de Restaurare:

2.349.964,00 lei

Descriere generală a obiectivului:

Construcția catedralei mitropolitane din Iași a început în anul 1833, în vremea Mitropolitului Veniamin Costachi. Proiectul edificiului, încredințat arhitectului vienez Gustav Freywald, se înscrie în curentul neo-clasic, în vogă la acea epocă. Spațiul interior este conceput după modelul edificiilor religioase occidentale, fiind împărțit într-o navă centrală amplă, încadrată de colaterale înguste, cu câte două rânduri de galerii deasupra. Extremitățile edificiului sunt marcate de turnuri, două de o parte și de cealaltă a altarului, două în dreptul exonartexului. Soluția inițială prevedea și o cupolă, în partea mediană a edificiului; această componentă, realizată inițial din zidărie și refăcută ulterior din lemn, a provocat probleme structurale grave, soldate cu amânarea finalizării lucrărilor. Catedrala mitropolitană a fost terminată în 1887, cu sprijinul arhitectului Alexandru Orăscu.

Lucrările de restaurare începute în cursul anilor 2000 au avut ca obiect consolidarea infrastructurii și suprastructurii (corp central și turnuri). Soluția de consolidare a constat în realizarea unei carcase de elemente verticale și orizontale de beton armat înglobate în partea exterioară a pereților, de la fundații și până la cornișă.

Lucrări executate în anul 2017

S-au continuat lucrările de consolidare restaurare la următoarele obiecte, cu categoriile de lucrări:

Nava centrală:

- intervenții din exterior și din interior pentru suprastructură / intervenții din exterior și din interior pentru consolidare și restaurare / intervenții din exterior și din interior pentru arhitectură.

Turnuri Est:

- arhitectură / infrastructură / intervenții din interior și din exterior la suprastructură.

Turnuri Vest:

- arhitectură / infrastructură / intervenții din interior și din exterior la suprastructură.

12 Biserica Sfânta Treime – „Sfântul Nicolae”

Istria, com. Istria, jud. Constanța

COD LMI

CT-II-m-A-20919

Valoare alocată prin Programul Național de Restaurare:

281.007,05 lei

Descriere generală a obiectivului:

Biserica de rit ortodox „Sfânta Treime – Sfântul Nicolae” din Istria (Caranasuf până în 1924), încadrată în categoria bisericilor „îngropate”, a fost ridicată de comunitatea bulgară stabilită aici la începutul secolului al XIX-lea. Lăcașul a primit avizul de construire în 1857; la realizarea sa, meșterii au fost obligați să respecte o serie de condiții impuse de Imperiul Otoman (nu se putea depăși înălțimea geamiei, biserica nu putea avea turlă și clopotniță, nu trebuia să fie vizibilă de la depărtare, nu putea fi ridicată de la nivelul solului).

Planul bisericii amintește de vechea arhitectură bizantină, atât prin forma dreptunghiulară a planului, la care se adaugă cele trei abside, cât și prin împărțirea interiorului în trei nave, compartimentare realizată, în cazul de față, prin două șiruri de stâlpi din lemn. Interiorul este acoperit cu lemn: boltă semicilindrică, pe zona centrală; planșeu orizontal, pe părțile laterale. Intrarea în biserică este precedată de un pridvor deschis, dezvoltat pe toată lungimea laturii de vest. Cota de călcare a pridvorului se situează cu jumătate de metru sub cea a terenului, diferența de nivel fiind preluată printr-un grup de trei trepte așezate între stâlpii pridvorului, în axul intrării.

În anul 2000, la biserică s-au făcut lucrări de reparație și modernizarea care au alterat imaginea lăcașului: modificări ale formei ferestrelor și ale arcadei centrale a pridvorului; montarea tâmplăriei din PVC; realizarea de tencuieli pe bază de ciment, cu acoperirea cornișei; înlocuirea treptelor din piatră cu trepte de beton.

Documentația de avizare a lucrărilor de intervenție asupra monumentului, întocmită în 2008, propunea două variante; în varianta maximală prezentată erau prevăzute lucrări de consolidare și refacere a finisajelor, înlăturarea cauzelor degradărilor, precum și a intervențiilor necorespunzătoare.

Lucrări executate în anul 2017

Biserică:

- executat termoizolație în pod;
 - refacere trotuar din dale de piatră și pavimentul din fața bisericii;
 - rigole din piatră buciardată;
 - zugrăveli exterioare, montat jgheaburi;
- Spațiu tehnic, centrală termică și muzeu:
- desfacere și reface acoperiș muzeu.

BCMI 2017

13 Biserica „Sfântul Nicolae Vechi”

Râșnov, jud. Brașov

COD LMI

BV-II-m-A-11762

Valoare alocată prin Programul Național de Restaurare:

272.815,00 lei

Descriere generală a obiectivului:

Potrivit cercetărilor, biserica „Sfântul Nicolae Vechi” din Râșnov, clasată ca monument de arhitectură, este prima clădire religioasă românească de zid din Țara Bârsei. Data exactă la care au început lucrările de construcție nu este cunoscută dar cercetările arheologice au scos la iveală trei etape majore de construire. Prima dintre acestea datează de la finalul secolului al XIV-lea (pe catapeteasmă este inscripționat anul 1384); atunci au fost construite altarul și partea răsăriteană a naosului. A doua etapă, în care s-a realizat extinderea pronaosului spre vest, s-a desfășurat între 1779–1780. Ultima etapă, datând de la începutul secolului al XIX-lea, s-a materializat prin realizarea pronaosului și a turnului clopotniță.

În a doua jumătate a secolului trecut, la biserică s-au efectuat o serie de intervenții inadecvate. Menționăm reparațiile din 1965–66, care au provocat creșterea nivelului de igrasie în zidărie. Trei decenii mai târziu, asupra monumentului a avut loc o intervenție agresivă ce a constat, între altele, în acoperirea pereților cu tencuială de ciment, realizarea unui soclu din beton armat și realizarea unui trotuar cu dale din beton rostuite cu ciment.

Proiectul de restaurare autorizat în 2012 propunea remedierea daunelor produse de intervențiile anterioare și evidențierea etapelor distincte din evoluția monumentului.

Lucrări executate în anul 2017

Finalizarea lucrărilor de consolidare-restaurare și amenajări exterioare la biserică:

- consolidare: armare, cofrare și turnare beton acces biserică;
- restaurare: acces biserică – pardoseli din plăci de piatră, mână curentă din lemn de stejar montată pe zidărie, trepte masive din piatră; poartă – vopsitorie tâmplărie de lemn, vopsitorie exterioară de tip REMMERS, confecționat și montat uși interioare, montat plăci piatră la masa altar;
- instalații interioare – montare pendulă specială în altar și naos, montare cutie distribuție RTV, antifurt și antiincendiu;
- instalații electrice iluminat – montat corpuri de iluminat tip bornă, montat proiector special tip TERRA;
- amenajări exterioare – paviment din lespezi de râu pe latura N și acces principal, rigolă din beton pe laturile de N și V, rost perimetral de aerisire pe laturile de E, S și N, trotuar din bolovani de râu și trepte masive din piatră acces biserică, poartă de acces incintă.

Lucrările au fost recepționate la terminarea lucrărilor.

14 Biserica „Nașterea Domnului” Săcuieni

Gura Ocnitei, com. Gura Ocnitei, jud. Dâmbovița

COD LMI

DB-II-m-A-17693

Valoare alocată prin Programul Național de Restaurare:

365.433,06 lei

Descriere generală a obiectivului:

Datând din anul 1655, Biserica „Nașterea Domnului” se află în vechea vatră a satului Săcuieni, situat la circa 14 km de Târgoviște, capitala Țării Românești în acea perioadă. Proprietățile boierilor Săcuieni, mari dregători ai vremii, au ajuns în posesia fiicei lui Neagoe Săcuianu, Bălașa, care, văduvă și fără urmași, cedează averea sa Mitropoliei din Târgoviște. Construită pe locul unui vechi lăcaș de lemn, biserica „Nașterea Domnului” din Săcuieni se încadrează în familia clădirilor religioase de plan drept, cu clopotniță pe pronaos și scara de acces circulară, adosată laturii nordice. Colțurile fațadei de vest sunt întărite cu doi contraforți dispuși oblic, caracteristică întâlnită la un număr restrâns de lăcașe de cult de secol XVII, printre care se mai numără bisericile „Sfinții Împărați Constantin și Elena” din Târgoviște și biserica din satul Bărbuleț, județul Dâmbovița. În secolul al XIX-lea, biserica a trecut prin refaceri care au avut ca rezultat modificarea părții superioare. În 1822 s-a demolat turla, în locul ei construindu-se o alta, din lemn; s-a redus înălțimea zidurilor și s-au refăcut bolțile din paiantă; fresca originală a fost acoperită cu un strat de tencuială și pictură în tempera. Cinci decenii mai târziu, biserica a primit o a doua turlă din paiantă pe naos, și a fost învelită cu tablă. Tot atunci a fost realizată o pictură în ulei. De asemenea, se pare că la aceași reparație s-a adăugat un pridvor deschis.

Lucrări executate în anul 2017

Săpătură arheologică perimetru biserică, săpare șanț orizontal latura sud, latura vest, latura nord.

- desfacere zidărie de cărămidă, latura sud, vest, nord pentru execuție centură / executat schele din lemn rășinoase pentru lucrări interioare, fațada de vest și interior pronaos / demontare elemente de acoperiș, învelitori de tablă, pereți turlă și biserică, latura sud, vest, nord / desfacere șarpanta acoperișului, elemente componente la pereți turlă, cupolă și biserică, latura sud, vest, nord / desfacere planșee lemn, pronaos / susțineri bile manele cofraj cruci, sprijiniri acoperiș, latura sud, vest, nord / montat armături pentru fundații subzidire, turn clopotniță / confecționat și montat armătură la elemente de beton armat ce se consolidează / turnat beton armat în elemente de rezistență, turn clopotniță, străpungeri în zidărie latura sud+nord / executat cofraje scânduri rășinoase, turn clopotniță, pentru returnări stâlpi, grinzi, buiandrugi / străpungeri manuale în zidărie cărămidă, turn clopotniță, latura nord și sud / matare găuri cu mortar ciment, zidărie de piatră pe 2 laturi / executat schele pentru zidărie din cărămidă, latura sud, vest și nord / executat zidărie de epocă în ziduri drepte, cărămizi de epocă cu mortar, latura sud, vest, nord, pronaos și peste centura C1, cota +6,38m / învelitoare peste supraînălțare, centura C1.

BCMI 2017

15 Biserica „Sfântul Nicolae – a Bulenilor”

Săliștea de Sus, com. Săliștea de Sus, jud. Maramureș

COD LMI

MM-II-m-A-04635

Valoare alocată prin Programul Național de Restaurare:

8.306,16 lei

Descriere generală a obiectivului:

Biserica „Sfântul Nicolae” din Săliștea de Sus face parte din categoria edificiilor de cult de lemn, de tip maramureșean. A fost construită la începutul secolului al XVIII-lea și este alcătuită din altar decroșat, naos, pronaos surmontat de turn clopotniță cu foișor, și pridvor supraetajat deschis, dezvoltat pe toată latura de vest. Volumul este învelit cu acoperiș cu pantă abruptă, cu poală dublă. Una dintre cele mai valoroase componente ale bisericii, care a contribuit la clasarea edificiului în Lista Monumentelor Istorice, în rândul obiectivelor de grupă valorică A, este pictura murală interioară, realizată între anii 1730–1740 de Alexandru Ponehalschi. Biserica „Bulenilor” a fost inclusă în Programul Național de Restaurare pentru restaurarea și conservarea picturii pe lemn.

Lucrări executate în anul 2017

Lucrări de conservare și restaurare componente artistice – pictură pe lemn:

- documentație în timpul execuției – studii științifice;
- intervenții la nivelul stratului de culoare;
- tratamente împotriva agenților biologici;
- tratamente de prezentare estetică a lacunelor;
- documentația post-execuție.

↑

←

3. ȘANTIERE DE RESTAURARE

16 Biserica „Sfântul Gheorghe” Mirăuți

Suceava, jud. Suceava

COD LMI 2004

SV-II-m-A-05475

Valoare alocată prin Programul Național de Restaurare:

277.381,19 lei

Descriere generală a obiectivului:

Actuala biserică „Sfântul Gheorghe” din Suceava, numită și Mirăuți, a fost construită în prima parte a secolului al XVII-lea, pe locul unui locaș de cult ridicat în vremea lui Petru I Mușat. Biserica veche s-a numărat printre cele dintâi edificii religioase clădite în Moldova. Începând cu anul 1402, biserica Mirăuți a îndeplinit funcția de Mitropolie a Moldovei, funcție pe care a deținut-o vreme de peste un veac. La începutul secolului al XVI-lea, lăcașul a fost grav avariat. Biserica a fost reparată în mai multe rânduri în deceniile care au urmat; potrivit unor specialiști, la începutul secolului al XVII-lea a fost refăcută în totalitate, cu respectarea vechiului contur.

Biserica Mirăuți a suferit de pe urma lipsei de întreținere în timpul ocupației austriece; văzând starea proastă în care ajunsese, autoritățile habsburgice au adus în discuție demolarea ei și reutilizarea materialelor de construcție. A fost restaurată la sfârșitul secolului al XIX-lea de arhitectul austriac Karl A. Romstorfer.

Prima etapă a lucrărilor de restaurare a picturii murale interioare și exterioare din biserica Sfântul Gheorghe „Mirăuți”, întreprinse în cursul anilor '90, au avut un caracter de asistență pe lângă constructor, constând în extragerea picturii aflate în zona de interes pentru consolidarea structurii de rezistență. Etapa următoare a avut în vedere replantarea fragmentelor extrase. Lucrările de restaurare-conservare au fost reluate în cursul anilor 2000.

Lucrări executate în anul 2017

Lucrări de conservare și restaurare componente artistice – pictură murală interioară:

- documentație în timpul execuției – studii științifice;
- intervenții la nivelul stratului de culoare;
- intervenții la nivelul zidăriei;
- tratamente împotriva agenților biologici;
- tratamente de prezentare estetică a lacunelor;
- documentația post-execuție.

BCMI 2017

17 Muzeul Național al Bucovinei – Suceava

Laboratorul zonal de restaurare

Suceava, jud. Suceava

COD LMI

SV-II-m-B-05480

Valoare alocată prin Programul Național de Restaurare:

306.478,06 lei

Descriere generală a obiectivului:

Amplasat în municipiul Suceava, laboratorul de restaurare are un regim de înălțime demisol, parter și mansardă. Se compune din patru tronsoane separate prin rosturi antiseismice, și o curte interioară acoperită. Terenul era ocupat de o clădire constând în două corpuri cu un regim de înălțime de subsol și parter, și două anexe. Vechimea imobilului depășea 100 de ani. Fațada principală, aliniată la Strada Dragoș Vodă, apare pe lista monumentelor istorice, având ca specificație „front de clădire de secol al XIX-lea”, menținându-se în continuare. În vederea reabilitării, clădirea a fost expertizată în conformitate cu legislația în vigoare, o atenție deosebită fiind acordată corpului de clădire principală „A”, corp ce conține și fațada orientată spre Strada Dragoș Vodă. În ceea ce privește corpurile de clădire „B”, „C” și „D”, starea de degradare fiind foarte avansată, s-a hotărât demolarea acestora.

Lucrări executate în anul 2017

S-au continuat lucrările de consolidare restaurare la următoarele obiecte, cu categoriile de lucrări:

Instalații termotehnice în centrala termică:

- montare cazan de încălzire,
- montare stație de dedurizare, boiler, pompe, țevi și fittinguri circuit.

Instalație de aer comprimat:

- montare compresor de aer, țevi și fittinguri instalație.

Instalație de ventilare și condiționare:

- montare unități exterioare,
- montare tubulatură, unități ventilare interioare.

Instalații sanitare interioare.

Lucrări corp laborator.

Lucrări amenajări exterioare.

3. ȘANTIERE DE RESTAURARE

18 Mănăstirea Sucevița – biserică

Sucevița, com. Sucevița, jud. Suceava

COD LMI

SV-II-a-A-05651

Valoare alocată prin Programul Național de Restaurare:

399.932,36 lei

Descriere generală a obiectivului:

Biserica cu hramul „Învierea Domnului” a mănăstirii Sucevița face parte din grupul celor opt biserici pictate din nordul Moldovei înscrise în Lista Patrimoniului Mondial – UNESCO. A fost construită de familia Movilă în anii '80 ai secolului al XVI-lea, fiind ultima construcție reprezentativă a stilului arhitectural cristalizat în vremea lui Ștefan cel Mare. Edificiul are plan triconc și cuprinde altar, naos, gropniță cu tainiță deasupra, pronaos dreptunghiular și exonartex. Gropnița este separată de naos, respectiv de pronaos, prin ziduri groase, străpunse de câte un gol de ușă poziționat în ax. Biserica are două intrări așezate față în față, pe laturile de nord și sud ale exonartexului, marcate prin două pridvoare deschise, diferite ca arhitectură.

Pictura în frescă se păstrează în forma originală; poartă semnătura pictorilor Ioan Zugravul și a fratelui său, Sofronie și a fost finalizată, probabil, în primii ani ai secolului al XVII-lea. În linii mari, programul iconografic este cel stabilit în epoca lui Petru Rareș, dar apar și unele elemente de nouitate. Se constată o înclinație deosebită spre narațiune, pictura cuprinzând cicluri complete din viețile unor sfinți (Sfântul Pahomie, Sfântul Ioan cel Nou de la Suceava, Sfântul Mucenic Gheorghe). Biserica mănăstirii Sucevița este singura din grupul clădirilor ecleziastice moldovenești care și-a păstrat fresca de pe fațada nordică, o reprezentare impresionantă a „Scării virtuților”, atât prin amploarea scenei, cât și prin contrastul pronunțat între ordinea îngerilor și haosul Iadului.

Biserica mănăstirii Sucevița a fost inclusă în Programul Național de Restaurare pentru lucrări de conservare și restaurare a picturii murale exterioare și interioare. În anul 2017 s-au executat intervenții în gropniță, pronaos și exonartex.

Lucrări executate în anul 2017

Lucrări de conservare și restaurare componente artistice – pictură murală interioară și exterioară:

- documentație în timpul execuției – studii științifice;
- intervenții la nivelul stratului de culoare;
- intervenții la nivelul stratului suport (arriccio și intonaco);
- tratamente de prezentare estetică a lacunelor;
- documentația post-execuție.

19 Biserica „Adormirea Maicii Domnului a Târgului”

Târgoviște, jud. Dâmbovița

COD LMI

DB-II-m-A-17294

Valoare alocată prin Programul Național de Restaurare:

1.514.707,56 lei

Descriere generală a obiectivului:

Biserica „Adormirea Maicii Domnului a Târgului” a fost construită la jumătatea secolului al XVII-lea, cu cheltuiala lui Udriște Năsturel, sfințirea sa având loc în anul 1654. Edificiul este de tip trilobat și se compune din altar alungit, naos cu abside laterale puțin adâncite, pronaos și pridvor pe pilaștri din zidărie, adăugat la sfârșitul secolului al XVIII-lea. Arhitectura spațiului interior este ilustrativ pentru tranziția petrecută în arhitectura ecleziastică muntenească la acea epocă, când zidul masiv dintre naos și pronaos a fost înlocuit printr-o delimitare mult mai transparentă, formată din doi stâlpi uniți prin arcade. În privința arhitecturii exterioare, se identifică elementele caracteristice epocii lui Matei Basarab, cu elevațiile împărțite printr-un profil orizontal median în două registre cu înălțime comparabilă, decorate cu panouri dreptunghiulare, în partea de jos, respectiv cu arcade, la partea de sus. Silueta edificiului este echilibrată de cele trei verticale: turla principală din dreptul naosului, ridicată pe o bază simplă, cu secțiune pătrată și cele două turlle identice (de tipul celor de la biserica mănăstirii Dealu) cu bază dreptunghiulară comună, amplasate în partea vestică a pronaosului.

Reparațiile întreprinse în secolele XVIII și XIX-lea au avut ca rezultat modificarea edificiului; printre transformările produse amintim eliminarea stâlpilor dintre naos și pronaos și înlocuirea turllelor de pe pronaos cu un turn clopotniță din lemn. Cu ocazia lucrărilor de restaurare coordonate de Direcția Monumentelor Istorice, între 1974-76, au fost refăcute prin analogie atât turllele, cât și zidul despărțitor dintre pronaos și naos. Intervențiile actuale, finanțate prin Programul Național de Restaurare, prevedeau conservarea și restaurarea edificiului, dar și refacerea rețelelor de instalații.

Lucrări executate în anul 2017

S-au continuat lucrările de consolidare restaurare la următoarele obiecte, cu categoriile de lucrări :

Consolidare – restaurare: structură, arhitectură.

Instalații sanitare / rețele exterioare de apă, rețele exterioare de canalizare / instalații sanitare interioare.

Instalații electrice / iluminat și prize / rețele electrice exterioare.

Instalații de gaze / Instalații termice biserică, clopotniță și rețele exterioare / Lucrări de amenajări exterioare.

20 Biserica „Sfinții Împărați Constantin și Elena”

Târgoviște, jud. Dâmbovița

COD LMI

DB-II-m-A-17192

Valoare alocată prin Programul Național de Restaurare:

450.000,00 lei

Descriere generală a obiectivului:

Biserică ctitorită de domnul Matei Basarab și doamna Elina în 1650 a fost ridicată pe temeliiile unui mai vechi lăcaș în care se spune că ar fi fost oficiată căsătoria dintre domnul Mihai Viteazul și domnița Stanca. Edificiul are plan drept și cuprinde altar, naos și pronaos. În 1707, pe latura de vest s-a adăugat un mic pridvor deschis. La origine, edificiul avea turlă pe naos și turn clopotniță pe pronaos. Monumentul a suferit degradări majore, în special în secolul al XIX-lea; la 1875, biserica era ruinată și părăsită. În deceniile următoare, au existat mai multe tentative de refacere și întreținere care, de cele mai multe ori, s-au rezumat la intervenții asupra acoperișului. În 1999 edificiul a fost reintrodus în cult. Reparațiile făcute cu această ocazie, fără vreo aprobare, au produs alterări serioase.

Proiectul de restaurare întocmit în anii 2000 a avut ca obiect, în primul rând, reabilitarea structurală și arhitecturală a edificiului, cu respectarea tehnicilor și materialelor tradiționale. Soluția și-a propus reabilitarea tuturor componentelor în forma lor originală, în baza mărturiilor puse la dispoziție de istoricul monumentului, și prin analogii cu alte edificii religioase contemporane bisericii. Un alt obiectiv al acestei intervenții a constat în restaurarea picturii murale executate în 1753, de popa Ion Zugravul, fiul acestuia, Gheorghită, și Ioan Ieromonahul. În acest scop, într-o primă etapă, s-a acordat asistența de specialitate pentru consolidarea structurii de rezistență; ulterior consolidării structurale, s-au început intervențiile de conservare și restaurare a picturilor murale.

Lucrări executate în anul 2017

Lucrări de conservare și restaurare componente artistice – pictură murală interioară:

- documentație în timpul execuției – studii științifice;
- intervenții la nivelul stratului de culoare;
- intervenții la nivelul stratului suport (arriccio și intonaco);
- intervenții la nivelul zidăriei;
- tratamente împotriva agenților biologici;
- tratamente de prezentare estetică a lacunelor;
- documentația post-execuție.

21 Muzeul de Artă, Palatul Baroc – Timișoara

Timișoara, jud. Timișoara

COD LMI

TM-II-m-A-06174

Valoare alocată prin Programul Național de Restaurare:

529.848,27 lei

Descriere generală a obiectivului:

Palatul baroc din Timișoara, datat în unele surse bibliografice la jumătatea secolului al XVIII-lea, a fost realizat în mai multe etape, prin modificarea unor construcții existente (Oficiul Minier și Casieria Militară) și extinderea lor treptată cu noi corpuri de clădire. Palatul Baroc a ajuns la forma actuală abia între 1885–86, printr-o așa numită „purificare stilistică” coordonată de arhitectul Jakob Jacques Klein, originar din Cernăuți. Intervenția a avut ca rezultat, printre altele, mansardarea acoperișului dinspre piață, recompartimentări de spații, înlocuirea ancadramentelor și refacerea decorului fațadelor. În 1979, Palatul Baroc a devenit sediu al Muzeului Banatului, având în componență o secție de artă și o alta de istorie. Cu această ocazie s-a întocmit proiectul de consolidare și restaurare a monumentului. Lucrările s-au desfășurat în etape, în funcție de fonduri, pe de o parte, și de priorități și urgențe, pe de alta. Concomitent cu lucrările de consolidare s-a realizat reconstituirea fațadei baroce după martorii vechilor decorații (frontoane, profilaturi, cornișe, bosaje). În 2005, Muzeul Banatului a fost reorganizat prin transformarea celor două secțiuni în instituții de sine stătătoare, cu administrație proprie. Atunci a luat ființă Muzeul de Artă Timișoara. Prin schimbările de natură organizatorică, această reorganizare instituțională a impus și o adaptare a Palatului la noile necesități funcționale.

Lucrări executate în anul 2017

S-au continuat lucrările de consolidare restaurare la următoarele obiecte, cu categoriile de lucrări:

Subsol recuperat:

- arhitectură, tâmplărie, pardoseli, placcaje, tavane suspendate, tenucuieli / zugrăveli, vopsitorii / rezistență / instalații electrice iluminat și prize, aparate și accesorii.

Sala barocă:

- tâmplărie lambriuri;

Aripa unirii:

- lucrări construcții / instalații electrice interioare, tuburi și accesorii, aparate și accesorii, curenți slabi / instalații sanitare, canalizare, încălzire.

Aripa Mercy:

- lucrări construcție.

4

Din activitatea
sistemului public
de protecție a
patrimoniului
cultural

Prin trei secole alături de Comisia Națională a Monumentelor Istorice

HANNA DERER

Universitatea de Arhitectură și Urbanism „Ion Mincu”, București
hanna_derer@yahoo.com

Cu 125 de ani în urmă, în noiembrie 1892, intra în vigoare *Legea pentru Conservarea și Restaurarea Monumentelor Publice* și era înființată Comisiunea Monumentelor Publice, cunoscută mai degrabă drept Comisiunea Monumentelor Istorice. Întâia sa menire a constat în elaborarea unui inventar al imobilelor și al bunurilor mobile care prezentau interes istoric sau artistic aparte, inventar ce urma să fie actualizat periodic, din cinci în cinci ani, prin clasări și declasări. De asemenea, comisia urma să se pronunțe cu privire la orice intervenție dedicată oricărui monument istoric, acționând, prin cei numai trei membri, ca un consultant al Ministerului Cultelor și Instrucțiunii Publice. Rămasă în subordinea acestuia, comisia își va desfășura activitatea pe lângă Casa Bisericii, de facto încă din 1904, de jure începând cu 1913, în condițiile în care, din același (ultim) an a fost compusă din nouă personalități cărora li se alăturau membrii corespondenți. În fine, în conformitate cu legislația intrată în vigoare în 1919, comisia rămâne exclusiv la dispoziția ministerului, dar cei în continuare nouă membri onorifici au de acum posibilitatea de a colabora cu secțiuni regionale, constituite din personalul necesar, de asemenea onorific sau retribuit. În această formulă – a unei instanțe naționale secundată de instanțe zonale – Comisiunea Monumentelor Istorice a funcționat până la desființarea sa, în anul 1948. Trei ani mai devreme își încetase apariția organul oficial, *Buletinul Comisiunii Monumentelor Istorice*, înființat încă în 1908 și periodic principal, de vreme ce anuarul a fost publicat doar sporadic, în anii 1914, 1915, 1942 și 1943¹.

Prin schimbările induse de legislația adoptată în 1947, rolul Comisiunii Monumentelor Istorice a fost preluat, în parte, între 1951 și 1959, de către Comisia Științifică pentru Muzeu, Monumente Istorice și de Artă, tutelată de Academia Republicii Populare Române, și, mai ales, de către Comitetul de Stat pentru Arhitectură și Construcții (C.S.A.C.), înființat în 1952. În cadrul acestuia a fost organizată Direcția Generală a Monumentelor Istorice care, alături de alte atribuții, asigura și secretariatul secțiunii dedicată monumentelor istorice a Consiliului de Avizare al aceluiași comitet de stat, pe scurt „C.S.A.C. Consiliu de Avizare. Secția Monumente Istorice”. Această entitate a fost înlocuită în anul 1954 cu o Comisie de Avizare autonomă, care însă a continuat să funcționeze pe lângă Direcția Generală a Monumentelor

1 Toate informațiile și datele referitoare la înființarea și evoluția comisiei până la al doilea război mondial sunt preluate din Radu Greceanu, „Buletinul Comisiunii Monumentelor Istorice. 1908–1945. Anuarul Comisiunii Monumentelor Istorice. 1914–1915, 1942–1943. Indici bibliografici”, în *Buletinul Comisiei Monumentelor Istorice*, nr. 3–4, 1990, pp. 48, 59, 50–51, respectiv 52–53.

Istorice și după ce aceasta își va fi schimbat statutul, în 1957 și, apoi, în 1959. În acest din urmă an, redenumită Direcția Monumentelor Istorice, aceasta a devenit parte a Comitetului de Stat pentru Construcții, Arhitectură și Sistematizare (C.S.C.A.S.), care, beneficia deci, și de serviciile comisiei de avizare specializată în domeniul patrimoniului cultural construit, în condițiile în care aceasta avea (în continuare) rol consultativ².

Dar nici restructurările din anii '50 (ai secolului al 20-lea) și nici cele ulterioare, de la debutul celui de-al optulea deceniu (al aceluiași veac) nu au afectat colaborarea dintre comisie și direcție. Numeroasele succese au fost înregistrate cu precădere în ceea ce privește cercetarea, proiectarea și execuția, dar și publicarea unor rezultate, surprinse în „Buletinul” care și-a reluat apariția în anul 1971. Pe de altă parte, probabil cele mai semnificative eșecuri au grevat activitatea de evidență, dovadă repetatele tentative (zadarnice) de completare a Listei Monumentelor de Cultură care, intrată în vigoare în 1955, cuprindea numai 115 de situri arheologice, 3.359 așa numite monumente de arhitectură, 405 de opere de artă, precum și 466 așa numite monumente istorice. Această perioadă din existența comună a celor două entități complementare a fost curmată în 1977, prin înființarea Consiliului Culturii și Educației Socialiste și a forului său de specialitate, Comisia Centrală de Stat a Patrimoniului Cultural Național, pentru ca în perioada imediat următoare, în România, pe ordinea zilei să se afle demolarea și neglijarea, în locul conservării și restaurării³.

În urma evenimentelor din luna decembrie a anului 1989, prin eforturile depuse de o serie de specialiști în domeniu, Comisiunea Monumentelor Istorice, ulterior Comisia de Avizare pentru Monumentele Istorice a reluat ființă încă din februarie 1990 sub denumirea de Comisia Națională a Monumentelor, Ansamblurilor și Siturilor Istorice (C.N.M.A.S.I.). Din cauza experienței cu regimul politic anterior, aceasta a fost constituită în calitate de „instituție autonomă”, menită să asigure coordonarea tuturor tipurilor de activități dedicate patrimoniului cultural construit. În acest scop, simultan, a reluat ființă Direcția Monumentelor, Ansamblurilor și Siturilor Istorice (D.M.A.S.I.), organizată ca „instituție bugetară, cu personalitate juridică, organ operativ al Comisiei Naționale”⁴. Evident, toate atribuțiile ce îi reveneau celei din urmă au fost cuprinse detaliat în primul său regulament de organizare și funcționare, în următoarele capitole: evidență, protecție, regimul juridic de proprietate, avizare, stabilirea priorităților, asistență de specialitate, cercetare, metodologii și acte normative, valorificarea cercetării, pregătirea personalului. De asemenea, comisia națională urma să

- 2 Toate informațiile și datele referitoare la perioada cuprinsă între anii 1947 și 1968 sunt preluate din Oliver Velescu, „Indicele proceselor verbale ale comisiei de avizare 1952–1967”, în *Buletinul Comisiei Monumentelor Istorice*, nr. 1–2, 1996, pp. 98–99 (text datat 1968).
- 3 Informațiile și datele referitoare la anii '70 și '80 sunt preluate din Dinu C. Giurescu, *Distrușgerea trecutului României*, Ed. Museion, București, 1994, pp. 33–34, respectiv 43, 47–48 – cu excepția celor referitoare la Lista Monumentelor de Cultură emisă în anul 1955 care provin din Lista publicată în 1956. Vezi Academia Republicii Populare Române, Comisia Științifică a Muzeelor, Monumentelor Istorice și Artistice, *Lista Monumentelor de Cultură de pe teritoriul R.P.R.*, București 1956.
- 4 Consiliul Frontului Salvării Naționale, „Decret privind înființarea și organizarea Comisiei Naționale a Monumentelor, Ansamblurilor și Siturilor Istorice, București, 5 februarie 1990, nr. 91”, în *Buletinul Comisiei Monumentelor Istorice*, nr. 1–2, 1990, pp. 6–7, articolele 1 și 2.

se structureze (și) în subcomisii de specialitate și să creeze comisii zonale⁵. În această formulă C.N.M.A.S.I. și D.M.A.S.I. au reușit într-un interval de timp scurt nu doar să se organizeze⁶ și să își înceapă activitatea⁷, dar și să rezolve numeroase probleme stringente, de la cele privind legislația în domeniu sau acțiuni menite să atragă atenția opiniei publice asupra patrimoniului cultural construit⁸ până la reluarea, inițierea și/sau dezvoltarea relațiilor internaționale⁹.

Din motive (la fel de) lesne de înțeles, strădaniile depuse de C.N.M.A.S.I. și D.M.A.S.I. nu au fost privite și primite cu bunăvoință de toți actorii implicați direct sau indirect în domeniu, astfel încât primele piedici nu au întârziat să apară¹⁰, pentru ca (deja) la debutul anului 1993 să se facă simțite „semnele unei profunde cezuri între Ministerul Culturii și CNMASI”¹¹. Practic, fără a se consulta cu comisia sau fără măcar să răspundă la întrebările pe care aceasta i le adresa, ministerul a inițiat și a desfășurat demersurile necesare pentru a desființa D.M.A.S.I., organul operativ cu personalitate juridică proprie a C.N.M.A.S.I., scop în care a creat – în subordinea sa – o direcție paralelă, intitulată Direcția Patrimoniului Imobil¹². De altfel, în același an, în luna noiembrie, „Ministerul Culturii care-și formase o nouă comisie a refuzat să mai colaboreze cu specialiștii din C.N.M.A.S.I., solicitând în mod expres [și] schimbarea statutului Comisiei, care urma să fie numai consultativă și nicidecum decizională. Astfel s-a întrerupt din voința uneia dintre părți, munca anilor 1990–1993.”¹³

- 5 „Regulament privind organizarea și funcționarea Comisiei Naționale a Monumentelor, Ansamblurilor și Siturilor Istorice”, în *Buletinul Comisiei Monumentelor Istorice*, nr. 1–2, 1990, pp. 8–14, capitolul II, articolele 4–26, respectiv capitolul III, articolele 37 și 41. În contextul constituit de scopul pentru care a fost elaborat textul de față, merită subliniat faptul că, în conformitate cu regulamentul în cauză, Buletinul Comisiei Naționale a Monumentelor, Ansamblurilor și Siturilor Istorice urma să continue nu atât Buletinul Comisiunii Monumentelor Istorice, cât anuarul acesteia. Diferența inițială dintre cele două periodice este prezentată în Radu Greceanu, *Op. cit.*, 1990, p. 52.
- 6 Începând cu recuperarea arhivelor care aparținuseră tuturor entităților anterioare – vezi Iuliu Șerban, „Recuperarea arhivei comisiei istorice și a Direcției Monumentelor Istorice”, în *Buletinul Comisiei Monumentelor Istorice*, nr. 3–4, 1990, p. 34.
- 7 Peter Derer, Aurel Botez, „Organizarea Comisiei Naționale și a Direcției Monumentelor, Ansamblurilor și Siturilor Istorice”, în *Buletinul Comisiei Monumentelor Istorice*, nr. 1–2, 1990, pp. 15–16.
- 8 Georgeta Pop, „Conferință de presă la DMASI”, în *Buletinul Comisiei Monumentelor Istorice*, nr. 3–4, 1990, p. 35.
- 9 Sergiu Iosipescu, „Activitatea CNMASI, DMASI”, în *Buletinul Comisiei Monumentelor Istorice*, nr. 1–2, 1990, pp. 16–18.
- 10 „Comunicatul Comisiei Naționale a Monumentelor, Ansamblurilor și Siturilor Istorice”, în *Buletinul Comisiei Monumentelor Istorice*, nr. 2, 1991, p. 5.
- 11 Cezara Mucenic, „Activitatea CNMASI în anul 1993 (ședințele din 27.I, 13.II – ședință extraordinară, 23.II, 3.III, 7.IV, 28.IV – ședință extraordinară, 26.I, 30.VI, 28.VII, 29.IX, 27.X, 24.XI, 22.XII)”, în *Buletinul Comisiei Monumentelor Istorice*, nr. 1–4, 1994, p. 77.
- 12 *Ibidem*, p. 77. În fapt, în cadrul ministerului a fost înființată Direcția Generală de Protecție și Valorificare a Patrimoniului Cultural Național care, la rândul ei, a avut (și mai are) în subordine două direcții și anume Direcția Patrimoniului Imobil și Direcția Patrimoniului Mobil. În prezent, direcția generală poartă denumirea Direcția Patrimoniul Cultural, iar cele două direcții subordonate sunt servicii și anume Serviciul Arheologie și Patrimoniul Construit, respectiv Serviciul Patrimoniul Mobil și Imaterial (conform organigramei Ministerului Culturii și Identității Naționale, actualizată la data de 01.10.2017 – www.cultura.ro/sites/default/files/inline/files/organigrama%20minister%2001%20oct.%202017.xls, fișier accesat la 17.10.2017).
- 13 Cezara Mucenic, „Activitatea CNMASI în anul 1993, partea a II-a”, în *Buletinul Comisiei Monumentelor Istorice*, nr. 1–2, 1995, p. 100. În ceea ce privește perioada 1990–1993 vezi și Peter Derer, „Re/Înființarea DM(AS)I. Un gest prematur

Statutul Comisiei Naționale a Monumentelor (Ansamblurilor și Siturilor) Istorice a fost pus din nou în discuție în toamna anului 1996, când ministerul a luat în considerare posibilitatea ca aceasta să redevină un for de decizie¹⁴, posibilitate care, însă, nu a fost transpusă în realitate. Astfel, în conformitate cu regulamentul de organizare și funcționare care a intrat în vigoare în anul 2000, comisia a fost definită ca fiind „organul științific de specialitate al Ministerului Culturii având un rol de consultanță și de avizare științifică”¹⁵. Șase ani mai târziu, prin modificarea Legii Monumentelor Istorice, Comisia Națională a Monumentelor Istorice, în continuare „organism științific de specialitate, fără personalitate juridică” era „reorganizată” pentru a avea strict „rol consultativ”, urmând să funcționeze „pe lângă Ministerul Culturii și Cultelor”¹⁶. Între timp însă, ruptura față de descendentele D.M.A.S.I., la rândul ei restructurată în repetate rânduri¹⁷, ajunsese să fie deja deplină, o dovadă în acest sens fiind, de exemplu, faptul că, deși îi poartă în continuare numele, „Buletinul” nu mai cuprinde informații despre comisie decât, cel mult, în forma celor referitoare la fondurile de arhivă ale entităților precedente. În orice caz, Comisia Națională a Monumentelor Istorice (C.N.M.I.), incluzând, desigur, secțiunile și comisiile zonale, a pășit în secolul al 21-lea nu doar ca o entitate pur consultativă, dar și privată de orice posibilitate de a iniția și de a desfășura acțiuni (proprii), căci ceea ce trebuia să îi servească drept organ operativ fusese practic anihilat prin subordonarea sa de către ministerul de resort. Această stare de fapt se dovedește a fi cu atât mai neobișnuită, cu cât, printre atribuțiile C.N.M.I., se numără, de exemplu, formularea priorităților privind intervențiile necesare asupra (tuturor) monumentelor istorice.

Abia în anul 2016, prin ordonanța de guvern numărul 10, din luna ianuarie¹⁸, devenită Legea numărul 248, în decembrie¹⁹, din textul Legii 422/2001 (rep. și act.) privind protejarea monumentelor istorice, a fost eliminată partea prin care era stabilit explicit caracterul consultativ al C.N.M.I. (și ale tuturor componentelor sale) și s-a impus ca punctul său de vedere să fie inclus în avizele emise de către autoritățile abilitate în acest sens. Revenirea

în istoria protecției monumentelor istorice”, în *Revista Monumentelor Istorice*, nr. 1, 2017, pp. 16–21.

14 *Idem*, „Noua Comisie Națională a Monumentelor Istorice”, în *Buletinul Comisiei Monumentelor Istorice*, nr. 1–4, 1997, p. 113.

15 „Regulament privind organizarea și funcționarea Comisiei Naționale a Monumentelor Istorice”, în *Buletinul Comisiei Monumentelor Istorice*, nr. 1–4, 2000, pp. 328–335, articolul 2.

16 „Legea 259/2006 pentru modificarea și completarea Legii 422/2001 privind protejarea monumentelor istorice”, în *Buletinul Comisiei Monumentelor Istorice*, nr. 1–2, 2007, pp. 7–22, articolul 31.

17 În același an 2006, de exemplu, fosta D.M.A.S.I. fusese deja transformată în Institutul Național al Patrimoniului, de o parte, și în Oficiul Național al Monumentelor Istorice, de alta. Restructurări și, mai ales, comasări ulterioare au rezultat în actuala entitate, unică, numită (de asemenea) Institutul Național al Patrimoniului. Cel puțin la o primă vedere, superficială, pare că procesul de centralizare respectiv a crescut atribuțiile entității respective, reducându-i simultan capacitatea de a acționa.

18 Ordonanța numărul 10 din 27 ianuarie 2016 (actualizată) pentru modificarea și completarea Legii nr. 422/2001 privind protejarea monumentelor istorice (actualizată până la data de 10 decembrie 2016), <http://legislatie.just.ro/Public/DetaliiDocument/175401>, accesată la 17.10.2017.

19 Legea 248/2016 privind aprobarea Ordonanței Guvernului nr. 10/2016 pentru modificarea și completarea Legii nr. 422/2001 privind protejarea monumentelor istorice, <http://legislatie.just.ro/Public/DetaliiDocumentAfis/184316>, consultată la 17.10.2017.

la statutul – și deci la responsabilitățile firești pentru comisie – nu a fost însă însoțită și de reînregistrarea ei cu organismul operațional de care are nevoie pentru exercitarea atribuțiilor ce îi revin. Or, în condițiile în care intervențiile dedicate patrimoniului cultural construit devin (cum este firesc și de dorit) din ce în ce mai numeroase, precum și din ce în ce mai complexe, misiunea C.N.M.I., inclusiv deci a secțiunilor acesteia și a comisiilor zonale, reclamă mai mult efort și mai mult timp, necesitând, deci, o colaborare mult mai intensă, mai profundă și mai diversificată cu direcțiile de profil. Pentru atingerea acestui scop, la rândul său mijloc pentru o mai eficientă protejare a patrimoniului cultural construit, există, evident, diverse posibilități. Astfel, de exemplu, de îndată ce regulamentul de organizare și funcționare ar permite, C.N.M.I. și-ar putea crea (dincolo de secțiuni) grupuri de lucru, apte să reacționeze mai prompt în situațiile în care acest lucru este necesar, dorit și/sau așteptat din partea comisiei. De asemenea, de îndată ce direcțiile ar fi capabile să se adapteze unui mod de lucru mai flexibil, atât documentațiile depuse în vederea avizării, cât și alte chestiuni aflate pe ordinile de zi ale ședințelor, ar putea fi analizate în prealabil de membrii comisiilor, dacă aceștia ar primi materialele în format electronic și în timp util²⁰. Astfel, la un moment dat, ar fi posibil și ca proiectele și subiectele care nu ridică probleme și care întrunesc aprobarea unanimă să fie prelucrate complet în spațiul virtual. Cu această ocazie sau, mai bine spus, în acest mod ar putea fi asigurată mai bine și coordonarea activității pe care o desfășoară toate componentele C.N.M.I., birou, secțiuni și comisii zonale. Acest ultim deziderat²¹ este justificat măcar de faptul că, cel puțin în condițiile actuale, nici măcar președinții celor din urmă nu au răgazul necesar pentru un minim schimb de experiență, cu atât mai necesar cu cât, de la ultimele discuții consistente la nivel național cu privire la filozofia și teoria domeniului precum și la practica aferentă, a trecut deja prea mult timp.

Dar toate acestea ar fi posibile numai dacă C.N.M.I. rămâne forul de decizie științifică determinant și, desigur, se dovedește permanent demnă de acest statut.

- 20 Atât în ceea ce privește actualizarea regulamentului de organizare și funcționare al comisiei, cât și în ceea ce privește distribuția documentațiilor în format electronic înaintea ședințelor propriu-zise, se depun diligențe încă de la începutul verii din anul 2016. Trebuie subliniat faptul că propunerile avansate în acest sens au luat în considerare diversele aspecte relevante, de la faptul că multe direcții de profil sunt excedate cantitativ și/sau calitativ și că, în consecință, nu trebuie încărcate cu atribuții suplimentare, până la dreptul de autor al celor care elaborează documentațiile, dar și obligația ce revine membrilor comisiilor și secțiunilor de a asigura confidențialitatea cu privire la subiectele care sunt supuse atenției lor.
- 21 Ultim din punctul de vedere al textului de față, nu și al autoarei sale.

Dosare de clasare și declasare din anul 2017

SILVIA COSTIUC

Ministerul Culturii și Identității Naționale, Direcția Patrimoniu Cultural
silvia.costiuc@cultura.ro

OBIECTIVUL	Vila Georgescu
ADRESA	str. Sarmisegetuza nr. 40, municipiul Constanța, jud. Constanța
SOLICITANT	Asociația DEMOS
STUDIUL ISTORIC	Margareta Mihăilescu
CLASAT CONFORM	Ordinului MCIN nr. 2176 din 3 aprilie 2017
COD LMI ATRIBUIT	CT-II-m-B-21124

Clădire construită între 1920 și 1938, situată în zona centrală a orașului Constanța. Imobilul a fost clasat în baza următoarelor criterii: coerența planimetrică (distribuția spațiilor interioare) și structurală; plastica arhitecturală a fațadelor (decorații de inspirație clasică îmbinate cu ornamente Art Nouveau); existența unor componente artistice semnificative (frontispiciul clădirii); prezența în memoria comunității (până în anul 2009, clădirea a servit ca sediu al unei instituții de învățământ). De asemenea, s-a avut în vedere faptul că edificiul nu a suferit modificări care să altereze concepția și substanța originară. La momentul clasării, construcția se afla într-o stare avansată de degradare.

OBIECTIVUL	Casa morarului
ADRESA	sat Răstoci nr. 64, comuna Ileanda, jud. Sălaj
SOLICITANT	Petru Cornel Satmari, primar comuna Ileanda
STUDIU ISTORIC	Karl-Niels Auner
CLASAT CONFORM	Ordinului MCIN nr. 2336 din 8 iunie 2017
COD LMI ATRIBUIT	SJ-II-m-B-21139

Clădire construită probabil în jurul anului 1870; amplasată în partea de vest a satului, pe un teren în pantă. Evaluarea imobilului a pus în evidență următoarele criterii: vechime (construcție realizată anterior anului 1870, cu valoare istorică mare); coerența structurală și tehnică (materiale tradiționale – piatră, lemn, paie, lipitură de pământ – tehnică tradițională); reprezentativă în cadrul unei tipologii (clădire tradițională, cu acoperiș înalt, cu coamă, cu învelitoare din paie; păstrează planul de tip bicelular, cu tindă rece și prispă); tipicitate pentru zona istorică geografică; raritate (una dintre puținele clădiri de acest tip și cu această vechime care se mai păstrează). La momentul clasării, construcția se afla într-o stare avansată de degradare.

Foto Sebastian Olaru

BCMI 2017

OBIECTIVUL	Ansamblul Conacului Coștilor de Roma, cuprinzând: 01 Fostul conac 02 Clădirea anexă 03 Ghețarie 04 Incinta cu porțile de acces 05 Parc
ADRESA	str. Trandafirilor, nr. 20, sat Viziru, comuna Viziru, jud. Brăila
SOLICITANT	Institutul Național al Patrimoniului
STUDIU ISTORIC	Raluca Iosipescu, Dan D. Ionescu
CLASAT CONFORM	Ordinului MCIN nr. 2433 din 23 iunie 2017
COD LMI ATRIBUIT	BR-II-a-B-21122 BR-II-m-B-21122.01 BR-II-m-B-21122.02 BR-II-m-B-21122.03 BR-II-m-B-21122.04 BR-II-m-B-21122.05

„Conacul Coștilor de Roma” conservă părți construite care pot fi datate în intervalul 1860–68. Coștii de Roma au fost înrudiți cu familia Ipsilanti care a deținut moșii întinse în zonă, printre acestea numărându-se și domeniul pe care s-a realizat ansamblul în discuție.

Clasarea a avut ca obiect includerea în Lista Monumentelor Istorice atât a ansamblului, cât și a unor componente individuale din cadrul acestuia (conacul propriu-zis, incinta cu porțile de acces, o construcție anexă, ghețaria și parcul). Evaluarea s-a realizat în baza mai multor criterii, dintre care menționăm: vechime (ansamblul conține construcții cu valoare mare, anterioare anului 1870); calitatea arhitecturală a componentelor ansamblului; relația cu contextul natural (modul de organizare a domeniului și amenajarea peisageră); unicitatea unora dintre componente (turnurile care încadrează fațada); raritate, raportată la aria geografică (una dintre puținele reședințe boierești păstrate în această zonă a țării, care a făcut parte din fosta Raia a Brăilei); personalități asociate (proprietari – descendenți ai unor familii boierești și domnitoare).

4. DIN ACTIVITATEA SISTEMULUI PUBLIC DE PROTECȚIE A PATRIMONIULUI CULTURAL

OBIECTIVUL	Liceul „Stephan Ludwig Roth”
ADRESA	Piața George Enescu nr. 7, municipiul Mediaș, jud. Sibiu
SOLICITANT	Asociația Monumentum
STUDIU ISTORIC	Ioan Bucur
CLASAT CONFORM	Ordinului MCIN nr. 2566 din 11 august 2017
COD LMI ATRIBUIT	SB-II-m-A-21134

Clădire de mari dimensiuni, amplasată în imediata vecinătate a bisericii evanghelice Sfânta Margareta și a incintei fortificate. Construit între 1909 și 1912, după proiectul arhitectului Fritz Balthes.

Clasat în grupa valorică A, în baza următoarelor criterii de evaluare: coerența concepției arhitecturale (calitatea excepțională a proiectului); reprezentativitate pentru autor și stilul arhitectural (cea mai importantă lucrare a arhitectului Fritz Balthes); componente artistice valoroase (decorații; picturile sibianului Hans Hermann); relația cu contextul urban și apartenența la un ansamblu construit (relația cu nucleul central al localității constituit de ansamblul bisericii evanghelice fortificate); tipicitate pentru un stil (din seria clădirilor de învățământ în stil Secession, realizate în Transilvania în primii ani ai secolului XX); prezența în memoria comunității (liceul este continuatorul vechiului gimnaziu din Mediaș, înființat în 1604); imobil reprezentativ pentru comunitate (asociat unor personalități locale provenind din rândul comunității săsești).

Foto Hermann Balthes

BCMI 2017

4. DIN ACTIVITATEA SISTEMULUI PUBLIC DE PROTECȚIE A PATRIMONIULUI CULTURAL.

OBIECTIVUL	Școala elementară evanghelică
ADRESA	sat Gherdeal nr. 51, comuna Bruuiu, jud. Sibiu
PROPRIETAR	Cornelia Preda
SOLICITANT	Asociația Monumentum
STUDIU ISTORIC	Ioan Bucur
CLASAT CONFORM	Ordinului MCIN nr. 2567 din 11 august 2017
COD LMI ATRIBUIT	SB-II-m-B-21135

Școala elementară evanghelică din Gherdeal se află în centrul localității, în apropierea bisericii fortificate și ocupă un teren cu denivelare accentuată. Clădirea este compusă din două corpuri realizate în etape diferite. Construcția veche datează probabil din secolele XVII–XVIII; partea nouă a fost realizată după planurile arhitectului Fritz Balthes, finalizate în 1912.

Obiectivul a fost clasat în baza criteriilor valorice următoare: vechime (partea veche are valoare istorică foarte mare / excepțională); plastica arhitecturală (compoziție de volume expresivă; tratarea diferențiată a fațadelor); relația cu mediul construit și cu cadrul natural (modul de ocupare al terenului; reper vizual în interiorul și exteriorul localității); reprezentativitate în cadrul unui program (din seria clădirilor de învățământ); asociat unui arhitect renumit în zonă (Fritz Balthes; singura clădire din localitate cu autor cunoscut); valoare memorial-simbolică pentru comunitatea săsească.

Foto Hermann Balthes

OBIECTIVUL	Școala elementară evanghelică
ADRESA	sat Bruuiu nr. 314, comuna Bruuiu, jud. Sibiu
SOLICITANT	Asociația Monumentum
STUDIUL ISTORIC	Ioan Bucur
CLASAT CONFORM	Ordinului MCIN nr. 2568 din 11 august 2017
COD LMI ATRIBUIT	SB-II-m-B-21137

Școala se află în centrul satului Bruuiu, în imediata vecinătate a bisericii evanghelice. Proiectul, constând în transformarea și extinderea unei clădiri existente, a fost întocmit de arhitectul Fritz Balthes. Lucrările s-au desfășurat între 1909 și 1913.

Criteriile valorice luate în considerare în vederea clasării au fost: vechime (valoare istorică semnificativă deoarece construcția, deși datează din prima parte a secolului al XX-lea, conține un nucleu anterior acestei epoci); plastica arhitecturală (articularea volumelor și tratarea fațadelor; calitatea și coerența compozițională a spațiilor interioare; calitatea detaliilor); relația cu mediul construit înconjurător; asocierea cu un arhitect renumit (Fritz Balthes; singura clădire din localitate cu autor cunoscut); valoare memorial-simbolică pentru comunitatea săsească.

Foto Hermann Balthes

BCMI 2017

OBIECTIVUL	Fostul cazinou al ofițerilor
ADRESA	str. Principală nr. 117, sat Dealu Frumos, comuna Merghindeal, jud. Sibiu
SOLICITANT	Asociația Monumentum
STUDIUL ISTORIC	Ioan Bucur
CLASAT CONFORM	Ordinului MCIN nr. 2569 din 11 august 2017
COD LMI ATRIBUIT	SB-II-m-B-21136

Fostul cazinou al ofițerilor este o clădire construită în anul 1909, după planurile arhitectului Fritz Balthes. Obiectivul se află peste drum de intrarea principală în Ansamblul bisericii evanghelice fortificate din Dealu Frumos.

Criteriile valorice care au condus la clasarea construcției sunt: vechimea; coerența proiectului; plastica arhitecturală (compunerea volumelor; detalii decorative); înscrierea în sit (relația cu construcțiile învecinate, respectiv cu spațiul public; modul de ocupare a parcelei); reprezentativitate în cadrul unui program, apartenența la o serie restrânsă (clădiri cu destinația de cazino); raritatea (una dintre cele două construcții cu arhitect cunoscut, din localitate); prezența în memoria comunității locale.

Foto Eugen Vaida

4. DIN ACTIVITATEA SISTEMULUI PUBLIC DE PROTECȚIE A PATRIMONIULUI CULTURAL

OBIECTIVUL	Sala comunității
ADRESA	sat Dealu Frumos, comuna Merghindeal, jud. Sibiu, în incinta Ansamblului bisericii evanghelice fortificate
SOLICITANT	Asociația Monumentum
CLASAT CONFORM	Ordinului MCIN nr. 2570 din 11 august 2017
COD LMI ATRIBUIT	SB-II-m-B-12378.03

„Sala comunității”, proiectată de arhitectul Fritz Balthes între anii 1913–1914, face parte din ansamblul bisericii evanghelice. Construcția este alipită zidului de incintă al bisericii, înglobând în structura sa părți din fortificație.

Clădirea a fost clasată deoarece îndeplinește următoarele criterii valorice: vechime (clădire cu valoare istorică medie, la care se adaugă părți construite cu valoare istorică ridicată); plastica arhitecturală (desenul fațadelor, alcătuirea spațiilor interioare; compunerea volumelor); raritatea (una dintre cele două construcții cu arhitect cunoscut, din localitate); prezența în memoria comunității săsești.

Foto Hermann Balthes

BCMI 2017

OBIECTIVUL	Școala elementară evanghelică
ADRESA	sat Veseud, comuna Chirpăr, jud. Sibiu
SOLICITANT	Asociația Monumentum
STUDIUL ISTORIC	Ioan Bucur
CLASAT CONFORM	Ordinului MCIN nr. 2574 din 11 august 2017
COD LMI ATRIBUIT	SB-II-m-B-21132

Școala este amplasată în imediata vecinătate a bisericii evanghelice și a sălii comunitare, pe locul vechilor fortificații ale ansamblului (demolate anterior edificării școlii). A fost construită între 1913 și 1914, după proiectul lui Fritz Balthes, fiind una dintre ultimele lucrări ale arhitectului.

Evaluarea obiectivului a adus în atenție următoarele criterii: vechime; plastica arhitecturală (articularea corpurilor; expresivitatea siluetei clădirii și a spațiilor interioare; tratarea și varietatea fațadelor; rezolvarea detaliilor de racord a anumitor părți de construcție); existența unor componente artistice (ornamentele de stuc utilizate la exterior); relația cu mediul construit (inserarea în ansamblu bisericii evanghelice existent); asocierea cu un arhitect renumit (Fritz Balthes; singura clădire din localitate cu autor cunoscut); valoare memorial-simbolică pentru comunitatea săsească.

4. DIN ACTIVITATEA SISTEMULUI PUBLIC DE PROTECȚIE A PATRIMONIULUI CULTURAL.

Foto Hermann Balthes

OBIECTIVUL	Casa parohială evanghelică
ADRESA	str. Principală nr. 42, sat Netuș, comuna Iacobeni, jud. Sibiu
PROPRIETAR	Biserica Evanghelică Luterană din Netuș
SOLICITANT	Asociația Monumentum
STUDIU ISTORIC	Ioan Bucur
CLASAT CONFORM	Ordinului MCIN nr. 2575 din 11 august 2017
COD LMI ATRIBUIT	SB-II-m-B-21133

Casa parohială evanghelică din Netuș se găsește în imediata vecinătate a bisericii fortificate. A fost construită în anul 1912, după planurile arhitectului Fritz Balthes.

Criteriile în baza cărora s-a realizat clasarea sunt următoarele: vechime; coerența concepției arhitecturale (relația dintre plan, fațade și silueta clădirii; componente valoroase (scara interioară; elemente din fier forjat); plastica arhitecturală (arhitectura fațadelor; rezolvarea acoperișului); relația cu contextul urban (respectarea modului tradițional de ocupare a parcelei și de inserare în frontul stradal); asocierea cu un arhitect renumit (Fritz Balthes; singura clădire din localitate cu autor cunoscut); unicitate (singurul proiect de casă parohială realizat de Balthes); una dintre puținele case parohiale din zonă, construite în epocă; valoare memorial-simbolică pentru comunitatea săsească.

Foto Hermann Balthes

BCMI 2017

OBIECTIVUL	Fosta Judecătorie
ADRESA	Piața Republicii nr. 5, municipiul Turda, jud. Cluj
PROPRIETAR	Primăria Municipiul Turda
SOLICITANT	Municipiul Turda
STUDIU ISTORIC	Adriana Matei
CLASAT CONFORM	Ordinului MCIN nr. 2592 din 11 august 2017
COD LMI ATRIBUIT	CJ-II-m-A-21117

Ridicată între 1795–1806, sub coordonarea lui János Kövesi. La construcție s-au folosit cărămizi romane aduse de la castrul Potaissa. În decursul timpului, destinația clădirii s-a modificat de mai multe ori (sediul pentru administrația județeană, apoi pentru conducerea imperială; judecătorie etc.).

Criteriile care au stat la baza clasării sunt: vechime (valoare istorică foarte mare; cuprinde vestigii materiale cu valoare istorică excepțională); coerența concepției arhitecturale; plastica arhitecturală (tratarea fațadelor; rezolvarea zonei de colț; marcarea accesului; arhitectura „sălii pașilor pierduți”); componente artistice valoroase; caracterul reprezentativ, raportat la programul de arhitectură în care se încadrează; unicitatea imobilului; prezența în memoria comunității.

Foto Virgil Pop

4. DIN ACTIVITATEA SISTEMULUI PUBLIC DE PROTECȚIE A PATRIMONIULUI CULTURAL.

OBIECTIVUL	Ansamblul conacului G-ral Ioan Emanoil Florescu și Epaminonda R. Dimitriu cu componentele sale: 01 Conacul 02 Parcul
ADRESA	sat Vizurești, comuna Ciocănești, jud. Dâmbovița
SOLICITANT	Institutul Național al Patrimoniului
STUDIU ISTORIC	Dan D. Ionescu, Florentina Matache
CLASAT CONFORM	Ordinului MCIN nr. 2656 din 27 septembrie 2017
COD LMI ATRIBUIT	DB-II-a-B-21130 DB-II-m-B-21130.01 DB-II-m-B-21130.02

Conacul G-ral Ioan Emanoil Florescu și Epaminonda R. Dimitriu din Vizurești a fost construit pe un domeniu care s-ar fi aflat în posesia boierilor Florești încă din secolul al XVII-lea. Ansamblul propus spre clasare poate fi datat în intervalul 1830–40.

Obiectivul a fost înscris în Lista Monumentelor Istorice conform următoarelor criterii valorice: vechime (valoare istorică mare); plastica arhitecturală a construcției (porticul de la intrarea principală; decorația fațadelor); relația cu cadrul natural (modul de inserare în sit; amenajarea peisageră); caracterul reprezentativ al ansamblului; valoare memorial-simbolică (asociat unei renumite familii boierești din Muntenia).

OBIECTIVUL	Casa Conovici
ADRESA	Calea Călărășilor nr. 14, municipiul Brăila, jud. Brăila
PROPRIETAR	Georgeta Andreev
SOLICITANT	Clasare de urgență, DJC Brăila
STUDIU ISTORIC	Dan D. Ionescu, Raluca Iosipescu
CLASAT CONFORM	Ordinului MCIN nr. 2703 din 26 octombrie 2017
COD LMI ATRIBUIT	BR-II-a-B-02131

Casa Conovici a fost construită anterior anului 1853, deasupra unor structuri subterane datând, probabil, din secolul al XVIII-lea.

Evaluarea obiectivului a avut ca rezultat identificare următoarelor criterii în vederea clasării: vechime (construcție cu valoare istorică mare, la care se adaugă structurile mai vechi, cu valoare istorică foarte mare / excepțională); coerența arhitecturală (planul clădirii, specific jumătății secolului al XIX-lea); componente artistice valoroase; relația cu contextul urban (inserția în spațiu; modul în care constructorul a răspuns unor reglementări urbanistice incipiente); modul de ocupare a parcelei; reprezentativitate (obiectiv ilustrativ pentru modernizarea Brăilei); asociat unor personalități marcante din trecutul Brăilei.

OBIECTIVUL	Casă, declasare parțială corp B
ADRESA	B-dul Lascăr Catargiu nr. 56, sector 1, municipiul București
SOLICITANT	Blue Ocean Retail S.R.L.
STUDIU ISTORIC	Ruxandra Nemțeanu
DECLASARE	
PARȚIALĂ CONFORM:	Ordinului MCIN nr. 2052 din 2 februarie 2017
COD	B-II-m-B-18339

Obiectul declasării l-a constituit o construcție anexă făcând parte din imobilul situat pe bulevardul Lascăr Catargiu nr. 56, București; a fost realizată în anul 1895, în același timp cu imobilul principal, dispus la stradă.

Corpul anexă declasat este o construcție de dimensiuni reduse, fără calități arhitecturale. Conform metodologiei actuale, construcția nu întrunește criteriile minimale pentru a fi păstrată în Lista Monumentelor Istorice.

OBIECTIVUL	Fabrica de tricotaje Moldova (corp vechi) și sediul Mica Industrie
ADRESA	str. Păcurari nr. 115, municipiul Iași, jud. Iași
SOLICITANT	Cristian Zămoșanu, proprietar
STUDIU ISTORIC	Ovidiu Alexievici
DECLASARE	
PARȚIALĂ CONFORM:	Ordinului MCIN nr. 2313 din 25 mai 2017
COD LMI	IS-II-m-B-03992

Fabrica de tricotaje „Moldova” (corp vechi) și sediul Mica Industrie este un ansamblu de arhitectură industrială situat în Iași, pe strada Păcurari nr. 115, ce cuprinde componente realizate la sfârșitul secolului al XIX-lea, precum și din perioada interbelică.

Ansamblul a făcut obiectul a două declasări succesive: în 2010 (Ordinul 2654/2010), respectiv în 2017 (declasarea în discuție). Componentele declassate nu întruneau criteriile minimale pentru a-și păstra statutul de monument. Își păstrează statutul juridic de monument corpul C2, inclus în LMI cu codul IS-II-m-B-03992.

Foto Virgil Băbii

OBIECTIVUL	Casă
ADRESA	str. Berzei nr. 42, sector 1, municipiul București
SOLICITANT	Proprietar
RADIEREA DIN	
LISTA MONUMENTELOR	
ISTORICE CONFORM:	Ordinului MCIN nr. 2309 din 23 mai 2017
COD	B-II-m-B-18138

Imobilul din strada Berzei nr. 42 a fost inclus în Lista Monumentelor Istorice din 1992 cu denumirea „Casă”, fiind declassat câțiva ani mai târziu, prin adresa cu nr. 3025 din 11 ianuarie 1999, emisă de Direcția Monumentelor Istorice din Ministerul Culturii; clădirea a fost demolată în baza unei autorizării de desființare, eliberate de Primăria Sectorului 1 în anul 1999. Ca urmare a unei erori materiale care s-a perpetuat, imobilul a fost menținut în Lista Monumentelor Istorice, figurând în toate edițiile acesteia publicate începând cu anul 2004, cu codul B-II-m-B-18138. Ordinul Ministrului Culturii și al Identității Naționale 2309 din 2017 a avut ca obiect rectificarea acestei erori prin radierea din Lista Monumentelor Istorice a imobilului din strada Berzei nr. 42.

OBIECTIVUL	Casă (foste atenanse ale Palatului Știrbei, Calea Victoriei nr. 107)
ADRESA	str. g-ral C-tin Budișteanu nr. 7, sector 1, municipiul București
SOLICITANT	Proprietar
STUDIU ISTORIC	Anca Hanna Derer
DECLASARE ȘI MODIFICARE	
CONFORM:	Ordinului MCIN nr. 2694 din 23 octombrie 2017
COD LMI	B-II-m-B-18237

Ordinul Ministrului și Culturii Naționale cu numărul 2694 din 2017 a avut ca obiect declassarea imobilului din strada g-ral C-tin Budișteanu nr. 7, înscris în Lista Monumentelor Istorice la poziția 516, sub denumirea de „casă (foste atenanse ale Palatului Știrbei, Calea Victoriei nr. 107)”, și modificarea cuprinsului corespunzător numărului curent 2204 din Lista Monumentelor Istorice pe București, în sensul corectării adresei Palatului Știrbei.

Imobilul declassat este amplasat la intersecția străzii g-ral C-tin Budișteanu cu strada Calea Griviței, nu se învecinează cu ansamblul Palatului Știrbei și constă într-un teren liber de construcții supraterrane (fiind figurat ca atare inclusiv în planul cadastral al Bucureștiului ridicat în perioada 1954–1977). Potrivit studiului care a fundamentat demersul, includerea în listă a proprietății în discuție, și asocierea acesteia cu atenansele Palatului Știrbei, ar putea avea la origine o eroare materială de transcriere a numărului poștal.

Proveniența ilustrațiilor:

Imagini preluate din dosarul de clasare, Arhiva Monumente Uitate și Arhiva Asociației Monumentum

Raportul anual de monitorizare a monumentelor istorice din România înscrise în Lista Patrimoniului Mondial – 2017

ȘTEFAN BĂLICI

Director general INP

JOSEF KOVACS

Șef secție Patrimoniu Mondial, INP

Vom publica începând din acest prim număr al noii serii a Buletinului Comisiunii Monumentelor Istorice rapoartele anuale de monitorizare a monumentelor istorice din România înscrise în Lista Patrimoniului Mondial, într-o formă prescurtată, sintetică. Urmărim să informăm astfel publicul cu privire la starea și problemele acestor monumente și la demersurile întreprinse, la nivel central și pe plan regional și local pentru mai buna lor protecție și punere în valoare.

În rândurile următoare sunt punctate câteva coordonate ale activității de protecție și gestiune a acestui patrimoniu excepțional și sunt expuse câteva probleme de ordin general, care se reflectă asupra întregii activități în domeniu.

Coordonate generale

România a devenit parte a Convenției patrimoniului mondial prin Decretul Nr. 187 din 30 martie 1990 pentru acceptarea *Convenției privind protecția patrimoniului mondial, cultural și natural, adoptată de Conferința generală a Organizației Națiunilor Unite pentru Educație, Știință și Cultură la 16 noiembrie 1972*, publicat în Monitorul Oficial nr. 46 din 31 martie 1990.

Urmarea acestui demers a fost transmiterea în anul 1991 către Comitetul Patrimoniului Mondial a primei Liste indicative a României, cuprinzând 18 poziții. Prima înscriere a fost cea a unui monument natural, tot în 1991 (Delta Dunării), urmată de înscrierea a trei poziții culturale în anul 1993 (Biertan și biserica sa fortificată, Bisericile din Moldova, Mănăstirea Hurezi), în anul 1999 a încă 3 poziții și a unei extinderi (Bisericile de lemn din Maramureș, Centrul istoric al Sighișoarei, Cetățile dacice din Munții Orăștiei, Satele cu biserici fortificate din Transilvania), în anul 2010 o extindere (Mănăstirea Sucevița), iar în anul 2017 un nou monument natural, de tip serial (Pădurile seculare și virgine de fag din Carpați și alte regiuni ale Europei).

În anii următori acceptării Convenției au fost adoptate o serie de măsuri legislative care asigură cadrul legal pentru protecția monumentelor istorice, dar și cadrul special pentru monumentele înscrise în Lista Patrimoniului Mondial.

Monitorizare

Monitorizarea anuală a monumentelor istorice (individuale sau seriale) din România înscrise în Lista Patrimoniului Mondial este realizată de Institutul Național al Patrimoniului, prin structura proprie, Secția Patrimoniu Mondial. În 2016, INP a primit prin Hotărâre a Guvernului (nr. 908/2016) 6 posturi noi pentru această structură, care însă nu au fost aprobate și alocate de facto de către Ministerul Culturii și Identității Naționale. În prezent această structură funcționează cu doar doi specialiști, la care se adaugă alți trei din alte structuri funcționale ale INP, cu delegare de responsabilități, în plus față de cele curente ale posturilor lor. Este deci un mod de funcționare care suprasolicită un personal insuficient.

Protecție și gestiune

Gestionarea monumentelor istorice înscrise în Lista Patrimoniului Mondial este asigurată, conform normelor legale, de către Comitete de organizare UNESCO (COU), prin planurile anuale de gestiune și programele de gestiune. Instrumentul-cadru specific, programul general de protecție și gestiune, reglementat prin Hotărârea Guvernului nr. 1268 / 2010, a avut însă un termen de valabilitate fix (sic!), de cinci ani, care s-a consumat în noiembrie 2015, conducând la blocarea întregului sistem. Ca urmare a acestei situații, în prezent nu există nici o structură organizatorică funcțională care să asigure protecția și gestiunea monumentelor istorice înscrise în Lista Patrimoniului Mondial. Niciunul dintre aceste monumente nu are plan de protecție și gestiune, Comitetele de organizare UNESCO care reuneau reprezentanți la nivelul județelor ai autorităților și comunității au încetat să funcționeze, iar coordonatorii desemnați de fiecare Comitet nu mai au baza legală pentru a-și exercita funcția.

INP a propus în 2016 ministerului de resort un proiect de reglementare care revizuieste și integrează atât prevederile privind monitorizarea, cât și pe cele privind protecția și gestiunea, proiect care a fost analizat și avizat de Comisia Națională a Monumentelor Istorice. Dată fiind situația expusă, rezolvarea acestei probleme este o urgență. Ulterior vor trebui elaborate planurile de protecție și gestiune pentru fiecare monument istoric sau monument istoric serial înscris în Lista Patrimoniului Mondial.

Reglementare urbanistică

Protecția monumentelor istorice înscrise în Lista Patrimoniului Mondial și a cadrului lor relevant, prin reglementarea urbanistică a unităților administrativ teritoriale (UAT) respective este o altă problemă structurală nerezolvată a sistemului de protecție și gestiune a acestui patrimoniu excepțional. Astfel, conform L. 564/2001, documentațiile de urbanism pentru UAT cu monumente istorice înscrise în Lista Patrimoniului Mondial se aprobă prin Hotărâre a Guvernului, iar finanțarea elaborării acestor documentații se face de la bugetul de stat prin MDRAP. Deși au fost demarate astfel de proiecte de către MDRAP – în baza HG 738/2008 care stabilește cadrul procedural – în prezent nu există nici un caz de UAT cu reglementări urbanistice generale și zone aprobate prin HG. Majoritatea UAT nu au reglementări urbanistice corespunzătoare sau nu le au deloc, ceea ce generează o mare vulnerabilitate a protejării patrimoniului mondial din România.

Și această problemă este destul de complexă pentru a necesita rezolvarea prin acțiune concertată a mai multor autorități centrale, cu implicarea directă a autorităților locale.

Conservare și restaurare

În fața problemelor grave privind starea de conservare a numeroase monumente istorice înscrise în Lista Patrimoniului Mondial este necesară organizarea unui program de intervenții sistematice dedicat acestei categorii. INP a propus MCIN înființarea unui astfel de program, Programul Național de Restaurare – fila UNESCO (PNR – UNESCO), alături de activarea altor mecanisme de finanțare, cum ar fi Timbrul Monumentelor Istorice (TMI). Vom prezenta informări privind evoluția acestor inițiative.

Pază

Pe lângă obligațiile ce revin proprietarilor conform Legii 422/2001 privind protejerea monumentelor istorice, legea specifică (OG 47/2000, art. 6, alin. 6, aprobată prin L. 564/2001) stabilește în sarcina Ministerului Afacerilor Interne asigurarea fără plată a pazei monumentelor istorice înscrise în Lista Patrimoniului Mondial. Aplicarea acestei prevederi nu este însă posibilă, din lipsa corelării cu dispozițiile specifice, adoptate prin HG 1486/2005 privind asigurarea pazei și protecției obiectivelor, bunurilor și valorilor cu efective de jandarmi, care cuprinde în anexă lista obiectivelor pentru care se asigură paza. Este, de asemenea, necesară elaborarea unor proceduri de pază adecvate pentru situri arheologice și monumente istorice. Rezolvarea acestor probleme necesită acțiunea comună a celor două ministere vizate – Ministerul Culturii și Identității Naționale și Ministerul Afacerilor Interne.

Alte probleme generale

Ministerul Culturii și Identității Naționale, prin Institutul Național al Patrimoniului, asigură monitorizarea continuă a elementelor înscrise în Lista Patrimoniului Mondial pe baza criteriilor culturale. Cele înscrise pe baza criteriilor naturale sunt în sarcina Ministerul Mediului și, mai recent, în cea a Ministerului Apelor și Pădurilor, înființat anul acesta. Corelarea dintre aceste două ministere, dar și corelarea cu Ministerul Culturii și Identității Naționale nu sunt reglementate

Sate cu biserici fortificate din Transilvania

IOZEFINA POSTĂVARU

DENUMIREA MONUMENTULUI ISTORIC ÎNSCRIS ÎN LISTA PATRIMONIULUI MONDIAL (MI—LPM) Sate cu biserici fortificate din Transilvania					
PIP MI—LPM	cultural, serial				
NUMĂR DE IDENTIFICARE ÎN LPM	596 bis				
ANUL ÎNSCRIERII	1993, extindere în 1999				
LOCALIZARE GEOGRAFICĂ					
ID	Denumire și localizare	Coordonate geografice	Suprafață (ha)	Zonă de protecție (ha)	Total (ha)
596 bis	Sate cu biserici fortificate din Transilvania		553	3727.87	4280.87
596 bis –001	Biertan com. Biertan, jud. Sibiu	N46 8 9.00 E24 46 23.00	84.57	300.14	384.71
596 bis –002	Prejmer com. Prejmer, jud. Brașov	N45 43 21.00 E25 46 32.00	201.24	2248.59	2449.83
596 bis –003	Viscri com. Bunești, jud. Brașov	N46 3 19.00 E25 5 25.00	48.4	216.75	265.15
596 bis –004	Dârjiu com. Dârjiu, jud. Harghita	N46 12 14.00 E25 12 3.00	2.94	83.79	86.73
596 bis –005	Saschiz com. Saschiz, jud. Mureș	N46 11 41.00 E24 57 22.00	126.9	411.2	538.1
596 bis –006	Câlnic com. Câlnic, jud. Alba	N45 53 7.00 E23 39 28.00	33.79	252.95	286.74
596 bis –007	Valea Viilor com. Valea Viilor, jud. Sibiu	N46 4 60.00 E24 16 43.00	55.16	214.45	269.61

Declarația de Valoare Universală Excepțională

În anul 2017, în cadrul INP a fost revizuită Declarația de valoare universală excepțională (OUV) a sitului, în conformitate cu recomandările ICOMOS privind adaptarea textului Declarației la cerințele actualizate ale *Ghidului operațional pentru implementarea Convenției Patrimoniului Mondial*. Propunerea va fi înaintată Comitetului Patrimoniului Mondial în conformitate cu calendarul stabilit.

Atribute care exprimă Valoarea Universală Excepțională (OUV)*

criteriul (iv) – să fie un exemplu excepțional al unui tip de clădire, ansamblu sau peisaj arhitectural sau tehnologic care ilustrează o etapă semnificativă / etape semnificative în istoria umanității:

Satele cu biserici fortificate din Transilvania oferă o imagine vie a peisajului cultural al sudului Transilvaniei. Ele se caracterizează prin sistemul specific de utilizare a terenului, dispunerea și modul de organizare a gospodăriilor care se păstrează încă din Evul Mediu și prin dominanța bisericilor lor fortificate ilustrând perioade de construcție succesive, între secolele al XIII-lea și al XVII-lea.

Factori care influențează autenticitatea și integritatea monumentului istoric înscris în Lista Patrimoniului Mondial

Construcții și dezvoltare – autorizarea construcțiilor

În anul 2017, în limita monumentului istoric înscris în Lista Patrimoniului Mondial și în Zona de protecție au fost eliberate următoarele Autorizații de Construire și Certificate de Urbanism pentru lucrări cu caracter de conservare – restaurare a patrimoniului construit: Biertan: AC nr. 172/18.10.2017, *Lucrări de rehabilitare, conservare și restaurare în vederea punerii în valoare a Ansamblului bisericii fortificate și a sediului episcopal din Biertan*; CU nr. 503/6.11.2017, *Reparații sediu primărie*; Valea Viilor: AC nr. 145/4.09.2017 *Reabilitare Casa parohială evanghelică*; CU nr. 362/7.08.2017 *Modernizare străzi Intravilan și extravilan*, CU nr. 422/20.09.2017 *Reabilitare gospodărie*, CU nr. 432/27.09.2017 *Renovare sediu primărie*.

Raportul inegal dintre AC eliberate și avizele CNMI ilustrează aplicarea necorespunzătoare și/sau limitată a prevederilor legale privind regimul autorizării construcțiilor în situri UNESCO, fenomen la care contribuie și PUG neactualizate.

Infrastructura de transport

În anul 2017 a fost eliberată o AC (nr. 40/28.02.2017) și trei CU (nr. 362/7.08.2017, nr. 421/20.09.2017 și nr. 465/16.10.2017) pentru *Îmbunătățirea infrastructurii fizice de bază prin modernizarea rețelei stradale din comuna Valea Viilor*, CU nr. 322/24.07.2017 *Reabilitare drum comunal intravilan și extravilan Biertan* și CU nr. 40/16.03.2017 *reabilitare DJ 133 Dârjiu*. Resursele bugetare sunt, în general, reduse sau slab accesate față de nevoia de investiții în infrastructură.

Condiții locale care afectează starea fizică

Continuă să existe clădiri abandonate și în ruină, în general cele retrocedate Deteriorarea stării fizice a fondului construit este cauzată de lipsa investițiilor directe pentru conservarea acestuia.

Alte activități umane

(activități ilegale, distrugeri voluntare ale patrimoniului)

În anul 2017, Direcțiile Județene pentru Cultură, Inspectoratele Județene de Poliție și Inspectoratele de Stat în Construcții, autosesizate sau sesizate de INP sau ONG-uri au efectuat acțiuni de control, în două situații fiind sesizate organele de urmărire penală pentru intervenții neautorizate în situările Biertan și Viscri. Intervențiile neautorizate sunt diverse, dar predomină înlocuirea neautorizată a tâmplăriei ferestrelor, uneori însoțită de modificarea golurilor, termoizolarea imobilelor, zugrăveli sintetice, înlocuirea învelitorilor tradiționale cu unele industriale.

Protecție, gestiune și monitorizare

Limitele componentelor monumentului istoric serial și ale zonelor lor de protecție

Pentru evaluare eficienței limitelor monumentelor istorice înscrise în LPM și cele ale zonelor lor de protecție, precum și pentru cunoașterea și eventuala reconsiderare a acestora, actualizarea documentațiilor de urbanism oferă cadrul administrativ adecvat.

În anul 2017 a fost avizat de către CNMI Planul Urbanistic General al comunei Saschiz, jud. Mureș (Aviz nr. 348/U/2017). Redefinirea limitei Zonei de protecție a urmărit o mai judicioasă valorificare a valențelor peisagistice (în 1999, anul includerii în LPM, nu fusese încă adoptată *Convenția europeană a peisajului* din 20 octombrie 2000) și, prin urmare, au fost stabilite zonele de vizibilitate din și către principalele componente ale sitului – cele care au stat la baza includerii în Lista Patrimoniului Mondial. În urma studiului s-a propus creșterea semnificativă a suprafeței Zonei de protecție (1019,5 ha față de 411,2 ha, deci o creștere cu cca 250%).

Măsuri de protecție

Protecția stabilită prin PUG a valorilor urbanistice, naturale, construite și peisagistice se va institui după aprobarea unui P.U.Z. și R.L.U. pentru teritoriul Zonei Protejate (actualizare a documentațiilor de urbanism realizate în 2009–2011 în baza HG nr. 738/2008). Intervențiile de conservare stabilite prin PUZ și RLU vor fi preluate în Programul de protecție și gestiune și în Planurile anuale de protecție și gestiune prevăzute prin Legea nr. 564 / 2001.

Resurse financiare

Toate cele șapte *Sate cu biserici fortificate din Transilvania* sunt cuprinse în *Regiunea Centru* a Agenției pentru Dezvoltare Regională (ADR), care, prin proiectele pe care le derulează în cadrul Planului Operațional Regional (POR) 2014–2020, Prioritatea de Investiții 5.1, urmărește dezvoltarea economică a zonei, corelată cu conservarea identității culturale. Prin POR, pentru monumentele istorice înscrise în Lista Patrimoniului Mondial se pot solicita sume de până la 10 milioane euro. În anul 2017 au fost alocate prin POR fonduri structurale pentru restaurarea Turnului clopotniță al Bisericii evanghelice fortificate din Saschiz, cu o valoare totală de 2,32 milioane lei, din care 2,16 milioane lei finanțare nerambursabilă; Bisericii Evanghelice din comuna Călnic, cu o valoare totală de 3,86 milioane lei din care resurse nerambursabile 3,7 milioane lei; Cetății de refugiu din Saschiz, cu o valoare totală de 1,852 milioane euro din care 1,800 milioane euro resurse nerambursabile. Au fost mobilizate și fonduri private pentru transformarea gospodăriilor săsești în pensiuni (două în Saschiz) sau spații de producție și de desfacere a produselor tradiționale.

În 2017 au continuat lucrările de restaurare la Biserica fortificată din Dârjiu, finanțate prin Programul Național de Restaurare. Finalizarea lucrărilor este programată pentru anul 2018.

Grupurile de Acțiune Locală (GAL) acționează în trena protecției tradiționale a *Satelor cu biserici fortificate din Transilvania* în cadrul *Strategiei de dezvoltare pentru perioada 2014–2020* a comunelor aparținătoare.

GAL-urile sunt constituite asemenea unor ONG-uri cu personalitate juridică, pe baza unui parteneriat public-privat, între administrațiile publice locale, reprezentanți ai sectorului economic și ai societății civile. Prin GAL, fondurile europene nerambursabile sunt orientate către problemele stringente cu care se confruntă comunitățile locale, prin programul LEADER în cadrul Programului Național de Dezvoltare Rurală (PNDR) 2014–2020. Biertan și Saschiz sunt cuprinse în GAL *Dealurile Târnavelor*, Prejmer în GAL *Asociația de Dezvoltare Durabilă Curbura Carpaților*, Câlnic în GAL *Țara Secașelor Alba-Sibiu*, Valea Viilor în GAL *Podișul Mediașului*, Viscri în GAL *Asociația Transilvană Brașov Nord*, Dârjiu în GAL *Homorod-Rika-Târnavă*.

Prevenirea incendiilor

Concluziile controalelor de prevenire a incendiilor efectuate în anul 2017 de către personalul Inspectoratelor Județene pentru Situații de Urgență Alba, Brașov, Harghita, Mureș, Sibiu la obiectivele publice care funcționează în perimetrul monumentului istoric serial *Sate cu biserici fortificate din Transilvania*, centralizate de Ministerul Afacerilor Interne și transmise către Ministerul Culturii și Identității Naționale, semnalează următoarele cazuri, pe tipuri de deficiențe: 1. Funcționarea fără autorizație de securitate la incendiu: Biserica evanghelică fortificată Viscri, jud. Brașov; 2. c. Neasigurarea condițiilor de evacuare a persoanelor, în cazul producerii situațiilor de urgență. Traseele căilor de acces și evacuare nu sunt marcate la: Ansamblul „Cetate” Burgviertel, Cetatea Țărănească Câlnic; 3. a. Neasigurarea echipării construcțiilor cu mijloace de detectare, semnalizare și avertizare în caz de incendiu sau nefuncționarea acestora la parametri la care au fost proiectate. Nu se asigură echiparea cu instalație de detectare, semnalizare și avertizare a incendiilor: Biserica evanghelică fortificată Prejmer, jud. Brașov.

Nu există mijloace și dotări pentru formațiile de pompieri voluntari din comune.

Monitorizare. Suport științific

În anul 2017, în cadrul atribuției de monitorizare a INP, responsabilul de sit a efectuat inspecții în toate cele șapte localități componente ale MI-LPM „Sate cu biserici fortificate din Transilvania”.

A fost acordată consultanță științifică primăriei Saschiz și asociației „Ars Transsilvaniae, România” pentru întocmirea documentației aferente accesării de Fonduri Europene pentru restaurarea Cetății de refugiu și a Turnului bisericii evanghelice fortificate din Saschiz, respectiv a Bisericii evanghelice din Câlnic; participare la ședințele CNMI-STAI de avizare a proiectelor privitoare la MI-LPM.

Studii științifice, proiecte de cercetare. Publicații

*Iozefina Postăvaru, Reconstrucția ca măsură de protejare a siturilor rurale din România incluse în Lista Patrimoniului Mondial *** Reconstruction as a Measure for the Protection of Romanian Rural Sites Included on the World Heritage List*, în *Transylvania Nostra*, nr. 2/2017.2; Broșura INP World Heritage in Romania, 2017.

Managementul vizitatorilor

Numărul cel mai mare de vizitatori pentru anul 2017 a fost înregistrat la Biserica fortificată din Biertan (75 000), în condiții de șantier de restaurare în lucru, dar nu există instrumente de control al fenomenului de intensificare a vizitării, manifest în toate cele șapte sate (mai puțin Valea Viilor). La Viscri, primirea vizitatorilor în structurile de cazare este limitată la sezonul cald.

Concluzii și recomandări

Un monument istoric înscris în Lista patrimoniului Mondial întins pe 553 ha și cu o Zonă de protecție de 3727.87 ha, cuprinzând 7 localități, cu 5 administrații județene diferite, amplasate în cadre geografice, economice și sociale diverse, fiecare cuprinzând, pe lângă ansamblul bisericii fortificate, de la 100 la 1000 de case și gospodării, clădiri ale instituțiilor tradiționale, instalații de tehnică populară, artere de circulație și cursuri de apă, plantații și amenajări istorice este imposibil de gestionat fără eforturi susținute și conjugate.

Fig.1 Saschiz. Centrul localității, cu Turnul bisericii evanghelice fortificate, ce urmează să fie restaurat prin POR; în stânga imaginii, case și clădirea fostei Școli evanghelice în stare de conservare critică

Fig.2 Saschiz. Limitele monumentului istoric înscris în LPM și a Zonei de protecție a acestuia (zona tampon) – limitele stabilite în 2010 și extinderea propusă prin PUG (2016). Proiectant și planșă „Quattro Design”

Fig.3 Biertan. Casa din str. Nicolae Bălcescu nr. 28; intervenție neautorizată. (foto martie 2017, arhiva INP)

Fig.4 Saschiz. Gospodăria nr. 354 reabilitată, azi centru de producție și de desfășurare produse tradiționale. (foto 2017 arhiva INP)

Mănăstirea Hurezi

IOSEF KOVACS

DENUMIREA MONUMENTULUI ISTORIC ÎNSCRIS ÎN
LISTA PATRIMONIULUI MONDIAL (MI—LPM)

Mănăstirea Horezu

PIP MI—LPM cultural

NUMĂR DE IDENTIFICARE ÎN LPM 597

ANUL ÎNSCRIERII 1993

LOCALIZARE GEOGRAFICĂ

ID	Denumire și localizare	Coordonate geografice	Suprafață (ha)	Zonă de protecție (ha)	Total (ha)
597	Mănăstirea Horezu	N45 10 60 E24 1 0	22,48	57,29	79,77

Factori care influențează autenticitatea și integritatea monumentului istoric înscris în Lista Patrimoniului Mondial

Conservare

Starea generală a fondului construit este diferită funcție de componentele ansamblului, în general starea fizică poate fi apreciată ca fiind medie.

Biserica Mare: este într-o stare fizică foarte bună în urma amplelor lucrări de restaurare. Integritatea și autenticitatea monumentului istoric sunt asigurate. Au fost restaurate toate componentele structurale, arhitecturale și artistice ale monumentului istoric. Este necesară revizuirea tencuielii soclului și îmbunătățirea soluției privind trotuarul perimetral.

Este necesară executarea unui dren pe latura de nord care să capteze izvoarele din zonă.

Incinta mănăstirii: se prezintă în stare bună cu excepția umidității din subsolul Caselor Domnești și prezența a unei fracturi a foisorului de pe latura de sud-est a incintei. Fântâna aflată pe latura de est este într-o stare de degradare avansată cu urme de infiltrații și exfolieri ale picturii murale.

Pe latura de vest și nord, a chiliilor, nu se remarcă degradări structurale.

Au fost restaurate Foisorul lui Dionisie, pietrele de mormânt din Biserica Mare, coloanele și banchetele pridvorului Bisericii.

Turnul de intrare nu prezintă degradări structurale.

În general corpurile incintei sunt bine întreținute, nu prezintă degradări structurale majore, cu excepția foisorului de pe latura de sud-est a incintei.

Trebuie rezolvată problema grupurilor sanitare pentru vizitatori.

Măsuri necesare. Continuarea lucrărilor la Biserica Mare. Sunt necesare lucrări de eliminare a umidității din subsolul Caselor Domnești, executarea drenului de pe latura de nord, elaborarea proiectului de consolidare și restaurare a foisorului de pe latura de sud-est a incintei.

Ansamblul Bolniței Mănăstirii: este componenta cu cele mai multe probleme de conservare. Cu toate acestea integritatea și autenticitatea sunt asigurate.

Biserica Bolniței necesită urgente lucrări de restaurare. Umiditatea provenită din apele freatice provoacă degradări ale zidăriei prin ciclul de îngheț – dezgheț. Totodată sunt antrenate la suprafață săruri care pot provoca daune importante picturii murale. În Biserică, se remarcă fisuri în perețele transversal dintre naos și exonartex, elemente de piatră cu diverse depozite de săruri, minerale.

La foișor sunt urme de umiditate excesivă, tencuială exfoliată.

Ruinele spitalului sunt în cea mai gravă situație, se constată degradarea prin macerare a mortarului și cărămizilor datorită umidității capilare. Pierderea coeziunii mortarului de zidărie provoacă deteriorări grave ale zidăriei.

Zidul de incintă prezintă aceleași tipuri de degradări, este în pericol de pierdere a stabilității. O serie de proptiri din lemn îl țin pe poziție.

Măsuri necesare: Este necesară întocmirea unui proiect de consolidare, restaurare și efectuarea în cel mai scurt timp posibil a lucrărilor.

Iazul. Între incinta mănăstirii mari și bolniță, spre sud, mănăstirea prin forțe proprii a făcut lucrări de decolmatare și eliberare de vegetație a iazului, element foarte important în preluarea apelor freatice și îndepărtarea lor de zonele construite.

Schitul Sf. Apostoli: este un ansamblu format din Biserică, Chilii și zid incintă. Starea fizică este medie. Se remarcă o forfecare orizontală a turlei de peste naos și degradări ale picturii murale generate de prezența umidității.

Măsuri necesare. Este necesară întocmirea unui proiect de consolidare, restaurare și efectuarea, în cel mai scurt timp posibil, a lucrărilor.

Schitul Sf. Ștefan. La Biserică se remarcă probleme structurale la turlă, unde se văd fisuri / fracturi, degradări ale tencuiei provocate de umiditatea excesivă, degradări ale lemnului, degradări ale picturilor cauzate de lucrările de reparații.

Măsuri necesare. Este necesară întocmirea unui proiect de consolidare, restaurare și efectuarea, în cel mai scurt timp posibil, a lucrărilor.

Protecție, gestiune și monitorizare

Limitele monumentului istoric și ale zonei de protecție

Limitele monumentului istoric și ale zonei de protecție sunt suficiente pentru a menține valoarea universală excepțională a proprietății; sunt cunoscute atât de autoritatea de gestionare, cât și de rezidenți / comunitatea locală / proprietarii de terenuri.

Sistemul / planul de protecție și gestiune

Nu există plan de protecție și gestiune. În mod tradițional, toate problemele care țin de gestionarea obștii mănăstirești, inclusiv cele privitoare la patrimoniul imobil, sunt controlate de maica stareță, prin aplicarea regulilor specifice funcțiunii.

Monumentul înscris în Lista Patrimoniului Mondial este semnalizat la intrarea în localitate și în cadrul ansamblului.

Proiecte, studii

- proiectul pentru remedierea tencuiei de epocă, proiect avizat și executat;
- proiectul de consolidare și restaurare a componentelor de piatră ale Foișorului lui Dionisie, avizat și executat;
- proiect de restaurare a pietrelor tombale din Biserica Mare, avizat, executat;
- intervenții la pictura murală a Fântâniei Sacre, avizat;
- actualizare aviz pentru lucrări la Hambar și la Fântâna lui Hrisant.
- Proiect de asanare incinta sacră, avizat;
- Proiect de restaurare componente artistice la Casa Domnească, Chilii, Foișorul lui Dionisie, ansamblul Bolniței, avizat, neexecutat.

Educație, informare și conștientizare

Mănăstirea organizează anual două tabere pentru copiii de vârstă școlară pentru pictură și olărit.

Mănăstirea organizează vizite ghidate.

Managementul vizitatorilor

Numărul de vizitatori se ridică la cca. 90.000 – 100.000 pe an. Având în vedere că mănăstirea este deschisă în cea mai mare parte a timpului, este necesar să se fixeze un program de vizitare care să nu deranjeze activitățile specifice cultului.

Fig. 1 Biserica Sfinții Împărați Constantin și Elena (foto 2017, arhiva INP)

Fig. 2 Foișorul din partea de sud-est a incintei (foto 2017, arhiva INP)

Fig. 3 Ansamblul Bolniței (foto 2017, arhiva INP)

Fig. 4 Ruinele spitalului (foto 2017, arhiva INP)

Fig. 5 Iazul (foto 2017, arhiva INP)

Fig. 6 Panou de semnalizare și informare (foto 2017, arhiva INP)

BCMI 2017

Biserici din Moldova

ANCA FILIP

DENUMIREA MONUMENTULUI ISTORIC ÎNSCRIS ÎN LISTA PATRIMONIULUI MONDIAL (MI—LPM) Biserici din Moldova

PIP MI—LPM cultural, serial

NUMĂR DE IDENTIFICARE ÎN LPM 598 bis

ANUL ÎNSCRIERII 1993, cu extindere 2010

LOCALIZARE GEOGRAFICĂ

ID	Denumire și localizare	Coordonate geografice	Suprafață (ha)	Zonă de protecție (ha)	Total (ha)
598 bis	Biserici din Moldova		18,49	234,62	253,11
598 bis –001	Biserica „Tăierea Capului Sf. Ioan Botezătorul” din satul Arbore, com. Arbore, jud. Suceava	N47 43 60.00 E25 55 60.00	2,54	28,59	31,13
598 bis –002	Biserica „Adormirea Maicii Domnului și Sf. Gheorghe” a Mănăstirii Humor, com. Mănăstirea Humorului, jud. Suceava	N47 35 38.00 E25 51 15.00	4,27	27,90	32,17
598 bis –003	Biserica „Buna-Vestire” a Mănăstirii Moldovița, com. Vatra Moldoviței, jud. Suceava	N47 40 39.00 E25 32 50.00	4,00	44,00	48,00
598 bis –004	Biserica „Înălțarea Sfintei Cruci” din Pătrăuți, com. Pătrăuți, jud. Suceava	N47 43 58.00 E26 11 41.00	0,67	26,64	27,31
598 bis –005	Biserica „Sf. Nicolae” a Mănăstirii Probota, oraș Dolhasca, jud. Suceava	N47 22 60.00 E27 30 0.00	1,00	28,54	29,54
598 bis –006	Biserica „Sf. Gheorghe” a Mănăstirii „Sfântul Ioan cel Nou” din Suceava, jud. Suceava	N47 40 0.00 E26 16 60.00	1,34	4,84	6,18
598 bis –007	Biserica „Sf. Gheorghe” a Mănăstirii Voroneț, oraș Gura Humorului, jud. Suceava	N47 31 60.00 E25 52 0.00	3,27	37,71	40,98
598 bis –008	Biserica „Învierea Domnului” a Mănăstirii Sucevița, com. Sucevița, jud. Suceava	N47 46 42.00 E25 42 46.00	1,40	36,40	37,80

Declarația de Valoare Universală Excepțională

La a 34-a Sesiune a Comitetului Patrimoniului Mondial, desfășurată la Brasilia, în anul 2010, a fost aprobată extinderea monumentului istoric serial „Biserici din Moldova” prin înscrierea în LPM a Bisericii „Învierea Domnului” a Mănăstirii Sucevița. Cu acest prilej a fost adoptată următoarea Declarație de Valoare Universală Excepțională:

DIN ACTIVITATEA SISTEMULUI PUBLIC DE PROTECȚIE A PATRIMONIULUI CULTURAL

4.

Scurtă sinteză

Bisericile cu pictură murală exterioară din nordul Moldovei, construite în perioada cuprinsă între sfârșitul secolului al XV-lea și sfârșitul secolului al XVI-lea, sunt capodopere inspirate din arta bizantină. Aceste opt biserici din nordul Moldovei sunt unice în Europa. Ele sunt autentice și, în mod deosebit, bine conservate. Departele de a fi doar simple decorații murale, picturile alcătuiesc o acoperire sistematică a tuturor fațadelor și reprezintă cicluri complexe de teme biblice. Compoziția lor excepțională, eleganța personajelor și armonia culorilor, se combină perfect cu peisajul înconjurător.

Atribute care exprimă Valoarea Universală Excepțională (OUV)*

criteriul (i) – reprezintă o capodoperă a geniului creativ uman:

Picturile exterioare ale bisericilor din nordul Moldovei acoperă toate fațadele. Ele reprezintă un fenomen artistic unic și omogen, inspirat direct din arta bizantină. Sunt capodopere de pictură murală, de o valoare estetică excepțională prin cromatismul lor desăvârșit și remarcabila eleganță a personajelor. Ele ilustrează cicluri complexe de teme biblice, în tradiția creștină ortodoxă.

criteriul (iv) – constituie un exemplu excepțional al unui tip de clădire, ansamblu sau peisaj arhitectural sau tehnologic care ilustrează etape semnificative din istoria omenirii:

Ideea de a acoperi complet cu pictură suprafețele exterioare ale bisericilor constituie un înalt exemplu de tip de construcție și de decorație a bisericilor adoptat în Moldova, care ilustrează contextul cultural și religios din Balcani, în perioada cuprinsă între sfârșitul secolului al XV-lea și sfârșitul secolului al XVI-lea.

Principalii factori care afectează monumentul istoric serial

Starea de conservare

Biserica „Tăierea Capului Sf. Ioan Botezătorul” din satul Arbore

Starea generală de conservare a monumentului istoric este bună. Până în anul 2016 au fost executate intervenții de conservare - restaurare ale picturii murale la interiorul și la exteriorul bisericii, finanțate prin Programul Național de Restaurare (PNR). În prezent este restaurată circa 90% din suprafața picturii interioare și exterioare. Suprafețele de pictură nerestaurată, cu precădere în interior, în zona arcosoliului din pronaos, prezintă un proces accentuat de degradare. La exterior, pe fațadele N și S, în dreptul naosului, se pot observa fisuri ale zidului - semnalate de mulți ani - care redevin active. Activarea lor este favorizată de traficul de mare tonaj care se desfășoară pe importantul drum de tranzit care leagă Solca de drumul E85, care trece prin fața bisericii, reprezentând o sursă majoră de vibrații.

Biserica „Adormirea Maicii Domnului și Sf. Gheorghe” a Mănăstirii Humor

Starea generală de conservare a monumentului istoric este bună. Pictura interioară este restaurată. În prezent continuă intervențiile inițiate în anul 2016, de conservare - restaurare a picturii exterioare din pridvorul

bisericii, finanțate prin fonduri proprii. Pictura murală exterioară prezintă degradări active, mai ales pe suprafețele de deasupra soclului, unde margini ale frescei sunt fracturate.

Pe fondul interesului turistic ridicat, în zona de protecție a monumentului istoric continuă să se manifeste o mare presiune imobiliară, exprimată prin extinderea și îndesirea clădirilor existente, amplasate pe parcele cu o relație vizuală directă cu monumentul istoric.

Biserica „Buna-Vestire” a Mănăstirii Moldovița

Starea generală de conservare a monumentului istoric este bună. Suprafețele de pictură exterioară nerestaurate în ultima campanie desfășurată în perioada 2010–2013 prezintă degradări evolutive. Pe fațada V, în zone de la baza zidurilor, unde marginile frescei sunt desprinse și fracturate, s-au pierdut fragmente de pictură murală. În pridvor și pronaos, dar și la exterior, baza zidurilor, soclul și bancheta sunt afectate de prezența umidității de capilaritate, accentuată și urmare a refacerii trotuarului perimetral executat în toamna anului 2016.

Biserica „Înălțarea Sfintei Cruci” din Pătrăuți

Restaurarea picturii interioare este finalizată. Intervențiile au fost finanțate prin PNR.

În timp, degradarea șarpantei și a învelitorii din șită, a trotuarului de protecție și rigolei s-a agravat, acestea nemaiputând asigura protecția necesară monumentului istoric. Clopotnița de lemn necesită, la rândul său, intervenții urgente de conservare - restaurare. Zidul incintei prezintă fisuri cu deplasare.

INP a susținut demersurile Episcopiei Sucevei și Rădăuților și ale parohiei pentru accesarea de fonduri pentru intervenții de conservare-restaurare. La data publicării acestui raport a fost aprobată finanțarea lucrărilor prin fonduri alocate prin „Programul Național de Construcții de Interes Public și Social” derulat de Compania Națională de Investiții - CNI S.A.

Biserica „Sf. Nicolae” a Mănăstirii Probota

Învelitoarea și șarpanta monumentului istoric, trotuarul perimetral și rigola prezintă degradări care afectează starea de conservare a acestuia, necesitând intervenții urgente de conservare - restaurare. Starea de conservare a clișiarniței, ruinelor celor două case domnești și ale chiliilor din incinta mănăstirii este precară.

În luna octombrie a anului 2017 a fost semnat contractul de cofinanțare din Fondul European de Dezvoltare Regională prin Programul Operațional Regional 2014-2020, pentru intervenții de consolidare și restaurare a întregului ansamblu - biserică, clișiarniță, ruinele caselor domnești, turnurile de colț NE și SE, turnul de intrare, zidul de incintă și drumul de strajă - care urmează a se desfășura în perioada 2018–2020.

Biserica „Sf. Gheorghe” a Mănăstirii „Sfântul Ioan cel Nou” din Suceava

Cea mai mare parte a picturii interioare a bisericii a fost restaurată până în anul 2006, cu fonduri ale Arhiepiscopiei Sucevei și Rădăuților. În naos, zona baldachinului Sfântului Ioan cel Nou a rămas nerestaurată, fiind într-o stare precară de conservare. Starea de conservare a monumentului istoric

este afectată și de degradările șarpantei și a învelitorii din țiglă precum și de prezența umidității de capilaritate.

Este gravă prezența unei fisuri active transversale, produsă în zidurile de N și S ale bisericii, în dreptul ferestrelor estice ale pronaosului. Fisura, vizibilă atât la interior cât și la exterior, este mai accentuată pe fațada N, pe parapet și soclu.

Biserica „Învierea Domnului” a Mănăstirii Sucevița

Starea generală de conservare a monumentului istoric este bună. În cursul anului 2017 au continuat intervențiile de conservare-restaurare a picturii murale din gropniță, pronaos, pridvor, finanțate prin PNR. În anul 2017 a fost avizat proiectul pentru realizarea de vitralii în altar.

Lucrările de consolidare, restaurare, reabilitare a ansamblului: biserică, turn clopotniță, turnul de SV și zidul de incintă, proiectate și avizate în anul 2016, au primit finanțare prin Compania Națională de Investiții - CNI S.A. și se vor realiza în perioada 2018–2020.

Biserica „Sf. Gheorghe” a Mănăstirii Voroneț

Starea generală de conservare a monumentului istoric este bună. Pictura interioară și exterioară este restaurată. Iconostasul, stranele, ușa dintre exonartex și pronaos au beneficiat de intervenții de conservare-restaurare.

Zidurile de incintă de pe laturile de E și N, ridicate în anul 1973, prezintă fisuri și deplasări. La momentul publicării acestui raport de monitorizare, o jardinieră din zidărie de la exteriorul zidului de N al incintei s-a prăbușit. Proiectul de intervenții de urgență pentru consolidarea zidului a fost elaborat și a fost avizat, urmând a fi emisă autorizația de construire.

Construcții și dezvoltare

Presiunea dezvoltării imobiliare se manifestă prin intensificarea construirii în zona de protecție a monumentelor istorice și prin schimbarea funcțiilor tradiționale ale construcțiilor existente în pensiuni turistice. Sunt afectate de această tendință mai ales parcelele din imediata vecinătate a monumentelor istorice, cu o relație vizuală directă cu acestea. Cele mai periclitate sunt mănăstirile Humor, Voroneț și Sucevița.

Infrastructura de transport

Infrastructura de transport nu reprezintă o amenințare pentru monumentul istoric serial, cu excepția cazului Bisericii „Tăierea Capului Sf. Ioan Botezătorul” din satul Arbore, prezentat mai sus.

Prevenirea incendiilor

Concluziile controalelor de prevenire a incendiilor efectuate în anul 2017 de personalul Inspectoratului Județean pentru Situații de Urgență Suceava, transmise către Ministerul Culturii și Identității Naționale (MCIN), semnalează unele deficiențe punctuale privind: asigurarea echipării cu iluminat de securitate pentru evacuare, întocmirea și afișarea planurilor de evacuare a persoanelor în caz de incendiu, neasigurarea echipării construcțiilor cu mijloace de detectare, semnalizare și avertizare în caz de incendiu sau nefuncționarea acestora la parametri la care au fost proiectate.

Paza și protecția

Deși *Legea nr. 564 din 19 octombrie 2001 pentru aprobarea OG nr. 47/2000 privind stabilirea unor măsuri de protecție a monumentelor istorice care fac parte din LPM* prevede că acestea sunt obiective speciale, a căror pază se asigură, fără plată, de către Ministerul de Interne¹, ele sunt exceptate din *Anexa nr. 1 – Lista obiectivelor la care se asigură paza și protecția cu efective de jandarmi, cu exceptare de la plată a Hotărârii nr. 1486 din 24 noiembrie 2005 privind asigurarea pazei și protecției obiectivelor, bunurilor și valorilor cu efective de jandarmi*. Efectul acestei omisiuni este resimțit mai ales la Biserica „Înălțarea Sfintei Cruci” din Pătrăuți, unde se semnalează incidente provocate de lipsa pazei.

Concluzii și recomandări. Priorități

Cea mai mare parte a problemelor constatate la evaluarea stării de conservare a mănăstirilor Probota, Sucevița, Voroneț și a bisericii din Pătrăuți urmează a fi remediate prin intervențiile de conservare, consolidare și restaurare aflate în curs de proiectare, avizare sau execuție.

Sunt necesare intervenții de urgență pentru asigurarea și consolidarea marginilor fracturate ale frescei exterioare la bisericile mănăstirilor Humor și Moldovița și pentru expertizarea tehnică a Bisericii „Sf. Gheorghe” a Mănăstirii „Sfântul Ioan cel Nou” din Suceava, în vederea identificării cauzelor fisurării bisericii și stabilirii intervențiilor de consolidare.

Este necesară continuarea intervențiilor de conservare – restaurare a picturii murale aflate în curs, precum și reluarea celor întrerupte la bisericile „Tăierea Capului Sf. Ioan Botezătorul” din satul Arbore și „Sf. Gheorghe” a Mănăstirii „Sfântul Ioan cel Nou” din Suceava.

Pentru a proteja Biserica „Tăierea Capului Sf. Ioan Botezătorul” din satul Arbore de vibrațiile produse de traficul de mare tonaj este necesară devierea acestuia pe o rută ocolitoare și introducerea unei limitări de viteză în dreptul bisericii.

Protecție, gestiune și monitorizare

Limitele componentelor monumentului istoric serial și zonele lor de protecție

Limitele monumentelor istorice care alcătuiesc monumentul istoric serial „Biserici din Moldova” stabilite la înscrierea în LPM sunt adecvate păstrării valorii universale excepționale. Prin documentațiile de urbanism Plan Urbanistic General (PUG) și Plan Urbanistic Zonal pentru Zonă Protejată (PUZZP) se instituie (se confirmă sau se restabilesc) limitele zonelor de protecție și regulamentele de urbanism ale acestora.

Stadiul actual al documentațiilor de urbanism PUG și PUZZP este următorul:

- PUG actualizat comuna Arbore, aprobat prin HCL nr. 146/21.12.2015, care integrează delimitarea zonei de protecție a monumentului istoric stabilită prin PUZZP Biserica „Tăierea Capului Sfântului Ioan Botezătorul” Comuna Arbore – Etapa I, 2011.

¹ Legea nr. 564/2001 pentru aprobarea OG nr. 47/2000 privind stabilirea unor măsuri de protecție a monumentelor istorice care fac parte din LPM, Art. 6 (6)

- PUG comuna Mănăstirea Humorului, aprobat prin HCL nr. 21/30.06.2001, prelungită valabilitatea prin HCL nr. 13/30.05.2014; actualizarea PUG este în ultima fază de avizare; PUZZP Biserica „Adormirea Maicii Domnului și Sfântul Gheorghe” a Mănăstirii Humor, Etapa I, 2009 și Etapa II, 2011, este în faza de avizare și consultare publică;
- PUG comuna Vatra Moldoviței, aprobat prin HCL nr. 25/26.10.2001, prelungită valabilitatea prin HCL nr. 120/22.10.2012; actualizarea PUG este în faza de elaborare;
- PUG comuna Pătrăuți, aprobat prin HCL nr. 6/27.01.1998, prelungită valabilitatea prin HCL nr. 19/26.04.2013; actualizarea PUG este în faza avizare;
- PUG actualizat oraș Dolhasca, aprobat prin HCL nr. 43/03.10.2013;
- PUG municipiul Suceava, aprobat prin HCL nr. 155/29.11.1999, prelungită valabilitatea prin HCL nr. 300/12.11.2009; actualizarea PUG este în faza avizare;
- PUG actualizat comuna Sucevița, aprobat prin HCL nr. 33/30.05.2011;
- PUG oraș Gura Humorului, aprobat prin HCL nr. 8/27.02.2001, prelungită valabilitatea prin HCL nr. 153/29.11.2012; actualizarea PUG este în faza de elaborare.

Protecția tradițională

Toate cele opt biserici care alcătuiesc monumentul istoric serial „Biserici din Moldova” sunt în cult. Acest statut funcțional contribuie decisiv la păstrarea și potențarea valorii culturale complexe a bisericilor și le oferă acestora o protecție tradițională eficientă, asigurată de parohii și de obștile mănăstirești, care asigură paza, întreținerea curentă și - în unele cazuri - intervențiile de conservare - restaurare.

Resurse financiare

Protecția și gestiunea monumentelor istorice care alcătuiesc monumentul istoric serial „Biserici din Moldova”, inclusiv intervențiile de conservare – restaurare, sunt finanțate prin: fonduri proprii ale parohiilor, mănăstirilor și Arhiepiscopiei Sucevei și Rădăuților; fonduri provenite de la administrația publică locală; fonduri provenite de la Bugetul Statului alocate prin PNR, derulat de INP și prin „Programul Național de Construcții de Interes Public și Social” derulat de Compania Națională de Investiții - CNI S.A.; fonduri europene; donații.

Monitorizare

În anul 2017 responsabilul INP a realizat inspecții în teren, a participat la ședințele Secțiunii Tehnice și de Restaurare a Comisiei Naționale a Monumentelor Istorice (CNMI) în care au fost discutate documentații privind monumentele istorice monitorizare și zonele lor de protecție și la ședințele Comisiei Zonale a Monumentelor Istorice 7. Starea de conservare precum și intervențiile de conservare-restaurare a picturilor murale în curs de desfășurare au fost monitorizate și de membrii Comisiei de Componente Artistice a CNMI, misiune la care a participat și responsabilul INP.

În cadrul „Complexului Muzeal Bucovina” din Suceava funcționează Departamentul de Monitorizare a Monumentelor Istorice, ai cărui specialiști întocmesc rapoarte bianuale privind starea de conservare a celor opt monumente istorice care alcătuiesc monumentul istoric serial „Biserici din Moldova” înscris în LPM. Ca și în anii precedenți, cele două rapoarte aferente anului 2017, au fost înaintate MCIN, INP, Direcției Județene pentru Cultură Suceava, Consiliului Județean Suceava și Arhiepiscopiei Sucevei și Rădăuților.

Educație, informare și promovare

Panourile „Localitate cu monument istoric înscris în Lista patrimoniului mondial” sunt prezente la intrarea în localități. Semnalizarea monumentelor este corect realizată, prin marcarea cu sigla „Monument înscris în Lista patrimoniului mondial” și prin prezența panourilor de informare în limbile română, engleză și germană.

Prin activitatea desfășurată de Serviciul Turism din cadrul Consiliului Județean Suceava – participare la târguri de turism, conferințe, distribuirea de materiale de promovare cultural-turistică în țară și străinătate – și de Centrul Național de Informare și Promovare Turistică Suceava este promovată valoarea culturală complexă a monumentului istoric serial.

Studii, volume și broșuri de popularizare de ridicat nivel științific a monumentului istoric serial înscris în LPM sunt difuzate în țară și în străinătate. Unele dintre aceste volume pot fi achiziționate de la pangarele ansamblurilor bisericesti.

Managementul vizitatorilor

Deși se manifestă diferențe între fluxul de vizitatori – pelerini și turiști – ai monumentelor istorice care alcătuiesc monumentul istoric serial „Biserici din Moldova”, numărul vizitatorilor este ridicat, fiind în creștere față de anii precedenți. Zilele de hram, marile sărbători bisericesti ale anului reprezintă momente de vârf pentru turismul religios și cultural.

* Conform deciziei UNESCO: <https://whc.unesco.org/en/decisions/4022>

Fig. 1

Biserica „Tăierea Capului Sf. Ioan Botezătorul” din satul Arbore, starea de conservare a picturii din pronaos, în zona arcosoliului, (foto octombrie 2017, arhiva INP)

Fig. 2 Biserica „Adormirea Maicii Domnului și Sf. Gheorghe” a Mănăstirii Humor, intervenții de conservare–restaurare a picturii din pridvor (foto septembrie 2017, arhiva INP)

Fig. 3 Biserica „Adormirea Maicii Domnului și Sf. Gheorghe” a Mănăstirii Humor, degradări ale picturii exterioare (foto septembrie 2017, arhiva INP)

Fig. 4 Biserica „Buna-Vestire” a Mănăstirii Moldovița, probleme provocate de umiditatea de capilaritate în pridvor (foto noiembrie 2017, arhiva INP)

Fig. 5 Biserica „Înălțarea Sfintei Cruci” din Pătrăuți, vedere din pod ilustrând starea de conservare a învelitorii (foto octombrie 2017, arhiva INP)

Fig. 6 Biserica „Sf. Nicolae” a Mănăstirii Proboata, starea de conservare a soclului, banchetei, trotuarului de protecție și rigolei (foto septembrie 2017, arhiva INP)

Fig. 7 Biserica „Sf. Gheorghe” a Mănăstirii „Sfântul Ioan cel Nou” din Suceava, starea de conservare a picturii din pronaos, în zona baldachinului (foto noiembrie 2017, arhiva INP)

Fig. 8 Biserica „Sf. Gheorghe” a Mănăstirii „Sfântul Ioan cel Nou” din Suceava, fațada N, detaliu fisură în peretele și soclul pronaosului, (foto noiembrie 2017, arhiva INP)

Fig. 9 Biserica „Sf. Gheorghe” a Mănăstirii Voroneț, deplasare din planul vertical a zidului de incintă în zona accesului (foto octombrie 2017, arhiva INP)

Fig. 10 Biserica „Sf. Gheorghe” a Mănăstirii Voroneț, fisură a zidului de incintă în colțul NE (foto octombrie 2017, arhiva INP)

Fig. 11 Biserica „Învierea Domnului” a Mănăstirii Sucevița, intervenții de conservare–restaurare a picturii interioare (foto octombrie 2017, arhiva INP)

Centrul istoric Sighișoara

IOSEF KOVACS

DENUMIREA MONUMENTULUI ISTORIC ÎNSCRIS ÎN

LISTA PATRIMONIULUI MONDIAL (MI-LPM)

Centrul istoric Sighișoara

PIP MI-LPM cultural

NUMĂR DE IDENTIFICARE ÎN LPM 902

ANUL ÎNSCRIERII 1999

LOCALIZARE GEOGRAFICĂ

ID	Denumire și localizare	Coordonate geografice	Suprafață (ha)	Zonă de protecție (ha)	Total (ha)
902	Centrul istoric Sighișoara	N46 13 4 E24 47 32	33	145	178

Atribute care exprimă Valoarea Universală Excepțională (OUV)*

criteriul (iii) – să poarte o mărturie unică sau cel puțin excepțională privind o tradiție culturală sau o civilizație care continuă să existe sau care a dispărut:

Sighișoara reprezintă o mărturie extraordinară pentru cultura sașilor transilvăneni, o cultură care ajunge la final după 850 de ani și care va continua să existe doar prin monumentele sale arhitecturale și urbanistice.

criteriul (v) – să fie un exemplu excepțional de așezare umană, de utilizare a teritoriului sau a apelor, care este reprezentativ pentru o cultură (sau culturi), sau pentru interacțiunea omului cu mediul, în special atunci când devine vulnerabil ca urmare a unor schimbări ireversibile:

Sighișoara este un exemplu excepțional al unui mic oraș fortificat din zona de frontieră între cultura latină a Europei Centrale și cultura bizantin-ortodoxă a Europei de Sud-Est. Aparent ireversibilul proces al emigrării sașilor, stratul social care a format și păstrat tradițiile culturale ale regiunii, amenință și supraviețuirea patrimoniului lor arhitectural.

Factori care influențează autenticitatea și integritatea monumentului istoric înscris în Lista Patrimoniului Mondial

Conservare

Starea generală a fondului construit este bună. Marea majoritate a construcțiilor se încadrează în categoriile de stare foarte bună, bună sau acceptabilă. Integritatea și autenticitatea monumentului istoric sunt asigurate.

În anul 2017 în zona înscrisă în Patrimoniul Mondial nu au fost solicitate eliberări de autorizații de construire pentru lucrări cu caracter de conservare – restaurare a patrimoniului construit.

Fortificații. Probleme importante privind starea de conservare se pot semnala în cazul centurii de fortificație. Documentarul fotografic anexat ilustrează starea fizică a fortificației în anul 2017. Pe traseul de peste 930 m

al centurii de fortificații se semnalează situații diferite, prezentate în cadrul raportului de monitorizare detaliat.

Principalii factori care conduc la apariția unor degradări sunt lipsa întreținerii curente, neefectuarea la timp a intervențiilor de remediere a unor deficiențe.

Măsuri de intervenție privind fortificațiile. Măsurile specifice sunt prezente în raportul detaliat. Sunt necesare ample lucrări de restaurare și consolidare a întregului ansamblu.

Este imperios necesară realizarea proiectului de restaurare a Turnului cu Ceas și a Barbacanei, a proiectului de restaurare a zidului de incintă între turnurile Frângerilor și Măcelarilor.

Se impune o atenție deosebită *Coridorului doamnelor bătrâne* care prezintă multiple degradări.

Trebuie realizată expertizarea stabilității terenului și a zidului și stabilirea gradului de urgență a intervențiilor și elaborarea proiectelor de restaurare. Sunt necesare intervenții urgente pentru asigurarea integrității zidului și stabilității terenului în dreptul bisericii romano-catolice.

Refacerea aleii de promenadă și prevederea unor elemente de siguranță pentru vizitatori trebuie abordate cât mai rapid.

Construcțiile de cult:

Biserica din Deal. Stare bună, restaurată. Au fost restaurate inclusiv tâmplăriile și s-au luat măsuri de protejare a portalului nordic.

Biserica Mănăstirii. Parohia Evanghelică Sighișoara a inițiat un proiect privind restaurarea fațadelor, a tâmplăriilor, conservarea ancadramentelor ferestrelor, repararea jgheburilor și burlanelor, amenajare exterioară.

Ruinele vechii biserici gotice. Sunt conservate doar ruinele zidăriei exterioare de piatră. Într-o nișă în zidărie s-a executat o închidere a nișei cu un panou din lemn cu aspect nepotrivit.

Biserica romano-catolică. se află în stare fizică bună. Există riscul cedării zidului de sprijin.

Măsuri de intervenție pentru construcțiile de cult. Sunt necesare lucrări de restaurare, consolidare și întreținere curentă. Se va desfășura construcția din lemn din dreptul vechii biserici gotice. Sunt necesare măsuri urgente de consolidare a zidului de sprijin din dreptul bisericii catolice.

Construcții publice.

Primăria municipiului Sighișoara. Clădirea se află într-o stare fizică relativ bună. Sunt necesare intervenții de mai mare amploare la nivelul șarpantei și învelitorii.

Prima școală a orașului. Este în stare fizică bună.

Liceul Josef Haltrich. Este în stare fizică bună.

Alberthaus, Internatul Liceului Josef Haltrich. Clădirea suprapune parțial zidul de incintă al cetății, este o construcție aflată într-o foarte bună stare de conservare.

Casa venețiană, locuința turn. Se află într-o stare fizică bună. Se remarcă prezența umidității pe cca. 1,50 m de la sol.

Casa parohială evanghelică. Este în stare bună de conservare.

Gewerbevereinhaus, Casa Breslelor. Nu a beneficiat de o întreținere adecvată, elementele decorative arhitecturale sunt degradate.

Măsuri de intervenție pentru clădirile publice. Pentru clădirea Primăriei este necesară restaurarea șarpantei și a învelitorii în primă etapă, urmată de restaurarea întregii clădiri. Sunt necesare investigații privind proveniența umidității la Casa Venețiană. Sunt necesare, lucrări de mentenanță pentru toate clădirile publice.

Locuințele. Prin intervențiile din anii anteriori de restaurare și reabilitare a locuințelor, starea fizică a acestui fond construit s-a îmbunătățit. În urma procesului de retrocedare a fondului construit revendicat în instanță se constată tendința de transformare a spațiilor de locuit în hoteluri sau pensiuni.

În cazul imobilelor care nu sunt întreținute corespunzător, administrația locală va trebui să găsească soluții pentru asigurarea integrității acestor imobile.

Infrastructura de transport

Lipsa unei centuri de ocolire a municipiului conduce la dirijarea traficului de tranzit pe DN13/ E60, care traversează zona de protecție, adiacent zonei înscrise în Lista patrimoniului mondial.

Măsuri de intervenție. Este necesară realizarea centurii ocolitoare a Sighișoarei. Realizarea unei parcuri într-o zonă adiacentă zonei înscrise în patrimoniul mondial prin soluții care să nu afecteze negativ situl.

Infrastructura serviciilor

În Cetate lipsesc serviciile pentru populația rezidentă. Acest fapt contribuie la fenomenul de abandon al domiciliului stabil pe teritoriul Cetății. În zona Orașului de Jos infrastructura serviciilor este diversificată și bine reprezentată.

Măsuri de intervenție. Sunt necesare măsuri administrative, inclusiv prin Hotărâri ale Consiliului local, care să încurajeze diversificarea serviciilor în Cetate. Luarea măsurilor administrative de încurajare a derulării unor servicii de interes public pe teritoriul Cetății.

Condiții locale care afectează starea fizică

Vibrațiile generate de traficul rutier intens de pe raza municipiului au condus la identificarea a două zone vulnerabile la alunecări de teren: intersecțiile DN13 cu străzile Morii și Anton Pann și strada Cânepii, precum și două zone în care structura de rezistență a clădirilor este afectată: străzile Ilarie Chendi și Libertății.

Măsuri de intervenție. Limitarea tonajului autovehiculelor, consolidarea și restaurarea imobilelor și terenurilor afectate de vibrațiile generate de traficul rutier.

Alte activități umane

Primăria împreună cu poliția locală au efectuat 24 de acțiuni de control, în 17 situații fiind sesizate organele de urmărire penală pentru intervenții neautorizate la monumente istorice sau în zona de protecție a centrului istoric. Intervențiile neautorizate sunt diverse, înlocuirea nevizată a tâmplărilor de la ferestre fiind o situație mai des întâlnită și cu un impact mai ridicat.

Modificări climatice, evenimente meteorologice grave

Un factor de risc îl pot constitui fenomenele meteorologice extreme, care pot genera degradări ale patrimoniului construit.

Factori instituționali și de management

Primăria Municipiului Sighișoara și Fundația Mihai Eminescu Trust au încheiat un contract, având ca obiect închirierea Turnului Cojocarilor, și un contract de asociere în participațiune pentru restaurarea Turnului Măcelarilor și a bastionului aferent.

Între Institutul Național al Patrimoniului și Primăria Sighișoara a fost încheiat un Protocol în vederea protejării patrimoniului cultural al municipiului Sighișoara.

Trebuie actualizate PUG și PUZ pentru zona construită protejată.

Protecție, gestiune și monitorizare

Limitele monumentului istoric și ale zonei de protecție

Limitele monumentului istoric și ale zonei sale de protecție sunt suficiente pentru a menține valoarea universală excepțională; sunt cunoscute atât de autoritatea de gestionare, cât și de rezidenți / comunitatea locală / proprietarii de terenuri. Este necesară crearea, prin PUG în curs de elaborare, a unei zone de protecție a cadrului natural.

Sistemul de management / planul de management

Managementul municipiului se bazează pe Strategia de dezvoltare a municipiului Sighișoara pentru perioada 2014–2020 „Orașul muzeu”.

Educație, informare și conștientizare

Activitățile desfășurate inclusiv în cadrul Centrului Național de Informare și Promovare Turistică, anul 2017, sunt prezentate în anexa raportului extins.

Managementul vizitatorilor

Prin Centrul Național de Informare și Promovare Turistică în Municipiul Sighișoara, autoritățile locale urmăresc promovarea municipiului Sighișoara ca valoare istorică, arhitectonică și culturală, pe plan național și internațional. Acest Centru ar trebui să elaboreze planul de management al turismului durabil în Sighișoara.

Recomandări generale pentru spațiile publice

Asigurarea unei gestionări a vegetației, dezvoltată necontrolat, prin consultarea unui specialist peisagist; reabilitarea traseelor de poteci și trepte existente pe versanții dealului și în cimitirele din zona înscrisă în Lista patrimoniului mondial; crearea unui mobilier urban adecvat, personalizat pentru tipul de spațiu urban.

* Conform descrierii sitului și deciziei de înscriere în Lista Patrimoniului Mondial: <https://whc.unesco.org/en/list/902>

Fig. 1 Turnul Cositorarilor
(foto 2017, arhiva INP)

Fig. 2 Zidul în dreptul intrării în cimitirul evanghelic
(foto 2017, arhiva INP)

Fig. 4 Biserica din Deal
(foto 2017, arhiva INP)

Fig. 5 Casa pe strada Bastionului
(foto 2017, arhiva INP)

Fig. 3 Zidul de incintă în dreptul Liceului Josef Haltrich
(foto 2017, arhiva INP)

Fig. 6 Aleea de promenadă în zona estică a Cetății
(foto 2017, arhiva INP)

Biserici de lemn din Maramureș

CORNEL CONSTANTIN

DENUMIREA MONUMENTULUI ISTORIC ÎNSCRIS ÎN

LISTA PATRIMONIULUI MONDIAL (MI-LPM)

Biserici de lemn din Maramureș

PIP MI-LPM	cultural, serial
NUMĂR DE IDENTIFICARE ÎN LPM	904
ANUL ÎNSCRIERII	1999

LOCALIZARE GEOGRAFICĂ

ID	Denumire și localizare	Coordonate geografice	Suprafață (ha)	Zonă de protecție (ha)	Total (ha)
904	Biserici de lemn din Maramureș		8,94	54,97	63,91
904-001	Bârsana Biserica „Intrarea Maicii Domnului în Biserică”, Bârsana, com. Bârsana, jud. Maramureș	N47 49 15.00 E24 3 21.00	2,80	6,19	8,99
904-002	Budești Biserica „Sf. Nicolae”, Budești, com. Budești, jud. Maramureș	N47 43 26.00 E23 58 43.0	0,60	4,99	5,59
904-003	Desești Biserica „Sf. Paraschiva”, Desești, com. Desești, jud. Maramureș	N47 46 27.00 E23 51 24.00	1,23	8,80	5,57
904-004	Ieud Biserica „Nașterea Maicii Domnului”, Ieud, com. Ieud, jud. Maramureș	N47 40 37.00 E24 14 18.00	0,73	4,84	5,57
904-005	Plopiș Biserica „Sf. Arhangheli”, Plopiș, com. Sisești, jud. Maramureș	N47 35 30.00 E23 36 16.00	0,29	10,10	10,39
904-006	Poienile Izei Biserica „Sf. Paraschiva”, Poienile Izei, com. Poienile Izei, jud. Maramureș	N47 41 56.00 E24 6 54.00	0,98	5,75	6,73
904-007	Rogoz Biserica „Sf. Arhangheli”, Rogoz, or. Târgu Lăpuș, jud. Maramureș	N47 28 12.00 E23 55 42.00	0,58	7,29	7,87
904-008	Șurdești Biserica „Sf. Arhangheli”, Șurdești, com. Sisești, jud. Maramureș	N47 36 24.00 E23 45 24.00	1,73	7,01	8,74

Atribute care exprimă Valoarea Universală Excepțională (OUV)*

criteriul (iv) – să fie un exemplu excepțional al unui tip de clădire, ansamblu sau peisaj arhitectural sau tehnologic care ilustrează o etapă semnificativă / etape semnificative în istoria umanității:

Bisericile de lemn din Maramureș sunt exemple excepționale ale arhitecturii vernaculare religioase în lemn, care a rezultat din schimburile între tradițiile religioase ortodoxe și influențele gotice,

într-o interpretare specific vernaculară a tradițiilor construirii în lemn, arătând un nivel artistic înalt și maturitate a deprinderilor meșteșugurilor construirii .

Factori care influențează autenticitatea și integritatea proprietății

Construcții și dezvoltare

Dezvoltarea comercială sau industrială este irelevantă în întreaga zonă.

Infrastructura turistică nu poate avea decât un impact pozitiv actual și de perspectivă, cu condiția respectării prevederilor regulamentelor de urbanism și ale avizelor tehnice ale Ministerului Culturii și Identității Naționale.

Poluare – Deșeurile solide, atât cele industriale, cât și cele menajere ca și poluarea apelor de suprafață pot avea un impact negativ în viitor.

Condiții locale care afectează starea fizică. Atât vântul, cât și umiditatea relativă (ca și apele pluviale sau freatice la Șurdești) au un impact negativ.

Utilizarea socială / culturală a patrimoniului construit

Utilizarea religioasă a bisericilor de lemn (în deplin acord cu funcțiunea originală) nu poate avea decât un impact pozitiv, atât în prezent, cât și în viitor. Modificările de identitate și de coeziune socială, ca și cele ale mijloacelor de existență, migrația, schimbările din rândul populației și al comunităților locale, au un impact atât pozitiv, cât și negativ.

Modificări climatice, evenimente meteorologice grave

Furtunile cu vânt foarte puternic și descărcări electrice, precum cea din data de 17 septembrie 2017, pot avea un impact negativ grav, date fiind formele elansate ale turnurilor acestor biserici. Pentru viitor trebuie prevăzute cercetări privind comportamentul structural – în special al turnurilor – la astfel de solicitări neîntâlnite anterior.

Evenimente ecologice și geologice neașteptate (incendii, alunecări de teren)

Având în vedere materialul (lemn) din care sunt construite bisericile, incendiile (de origine naturală) constituie un potențial pericol major. Trebuie pregătit un program de echipare a tuturor bisericilor cu instalații paratrăsnet moderne, de alarmare și de stingere a incendiilor.

Factori instituționali și de management

Activitățile de cercetare/urmărire de mic sau mare impact (anchete pe teren, chestionarea vizitatorilor, relevee, prelevarea de probe, etc.), activitățile de gestiune nu pot avea decât un rol benefic.

Protecție, gestiune și monitorizare

Limitele componentelor monumentului istoric serial și zonele lor de protecție

Există stabilite zone de protecție care sunt suficiente pentru menținerea valorii universale excepționale a monumentelor la toate cele opt biserici de lemn. Limitele lor sunt cunoscute atât de către autorități, cât și de către rezidenți, comunitățile locale și proprietarii de terenuri.

Plan de gestiune

Bisericile de lemn din Maramureș înscrise în LPM sunt folosite în cult ca biserici de parohie – Budești, Desești, Plopiș, Șurdești – sau ca paraclise ale bisericilor de parohie – Bârsana, Ieud, Poienile Izei, Rogoz. Modul de folosire al bisericilor nu a fost modificat de la înscrierea lor în LPM.

Planul anual de protecție și gestiune a monumentelor înscrise în LPM, nu a fost întocmit.

Consiliul Județean Maramureș prin Direcția de Dezvoltare Regională a întocmit proiectul „Circuitul Bisericilor de lemn din Transilvania de Nord”, care a avut ca obiect șaisprezece biserici din zonă, printre care și șapte biserici din lemn înscrise în LPM.

Managementul nu este decât parțial adaptat pentru menținerea valorii universale a proprietăților. Există o coordonare între entitățile și nivelurile administrative implicate în managementul sitului însă ea poate fi ameliorată.

Resurse financiare

Bugetul de care se dispune pentru conservare/întreținere este insuficient pentru nevoile esențiale ale managementului și împiedică serios capacitatea de gestiune.

Resurse financiare alocate – Fonduri europene POR, măsura 5.1 – Biserica din sat Plopiș.

Resursele umane

La gestionarea bunurilor patrimoniului mondial participă permanent 5% din personal iar ca sezonieri 95%; personal plătit 5% iar benevoli 95%. Există resurse umane adaptate gestionării patrimoniului mondial; un program este pus în operă – Circuitul Bisericilor de lemn din Transilvania de Nord; toate competențele tehnice au fost transmise celor care gestionează bunul.

Educație, informare și conștientizare

Există panouri standardizate cu emblema patrimoniului mondial, în limbile română, engleză și franceză, la toate bisericile de lemn din județul Maramureș aflate pe Lista Patrimoniului Mondial; obiectivele sunt semnalizate rutier în mod corespunzător, iar localitățile sunt semnalizate cu panouri aflate la intrarea și ieșirea din localitate.

Toate bisericile au puncte de informare turistică cu grupuri sanitare, nou construite.

S-au editat pliante și postere pentru toate monumentelor istorice cuprinse în proiectul „Circuitul Bisericilor de lemn din Transilvania de Nord”, inclusiv cele șapte din Lista Patrimoniului Mondial;

Managementul vizitatorilor

Numărul vizitatorilor este în ușoară creștere în ultimii ani, dar zonele lor de proveniență s-au schimbat puțin. Utilizarea de către vizitatori a bunului de patrimoniu mondial este gestionată, dar se pot aduce ameliorări. La cele opt biserici de lemn din județul Maramureș nu se percepe taxă de intrare.

Concluzii și recomandări

Probleme semnalate

În perioada 05–08.11.2017 a fost făcută o vizită pentru evaluarea gradului de protecție al celor opt biserici de lemn din județul Maramureș înscrise pe Lista Patrimoniului Mondial. Cu această ocazie au fost făcute următoarele constatări generale:

Având în vedere că bisericile sunt construite în întregime din lemn, ca și faptul că ele sunt relativ izolate în cadrul localităților, având amplasamente mai greu accesibile, primul dintre factorii ce pot avea efecte extrem de grave asupra lor ar fi producerea unui incendiu.

Principalele surse ale acestuia ar fi:

- focul deschis provenind de la lumânările aprinse în biserică, dar și de la cele din cimitir sau de la aprinderea gunoiului din preajmă;
- instalațiile electrice interioare, instalațiile de încălzire sau de iluminat;
- trăsnetele – deși bisericile sunt prevăzute cu paratrăsnete, în unele cazuri instalațiile sunt vechi și deteriorate, nemaifăcând față în caz de trăsnet;
- bisericile, cu excepția aceleia din Rogoz, nu au sisteme de semnalizare a incendiilor, nu sunt prevăzute cu hidranți și nu au pază conf. lege 564/19.10.2001;
- nici o biserică nu are întocmit un plan de evacuare al obiectelor de patrimoniu în cazul apariției unei situații de urgență;
- nerespectarea regimului zonelor de protecție ale bisericilor de lemn: în unele cazuri – Poienile Izei, Ieud sau Desești – se constată ridicarea unor clădiri noi (sau pod din beton armat la Desești) cu gabarite și regim de înălțime, materiale de finisaj și colorit al fațadelor aflate într-un contrast supărător cu specificul tradițional al zonei.

Pentru fiecare biserică în parte s-a făcut prezentarea completă în cadrul raportului detaliat.

Măsuri de remediere. Pentru remedierea lipsurilor semnalate sunt necesare următoarele măsuri:

- Amenajarea de locuri speciale pentru aprinderea lumânărilor, amplasate în locuri avizate de către DJP Maramureș și IGSU. La fiecare biserică trebuie numit un responsabil care să supravegheze cimitirele la sărbători. Punctele PSI, de cele mai multe ori învechite și deteriorate, trebuie reamenajate și dotate corespunzător.
- Este imperios necesară verificarea, redimensionarea și înlocuirea instalațiilor electrice interioare. Trebuie urgent verificate, reparate sau înlocuite instalațiile de paratrăsnet care trebuie verificate anual; trebuie instalați senzori de fum (care există numai la biserica din Rogoz) și semnalizare în caz de incendiu, amplasarea acestora fiind făcută în așa fel încât să nu afecteze pictura plafoanelor.
- Este necesară întocmirea și avizarea PUZ, care să stabilească zonele de protecție ale bisericilor de lemn și care vor trebui să prevadă și instalarea de hidranți, ca și amenajarea drumurilor de acces.

- În viitor trebuie asigurată paza bisericilor care dețin în cele mai multe dintre cazuri pictură interioară, icoane și obiecte de mobilier de mare valoare.

Priorități

- Remedierea tuturor aspectelor negative semnalate pe linie de PSI, având în vedere faptul că bisericile sunt construite în întregime din lemn și amplasate izolat în cadrul localităților.
- Rezolvarea problemelor de umiditate interioară care accentuează procesele de degradare ale picturii.
- Înlocuirea învelitorilor la cea mai mare parte dintre bisericile de lemn, cele existente având o vechime de peste 20 de ani și fiind foarte degradate.

Fig. 1 Bârsana (foto 2017, arhiva INP)

Fig. 2 Budești-Josani (foto 2017, arhiva INP)

BCMI 2017

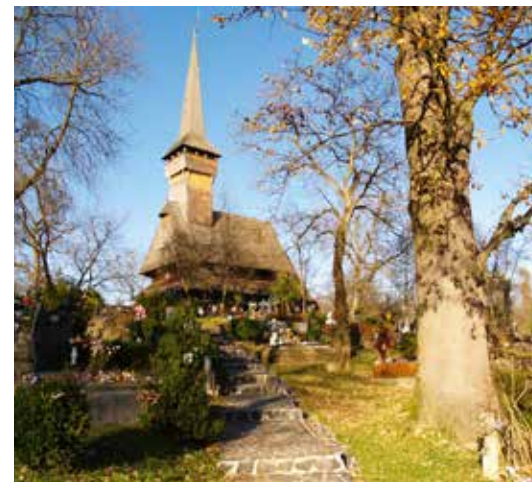

Fig. 3 Desești (foto 2017, arhiva INP)

Fig. 4 Ieud (foto 2017, arhiva INP)

Fig. 5 Poienile Izei (foto 2017, arhiva INP)

Fig. 6 Plopiș (foto 2017, arhiva INP)

Fig. 7 Rogoz (foto 2017, arhiva INP)

Fig. 8 Surdești (foto 2017, arhiva INP)

DIN ACTIVITATEA SISTEMULUI PUBLIC DE PROTECȚIE A PATRIMONIULUI CULTURAL

4.

Cetățile dacice din Munții Orăștiei

ȘTEFAN BĂLICI

DENUMIREA MONUMENTULUI ISTORIC ÎNSCRIS ÎN

LISTA PATRIMONIULUI MONDIAL (MI-LPM)

Cetățile dacice din Munții Orăștiei

PIP MI-LPM	cultural, serial
NUMĂR DE IDENTIFICARE ÎN LPM	906
ANUL ÎNSCRIERII	1999

LOCALIZARE GEOGRAFICĂ

ID	Denumire și localizare	Coordonate geografice	Suprafață (ha)	Zonă de protecție (ha)	Total (ha)
906	Cetățile dacice din Munții Orăștiei		–	–	–
906-001	Sarmizegetusa Regia Grădiștea de Munte, com. Orăștioara de Sus, jud. Hunedoara	N45 37 23.00 E23 18 43.00	17,83	258	275,83
906-002	Costești-Cetățuie Costești, com. Orăștioara de Sus, jud. Hunedoara	N45 41 34.00 E23 8 47.00	–	–	–
906-003	Costești-Blidaru Costești, com. Orăștioara de Sus, jud. Hunedoara	N45 40 0.00 E23 9 47.00	0,5	46,2	46,7
906-004	Luncani-Piatra Roșie Luncani, com. Boșorod, jud. Hunedoara	N45 36 11.00 E23 9 0.00	1,2	11,3	12,5
906-005	Bănița Bănița, com. Bănița, jud. Hunedoara	N45 28 0.00 E23 13 0.00	–	–	–
906-006	Căpâlna Căpâlna, com. Săsciori, jud. Alba	N45 48 0.00 E23 36 0.00	–	–	–

Declarația de Valoare Universală Excepțională*

Ridicate în secolele I a. Chr. – I. p. Chr., Cetățile dacice din Munții Orăștiei demonstrează o particulară și unică fuziune a tehnicilor și conceptelor arhitecturii militare și religioase din Epoca târzie a fierului din Europa. Cele 6 cetăți, nucleul Regatului Dacic, au fost cucerite de romani la începutul secolului al II-lea p. Chr. Toate elementele constructive ale cetăților, ce au rămas într-o stare de conservare foarte bună, alături de contextul natural excepțional, oferă o imagine spectaculoasă a unei civilizații viguroase și inovative. Dealul fortificat și succesorul său evoluat, oppidum, au fost caracteristice pentru epoca târzie a fierului în Europa, iar cetățile dacice sunt exemple remarcabile ale acestui tip de apărare.

Atribute care exprimă Valoarea Universală Excepțională (OUV)*

criteriul (ii) – să ilustreze un schimb major de valori umane, de-a lungul unei perioade de timp sau în cadrul unei arii culturale, privitor la

evoluției în arhitectură sau tehnologie, arte monumentale, planificare urbană sau a peisajului:

Cetățile dacice reprezintă o fuziune a tehnicilor și conceptelor arhitecturii militare care au creat un stil unic.

criteriul (iii) – să poarte o mărturie unică sau cel puțin excepțională privind o tradiție culturală sau o civilizație care continuă să existe sau care a dispărut:

Regatele geto-dace de la sfârșitul mileniului I a. Chr. au atins un nivel excepțional socio-economic și cultural simbolizat prin acest grup de cetăți.

criteriul (iv) – să fie un exemplu excepțional al unui tip de clădire, ansamblu sau peisaj arhitectural sau tehnologic care ilustrează o etapă semnificativă / etape semnificative în istoria umanității:

Dealul fortificat și succesorul lui mai evoluat, oppidum, au fost caracteristice pentru epoca târzie a fierului în Europa, și cetățile dacice sunt exemple excepționale ale acestui tip de fortificații.

Factori care influențează autenticitatea și integritatea monumentului istoric înscris în Lista Patrimoniului Mondial

Conservare

Principalele probleme de conservare, prezente la toate cetățile, sunt desprinderile de blocuri și prăbușirile locale de parament, combinate cu deteriorarea materialului litic, provocată de factori fizici și biologici. Această patologie generală are accente critice, care necesită intervenții de urgență, prin sprijiniri și acoperiri temporare. Sunt necesare intervenții de anvergură pentru conservarea, restaurarea și punerea în valoare a siturilor, combinate cu măsuri de control al vegetației și gestiune a peisajului.

Față de aceste măsuri generale, fiecare cetate prezintă particularități. Astfel, la Sarmizegetusa Regia, factorilor de degradare deja menționați li se adaugă prăbușirea arborilor bolnavi – în ultimii ani, de când se fac înregistrări atente, peste 100 de blocuri din ziduri au fost dislocate sau distruse de căderea arborilor. Acest fenomen pune în pericol și vizitatorii sitului. Consiliul Județean Hunedoara, administratorul sitului, a realizat o primă campanie de identificare și marcare în vederea eliminării arborilor bolnavi. Prima campanie de extragere a arborilor se va desfășura la începutul anului 2018. În privința conservării și restaurării, în 2017 s-a pus în aplicare proiectul „Întreținere, restaurare, conservare la monumentul istoric Sarmizegetusa Regia-Grădiștea de Munte”, prin care au fost înlocuiți stâlpii de lemn ai Templului mare circular și parapetul care mărginește Drumul pavat. Institutul Național al Patrimoniului a inițiat în noiembrie 2017, la solicitarea Consiliului Județean Hunedoara, studiile și cercetările preliminare necesare realizării unui proiect pentru sectoarele cercetate ale sitului arheologic. Finalizarea studiilor este programată pentru jumătatea anului 2018, iar la finele anului va fi încheiată și prima fază de proiectare, DALI (Documentație de avizare a lucrărilor de intervenție). La Costești-Cetățuie, o situație particulară este generată de prezența unor elemente constructive fragile: segmente consisente din elevația de cărămidă crudă se conservă la cele două turnuri (T1, T2) situate pe platoul superior. Ambele sunt acoperite

cu structuri provizorii de protecție ridicate în anii '80, care nu mai își mai îndeplinesc rolul – și pe care nu l-au îndeplinit niciodată în totalitate, din cauza streșinilor prea mici și a scurgerii apei în interiorul turnurilor. Astăzi cele două acoperiri sunt în stare critică și trebuie înlocuite. De asemenea, în cazul templelor, săpăturile arheologice care nu au fost urmate de măsuri de conservare și protecție pe termen lung pun probleme grave de deteriorare a materialului litic al plintelor. La Costești-Blidaru sistemele particulare de zidărie, cu blocuri mari intercalate în zidării de piatră brută, sunt degradate în lipsa intervențiilor curente necesare acestui fragil sistem de construcție. La Piatra Roșie sunt în mod special necesare intervenții la elementele excepționale – scara monumentală și poarta incintei superioare, dar și la zidurile din piatră brută ale incintei exterioare. La Bănița, poarta cetății, cu scara de acces sunt greu recognoscibile (acoperite de depuneri de pământ și vegetație) reprezentând o prioritate de intervenție pentru recuperare, conservare și punere în valoare. De asemenea, fortificația medievală de pe versantul dealului este în curs de deteriorare gravă și necesită intervenții urgente. La Căpâlna este de semnalat, în plus față de problemele generale ale cetăților dacice, starea de degradare a stâncii din vecinătatea turnului, cauzată de expunerea îndelungată la factorii de mediu, fără aplicarea unor măsuri de conservare. Proiectului de restaurare (2011) realizat la inițiativa Consiliului Județean Alba, deși a fost inclus în Programul Național de Restaurare, nu i s-au alocat fonduri pentru execuție. Între timp acest proiect nu mai reflectă starea de degradare a monumentului.

La cele prezentate, se adaugă problemele cauzate de lipsa unor sisteme de pază și protecție a siturilor: în special vandalismul, distrugerile cauzate de braconajul arheologic și cele generate de ritualuri desfășurate în legătură cu templele antice.

Nu în ultimul rând, dată fiind apartenența cetăților dacice la Parcul Natural Grădiștea Muncelului – Cioclovina (cu excepția cetății Căpâlna), este necesară abordarea integrată a problemei conservării, simultan prin prisma atributelor și criteriilor naturale și culturale.

Construcții și dezvoltare

Riscul unui impact negativ asupra seriei de situri ca urmare a unor proiecte de dezvoltare edilitară sau imobiliară este deocamdată redus, dar și inegal. În cazul cetăților Costești-Cetățuie, Bănița și Căpâlna, care sunt în contact apropiat cu așezări active, potențialul unui impact negativ indirect asupra cadrului mai larg decât situl propriu-zis (ceea ce în termenii Patrimoniului Mondial se numește setting–cadru) sau în zona de protecție este foarte ridicat. Dar și în cazurile cetăților Piatra Roșie și Sarmizegetusa riscul apariției unor construcții neadecvate în cadrul mai larg al siturilor este real. Pe Valea Grădiștii au apărut deja, în ultimii ani, o serie de construcții care depășesc scara arhitecturii locale și afectează peisajul local. Aceste aspecte însă nu pot fi controlate în condițiile inexistenței unor reglementări urbanistice detaliate – PUZCP (Plan urbanistic zonal pentru zone construite protejate) – sau chiar a celor de nivel mai general – PUG (Plan urbanistic general).

Problema trebuie abordată urgent, prin autoritățile locale și MDRAP, care au atribuții legale în acest sens.

Infrastructura de transport

În prezent niciunul dintre situri nu este afectat de infrastructura de transport, dacă nu luăm în considerare problemele vechi – distrugerea probabilă a unei părți importante a așezării civile de la Bănița odată cu construirea căii ferate Simeria-Petroșani-Tg. Jiu-Filiași (magistrala CFR 202). Tot aici, lucrările recente de modernizare a căii ferate au lăsat albia pârâului și poalele dealului marcate de neglijența și lipsa totală de considerație pentru mediu pe care multe șantiere de infrastructură le arată. Materiale de construcție rămase împrăștiate afectează zona limitrofă a sitului.

Accesul către situri este deosebit de anevoios – cu excepția Sarmizegetusei și a Cetățuiei de la Costești. Drumul de acces la Sarmizegetusa a fost modernizat recent, asfaltat și prevăzut cu parcuri locale și o parcare mai generoasă, deși insuficientă, la capătul de pe Valea Albă, în apropierea sitului. Amenajarea drumurilor de acces – carosabile și pietonale – pentru celelalte situri este absolut necesară, fără ca prin aceasta să se înțeleagă necesitatea de a moderniza fără discernământ. Deocamdată nu sunt anunțate noi proiecte de infrastructură.

Utilizarea socială / culturală a patrimoniului construit

Principalele utilizări social-culturale ale siturilor sunt cercetarea și vizitarea, ambele fiind sezoniere. Niciuna nu beneficiază de infrastructură corespunzătoare, deși Șantierul arheologic „Cetățile dacice din Munții Orăștiei” coordonat de Universitatea Babeș-Bolyai din Cluj-Napoca se bucură din acest an de o bază nouă de cercetare, amenajată în fosta școală a satului Grădiștea de Munte.

Cea mai problematică formă de utilizare actuală a siturilor, din punct de vedere al impactului potențial negativ pe care îl are asupra monumentelor, este utilizarea lor pentru ritualuri și practici spirituale, care implică unora și interacțiune cu monumentul și utilizarea de candelă și lumânări, care pot genera incendii de vegetație, cu efecte dezastruoase pentru monumente.

Nu includem aici braconajul arheologic, acesta depășind sfera utilizării sociale sau culturale și trecând în zona infracțională. Acest fenomen este activ, iar pentru a putea fi controlat necesită instituirea unui sistem de pază a siturilor. În cazul Sarmizegetusa Regia, aceste practici au dispărut odată cu asigurarea pazei permanente a sitului.

Paza și protecția

Lipsa qvasi-generalizată a pazei siturilor înscrise în Lista Patrimoniului Mondial este cauzată de imposibilitatea aplicării prevederilor legale privitoare la asigurarea pazei cu titlul gratuit de către Jandarmeria Română. Cu toate acestea, deși paza permanentă nu este asigurată, un prim pas a fost făcut, iar jandarmii din postul permanent de la Sarmizegetusa patrulează periodic în teritoriul sitului și al cetăților învecinate. Soluționarea acestei probleme trebuie să urmărească atât îndreptarea cadrului normativ (corelarea L 564/2001 cu HG 1486/2005), cât și prevederea unor proceduri de pază adecvate pentru situri arheologice și monumente istorice.

De asemenea, asigurarea pazei depinde în mod direct de clarificarea regimului de proprietate și administrare al siturilor.

Limitele componentelor monumentului istoric serial și zonele lor de protecție

Limitele siturilor și ale zonelor lor de protecție necesită analiză și revizuire în funcție de datele noi produse de cercetare. Cel puțin în cazul Sarmizegetusei, limita actuală a sitului înscris în Lista Patrimoniului Mondial nu cuprinde întreg sistemul defensiv, iar așezarea civilă este cu totul exclusă. Sunt necesare cercetări aprofundate de topografie și arheologie, pentru a putea eventual reconsidera aceste limite. Cele mai utile investigații care pot servi acestui scop sunt cele LiDAR. Acestea trebuie să analizeze un teritoriu mai larg – al ansamblului sistemului de fortificare teritorială – nu doar cel al celor șase cetăți incluse în Lista Patrimoniului Mondial.

Toate limitele vor trebui preluate în documentațiile de urbanism.

Plan de gestiune

Nu există un plan de gestiune, iar sistemul general de reglementare a protecției și gestiunii monumentelor istorice înscrise în Lista Patrimoniului Mondial se află în curs de revizuire, după expirarea sa în 2015.

Resurse financiare și umane

Anual Consiliul Județean Hunedoara alocă fonduri din bugetul propriu pentru asigurarea funcționării Serviciului Public de Administrare a Monumentelor Istorice care gestionează situl Sarmizegetusa Regia. În 2017 Consiliul Județean Hunedoara a alocat fonduri pentru execuția lucrărilor prevăzute în proiectul „Întreținere, restaurare, conservare la monumentul istoric Sarmizegetusa Regia-Grădiștea de Munte” și pentru faza de studii și cercetări pregătitoare pentru un nou proiect de conservare, restaurare și punere în valoare a sitului Sarmizegetusa, elaborate de Institutul Național al Patrimoniului. În 2018 va aloca în continuarea fondurile necesare finalizării primei faze a proiectului, DALI. Pentru celelalte situri însă nu se pot face investiții atâta timp cât nu se rezolvă problema regimului de proprietate și de administrare, urmată de înscrierea în Cartea funciară.

Resursele umane sunt limitate, din aceleași considerente – doar șase persoane alcătuiesc Serviciul din cadrul CJ Hunedoara. Acest efectiv de personal va trebui suplimentat după ce se clarifică statutul celorlalte situri. Mai accentuată este lipsa de personal la nivel central, unde în secția de specialitate dedicată Patrimoniului Mondial din cadrul Institutului Național al Patrimoniului funcționează doar 2 persoane, mult sub necesar și sub numărul de posturi atribuite prin act normativ în 2016 (HG 908/2016) – 6 posturi, încă nealocate de facto.

Studii științifice, proiecte de cercetare

Cercetările arheologice sistematice continuă anual în situl Sarmizegetusa Regia și mai recent au fost reluate și la Costești-Cetățuie. În cursul anului 2017 au fost realizate cercetări arheologice preventive în situl Sarmizegetusa Regia, în vederea pregătirii proiectului de restaurare. În același scop au fost inițiate o serie de cercetări aplicative – cercetare geotehnică, petrografică, expertiză tehnică, relevu și studiu istoric preliminar – care

vor continua în 2018 cu alte studii și cercetări cu rol de fundamentare a intervențiilor de restaurare.

Proiecte de restaurare

În 2017 a fost implementat proiectul „Întreținere, restaurare, conservare la monumentul istoric Sarmizegetusa Regia-Grădiștea de Munte” și a fost inițiat proiectul de conservare, restaurare și punere în valoare a sitului, a cărui primă etapă – DALI – se va încheia la finele anului 2018.

Educație, informare și conștientizare

Situl Sarmizegetusa beneficiază de proiecte dedicate de informare a publicului (Ziua porților deschise – Universitatea Babeș-Bolyai, Cluj-Napoca), precum și de un sistem de interpretare prin infrastructură fizică (panouri explicative) și audio (audioghiduri). La cetatea Piatra Roșie se organizează, de asemenea, anual Ziua porților deschise (Muzeul Civilizației Dacice și Romane, Deva; Universitatea de Vest, Timișoara; Fundația Dacica, Alun), prilej pentru activități cu rol educativ și de conștientizare. La Căpâlna există un panou general de informare recent instalat. Celelalte situri nu au nici măcar panouri generale sumare. Tot ceea ce se mai întâlnește sunt panouri vechi, din perioada înscrierii în Lista Patrimoniului Mondial, rudimentare și puternic deteriorate, ilizibile.

Managementul vizitatorilor

Numărul de vizitatori la Sarmizegetusa a ajuns la peste 70.000 în 2017, în creștere continuă față de anii anteriori (peste 60.000 în 2016; peste 30.000 în 2015; 28.000 în 2014; 26.000 în 2013; 10.000 în 2012). Pentru celelalte cetăți nu există date oficiale privind numărul de vizitatori (nepercepându-se bilet de acces).

Nu există un centru de primire a vizitatorilor în zona cetăților, după cum nu există un plan de preluare și distribuire a vizitatorilor către toate siturile și punctele de atracție. Acestea vor trebui realizate, odată cu Programul de protecție și gestiune, după clarificarea regimului de proprietate și administrare.

Concluzii și recomandări

La baza situației actuale a Cetăților dacice, care poate fi caracterizată ca fiind o situație gravă, se află problemele de natură legislativă și administrativă, respectiv neconcordanțele între reglementările legale privind protecția ariilor naturale și a monumentelor istorice și regimul fondului forestier, lipsa unui administrator legal al siturilor și neînscrisura în cartea funciară. Toate acestea blochează posibilitatea de a finanța lucrări la patru din cele șase cetăți (Sarmizegetusa are un regim special, fiind trecută în administrarea CJ Hunedoara; Căpâlna se află în proprietatea Comunei Săsciori). Aceste probleme pot fi rezolvate doar printr-un demers concertat al tuturor factorilor de decizie din domeniile implicate – cultură, natură, silvicultură, pază și protecție. În același timp, trebuie soluționată fără întârzieri suplimentare reglementarea sistemului de protecție și gestiune a siturilor UNESCO. Se va putea apoi iniția elaborarea unui program de protecție și gestiune pentru monumentul istoric serial, incluzând un plan de conservare și restaurare.

Fig. 1 Costești-Blidaru: parament destructurat între turnurile III și IV. (foto Șt. Bălci, arhiva INP)

Fig. 2 Sarmizegetusa Regia: blocuri cu desprinderi de material, inelul exterior al Templului mare circular. (foto Șt. Bălci, arhiva INP)

Fig. 3a Sarmizegetusa Regia: Templul mare circular, înainte de intervenție (foto septembrie 2017, P. Mortu, arhiva INP)

Fig. 3b Sarmizegetusa Regia: Sarmizegetusa Regia: Templul mare circular, după intervenție (foto noiembrie 2017, P. Mortu, arhiva INP)

Fig. 4 Costești-Cetățuie: Turnul-locuință 2, soclu din piatră și elevație din cărămidă crudă, în curs de deteriorare accentuată (foto Șt. Bălci, arhiva INP)

* Conform descrierii sitului și deciziei de înscriere în Lista Patrimoniului Mondial: <https://whc.unesco.org/en/list/906>

Lista specialiștilor, experților și verficatorilor tehnici în domeniul protejării monumentelor istorice, atestați în cursul anului 2017¹

Nr. Crt.	Nr. și data emiterii	Nume și prenume	Localitatea
1	580 S / 23.02.2017	Petre Cristina	Curtea de Argeș, județ Argeș
2	581 S / 23.02.2017	Kis Imola	Satu Mare, județ Satu Mare
3	582 S / 23.02.2017	Puie Ananie	Timișoara, județ Timiș
4	583 S / 23.02.2017	Banu Adrian	București
5	584 S / 27.04.2017	Necula Elena-Teodora	Pogoanele, județ Buzău
6	585 S / 27.04.2017	Ungureanu Elena Ramona	Pitești, județ Argeș
7	586 S / 27.04.2017	Grigoraș Dănuț	Botoșani, județ Botoșani
8	587 S / 27.04.2017	Socol Mihai	Deva, județ Hunedoara
9	588 S / 27.04.2017	Mohonea Victor	Tulcea, județ Tulcea
10	589 S / 20.11.2017	Dragoș Cristiana Mădălina	București
11	590 S / 20.11.2017	Socol Mihai	Deva, județ Hunedoara
12	591 S / 20.11.2017	Brez Ovidiu	Sibiu, județ Sibiu
13	592 S / 20.11.2017	Buzura Oana Anuța	Cluj-Napoca, județ Cluj
14	593 S / 14.12.2017	Enache Andreea	București
15	594 S / 14.12.2017	Pîrvu Claudia Georgeta	Ploiești, județ Prahova
16	595 S / 14.12.2017	Chiriac Ionel	București
17	596 S / 14.12.2017	Vincze Szilard Alpar	Cluj-Napoca, județ Cluj

¹ Extras din Registrul specialiștilor în domeniul protejării monumentelor istorice și Registrul experților și verficatorilor tehnici în domeniul protejării monumentelor istorice. Registrele complete pot fi consultate la următoarele adrese web: <https://www.culturadata.ro>

Domeniul/specializarea	Profesie
Conservare / restaurare pictură murală - 6; Executare lucrări - E	Pictor restaurator
Studii, cercetări și inventariere monumente istorice - 3; Elaborare de studii, cercetări și inventariere monumente istorice - A	Istoric
Consolidare / restaurare structuri istorice - 4; Executare lucrări - E; Dirigență lucrări - F; Urmărirea comportării în timp și monitorizarea MI - G	Inginer constructor
Inginerie instalații electrice - 5; Șef proiect specialitate - D; Executare lucrări - E	Inginer
Conservare/restaurare pictură murală - 6; Conservare/restaurare pictură pe lemn - 7; Șef proiect specialitate - D; Executare lucrări - E	Restaurator
Urbanism istoric - 2; Șef proiect specialitate - D	Urbanist
Restaurare arhitectură - 1; Consolidare / restaurare structuri istorice - 4; Inginerie instalații sanitare și termice - 5; Dirigență lucrări: inginerie instalații sanitare și termice - F; Urmărirea comportării în timp și monitorizarea MI - G	Inginer constructor
Restaurare arhitectură - 1; Consolidare / restaurare structuri istorice - 4; Executare lucrări - E	Inginer constructor
Consolidare / restaurare structuri istorice - 4; Șef proiect specialitate - D	Inginer constructor
Restaurare arhitectură - 1; Șef proiect specialitate - D	Arhitect
Restaurare arhitectură - 1; Consolidare / restaurare structuri istorice - 4; Dirigență lucrări - F; Urmărirea comportării în timp și monitorizarea MI - G	Inginer constructor
Restaurare arhitectură - 1; Consolidare / restaurare structuri istorice - 4; Executare lucrări - E; Dirigență lucrări - F	Inginer constructor
Inginerie instalații electrice - 5; Șef proiect specialitate - D; Executare lucrări - E	Inginer
Urbanism istoric - 2; Studii, cercetări și inventariere monumente istorice - 3; Elaborare de studii, cercetări și inventariere monumente istorice - A; Șef proiect de specialitate: urbanism istoric - D	Arhitect
Restaurare arhitectură - 1; Șef proiect specialitate - D	Arhitect
Consolidare / restaurare structuri istorice - 4; Dirigență lucrări - F	Inginer constructor
Inginerie instalații termice, sanitare, electrice - 5; Șef proiect specialitate - D	Inginer instalații

18	597 S / 14.12.2017	Matei Elena Iuliana	Buzău, județ Buzău
19	598 S / 14.12.2017	Matei Cătălin	Buzău, județ Buzău
20	599 S / 14.12.2017	Gemănar Ionel	Ciorogârla, județ Ilfov
21	169 E / 23.02.2017	Câdea Ionel	Brăila, județ Brăila
22	170 E / 23.02.2017	Kovács Zsolt	Cluj-Napoca, județ Cluj
23	171 E / 23.02.2017	Nagy Bela	Sfântu Gheorghe, județ Covasna
24	172 E / 23.02.2017	Cozma Radu-George	Iași, județ Iași
25	173 E / 20.11.2017	Postolache Luminița-Dana	București
26	174 E / 20.11.2017	Darida Ioan	București
27	175 E / 20.11.2017	Szabo Erzsebet	Cluj-Napoca, județ Cluj
28	176 E / 14.12.2017	Median Șerban-Marius	București

BCMI 2017

Inginerie instalații termice, sanitare, electrice - 5; Șef proiect specialitate - D	Inginer
Inginerie instalații termice, sanitare - 5; Șef proiect specialitate - D	Inginer
Conservare/restaurare pictură murală - 6; Conservare/restaurare decoratii piatră, stucatură- 9; Executare lucrări - E	Restaurator
Studii, cercetări și inventariere monumente istorice - 3; Elaborare de studii, cercetări și inventariere monumente istorice - A	Istoric
Studii, cercetări și inventariere monumente istorice - 3; Elaborare de studii, cercetări și inventariere monumente istorice - A	Istoric de artă
Consolidare/restaurare structuri istorice - 4; Elaborare studii, cercetări și expertize asupra monumentelor istorice - A; Șef proiect specialitate - D	Inginer constructor
Consolidare/restaurare structuri istorice - 4; Elaborare studii, cercetări și expertize asupra monumentelor istorice - A; Șef proiect specialitate - D	Inginer constructor
Restaurare lemn, lemn policrom - 8; Verificare - B; Șef proiect specialitate - D; Executare lucrări - E; Dirigentare lucrări - F; Urmărirea comportării în timp și monitorizarea monumentelor istorice - G	Restaurator opere de artă
Conservare/restaurare pictură murală - 6; Conservare/restaurare pictură pe lemn - 7; Verificare - B; Șef proiect specialitate - D; Executare lucrări - E; Dirigentare lucrări - F; Urmărirea comportării în timp și monitorizarea monumentelor istorice - G	Restaurator opere de artă
Inginerie instalații electrice - 5; Elaborare de studii, cercetări și expertize - A; Verificare/verificare tehnică - B	Inginer instalații
Consolidare / restaurare structuri istorice - 4; Elaborare de studii, cercetări și expertize - A; Verificare/verificare tehnică - B	Inginer constructor

DIN ACTIVITATEA SISTEMULUI PUBLIC DE
PROTECȚIE A PATRIMONIULUI CULTURAL

4.

Evenimente

Simpozionul internațional „Monumentul – Tradiție și Viitor”

Ediția a XIX-a

ANCA FILIP

Institutul Național al Patrimoniului
ancafilip10@gmail.com

În perioada 28 septembrie – 1 octombrie 2017 s-a desfășurat la Iași Simpozionul Internațional „Monumentul – Tradiție și Viitor”, ajuns în acest an la a XIX-a ediție. Manifestare de înalt nivel științific, organizată de Complexul Muzeal Național „Moldova” Iași – Muzeul Unirii, simpozionul reunește specialiști din domeniul cercetării, protecției și restaurării patrimoniului cultural.

Institutul Național al Patrimoniului, partener tradițional al simpozionului, a fost prezent și în acest an la această prestigioasă manifestare prin comunicări științifice, lansarea volumului „Cultural Heritage Counts for Europe / Patrimoniul cultural contează pentru Europa – Rezumat executiv și recomandări strategice ale Raportului Consorțiului CHCFE” și a proiectului cultural „Patrimoniul sportului. Baze sportive urbane de secol XX”. Au fost prezentate volumul și expoziția realizate în cadrul acestui proiect. Un moment emoționant al lucrărilor simpozionului l-a constituit evocarea, la 100 de ani de la naștere și 40 de ani de la dispariție, a bogatei activități în domeniul restaurării monumentelor istorice desfășurată în cadrul Direcției Monumentelor Istorice de arhitect Rodica Mănciulescu (1917–1977).

La finalul lucrărilor, specialiștii prezenți la simpozion au efectuat o vizită de documentare la monumente istorice din județele Iași, Suceava și Neamț.

Afișul Simpozionului Monumentul la a XIX-a ediție

Proiecte culturale

Biserici înlemnite din Banat, de la proiect la acțiune patrimonială

RALUCA RUSU

CEVA Patrimoniul
ceva.patrimoniul@gmail.com

Proiectul cultural conturat în jurul restaurării bisericii de lemn „Cuvioasa Paraschiva” din satul Crivina de Sus (județul Timiș) a fost demarat în anul 2013 de către un grup afiliat Asociației Peisagiștilor din România și în colaborare cu mai mulți parteneri. Edificiul de cult este obiectul ales în vederea inițierii unor studii prealabile intervenției de protecție a monumentului istoric (cod TM-II-m-A-06214) în contextul peisajului cultural.

Pe parcurs, obiectivele proiectului s-au multiplicat din necesitatea unei abordări sistematice a patrimoniului și ancorate în realitatea din proximitatea bisericii de lemn, ceea ce a generat o practică de construcție a trecutului în prezent. Prin urmare, obiectivului inițial i s-a alăturat un altul, respectiv înființarea unui centru local (după modelul unei școli) care să înglobeze componentele de educație pentru patrimoniu, reactivare a meșteșugurilor locale și conservarea practicilor agricole tradiționale. Astfel, centrul se dorește a fi integrat în țesutul local ca o reinterpretare a arhitecturii rurale, iar prin aceasta să devină suportul *in situ* necesar în conservarea patrimoniului local și pentru o dezvoltare sustenabilă a satelor în zonă. Pe de altă parte, caracteristicile activităților precum: echipa multidisciplinară, atelierelor de studiu organizate anual cu implicarea studenților afiliați domeniului patrimonial, metodologia de cercetare, sintactica acțiunii și relația cu localnicii devin parametrii și în același timp resursele acestei practici. Într-o expunere succintă, rezultatele proiectului până în prezent cumulează: un timp petrecut în taberele de studiu de 54 de zile; 12 ateliere de studiu; 110 de studenți implicați; participarea a 93 de invitați (profesori, cercetători, experți, specialiști, scriitori, preoți, meșteri, interpreți de folclor etc); demararea a 10 intervențiilor *in situ*; realizarea a 63 de interviuri tematice; o întâlnire colectivă la care au participat 27 de localnici; fonduri cumulate de 17 685 euro, din care 11 700 euro s-au alocat pentru construcția eșafodajului de protecție a edificiului (restul au fost folosiți pentru organizarea atelierelor și găzduirea participanților). Acțiunea inițiată în cadrul proiectului *Biserici înlemnite din Banat* este orientată înspre păstrarea unor bunuri din trecut (obiective cu valoare patrimonială), fără a le separa de comunitățile stabilite în proximitatea lor (a conserva pentru a transmite) și a le ancora în spațiul social cotidian, având la bază o abordare interactivă în a descoperi patrimoniul și a învăța despre el.

Crivina de Sus (foto Ovidiu Micșa, 2016)

„Universitatea de vară model de regenerare a patrimoniului cultural rural Bucium 2017”, continuare a edițiilor precedente ale proiectului organizat de asociația „Rencontres du Patrimoine Europe Roumanie” (RPER) s-a desfășurat în perioada 22 iulie – 6 August 2017.

Locul de desfășurare a proiectului, comuna Bucium din județului Alba, cu cele 30 de sate de munte, deține inestimabile mărturii ale locuirii unei populații ce a practicat mineritul aurifer încă din Antichitate.

Activitățile UdV Bucium sunt îndrumate de cadre didactice de la secțiile de profil ale facultăților de arhitectură, urbanism, istorie, sociologie și geografie partenerere, a specialiștilor de la muzeele etnografice din Sibiu și Cluj și a consultantului științific din partea Institutului Național al Patrimoniului.

UdV Bucium propune un model reproductibil la nivel național de europeanizare a abordării patrimoniului rural din România încă existent, dar extrem de fragil, prin identificarea, repertorierea, promovarea, reabilitarea *in situ* și valorificarea acestuia ca motor de dezvoltare culturală, socială și economică.

Proiectul UdV Bucium a început (ediția I, 2011) prin repertorierea și inventarierea științifică a elementelor de arhitectură vernaculară. Datorită identificării pe teren a unui număr mare de valori arhitecturale, urbanistice și peisagere, necunoscute până atunci, în edițiile următoare repertorierea și inventarierea s-au extins la analiza integrată a gospodăriilor, prin aplicarea metodei de cercetare interdisciplinară (documentație arhitecturală, analiza de peisaj, studiu istoric și sociologic).

Pe baza documentației realizate în UdV II, au fost clasate ca monumente istorice, în anul 2014, șase troițe și cruci din satele comunei Bucium, marcate prin plăci de semnalizare în 2015.

Ediția IV (2014), UdV a introdus studiul de amplasament al fostelor mine aurifere și șteampuri (instalații hidraulice de măcinare a minereului aurifer) și un proiect de restaurare a unui monument istoric, iar Ediția V (2016) a adus ca noutate relevul complex al unei biserici și organizarea unui atelier de confecționat șindrila, sub coordonarea unui meșter local.

Universitatea de Vară Bucium ediția a VI-a (2017), structurată, ca și edițiile precedente, a desfășurat următoarele activități practice, didactice și educative:

1. Proiectul de restaurare a unui monument istoric: Crucea episcopului Andrei Șaguna, cu troița, din satul Gura Izbiței.
2. Proiectul de reabilitare a casei mamei etnografului Ovidiu Bârlea, în vederea valorizării sale muzeale.
3. Studiul de identificare a resurselor de patrimoniu cultural și natural care pot fi valorificate turistic, crearea unor trasee și a unei rețele de servicii oferite de localnici.
4. Atelierul de inițiere în tehnica fotografică a turului virtual.

5. Conferințe, dezbateri și colocvii, ce au avut loc zilnic, pe toată perioada UdV Bucium, susținute de specialiști și cadre universitare.
6. Concursul „Casa cea mai dichisită”, adresat locuitorilor comunei.
7. Elaborarea, editarea, publicarea, lansarea și distribuirea publicațiilor RPER: *Repertoriu Patrimoniu Rural Bucium. Caiet IV și Caiet de prezentare. UdV Bucium, ediția a VI-a.*

Prin contactul nemijlocit și multidisciplinar cu valorile patrimoniului rural, prin conexiunile directe, funcționale cu localnici, instituții și organizații, RPER încearcă să contribuie la orientarea profesională a cursanților și federalizarea energiilor spre acest domeniu.

Rezultatele UdV Bucium 2017, înregistrate detaliat în fotografii, filme și tururi virtuale de către un artist media profesionist se pot vizita la adresa www.rper.ro.

Crucea episcopului Andrei Șaguna, cu troița, din satul Gura Izbiței. Monument istoric clasat pe baza documentației RPER. În cadrul UdV Bucium VI a fost elaborat relevul pentru proiectul de restaurare (foto Iozeфина Postăvaru)

Casa Colda din satul Poieni, com. Bucium. Reabilitată de RPER și Muzeul ASTRA (foto Emilian Săvescu)

Herculane Project

OANA CHIRILĂ

Herculane Project
oanaachirila@gmail.com

Povestea noastră a început în această vară, în urma unei vizite spontane la Herculane. Văzând stadiul în care se află patrimoniul cultural și arhitectural al României, am decis să scriem un articol. Un articol care să promoveze frumusețea clădirii Băilor Neptun, dar care să tragă și un semnal de alarmă asupra situației. O serie de sentimente și întrebări ne frământau. Cum s-a ajuns aici? De ce? De ce nimeni nu face nimic?

Și atunci am realizat că NOI trebuie să acționăm și am decis, și în urma încurajărilor primite de la cititorii articolului, să inițiem un proiect, care să se ocupe de reactivarea întregului centru istoric al orașului Băile Herculane. Și așa a apărut *HerculaneProject*. Cine suntem noi? Un grup de studenți arhitecți, prieteni, colegi din Timișoara.

Echipa *HerculaneProject* se ocupă momentan de clădirea Băilor Neptun, pentru care elaborează un proiect de punere în siguranță, dar și o strategie pentru viitoarea reabilitare. Concomitent cu elaborarea acestui proiect ne-am dorit să fundamentăm o relație cu membrii comunității și astfel am organizat un eveniment la începutul lunii octombrie intitulat Băile Neptun Încotro? În cadrul evenimentului am organizat mese rotunde cu autoritățile locale, cu proprietarii terenului aferent clădirii, dar și cu o serie de specialiști, tururi de arhitectură ale centrului istoric, ateliere pentru copii și o seară de film. Acest eveniment a avut succes deoarece membrii comunității au fost prezenți și ne-au oferit sprijinul și totodată am obținut acordul proprietarilor de a interveni pe clădire.

Băile Neptun Încotro? Nu ar fi fost posibil fără sprijinul Platformei România100, Primăria Băile Herculane, Asociația Tinerilor din Herculane, MakeBetter, Idei la Gram, TheLightDesign, cărora vrem să le mulțumim și care ne-au deschis porțile și către alți posibili colaboratori.

Pe viitor, *HerculaneProject* are ca obiective finalizarea intervenției de urgență și a strategiei pentru clădirea Băilor Neptun, organizarea de ateliere și practici pentru studenți, prin care să se intervină și pe alte monumente istorice din Herculane, aplicarea pentru diverse finanțări europene sau naționale, însă cel mai mult ne dorim extinderea acestei comunități ce am format-o în decursul a câteva luni. Ne dorim să colaborăm cu cât mai multe organizații, comunități și oameni pentru a reactiva Băile Herculane.

Băile Neptun (arhiva Herculane Project)

BCMI 2017

Heritage of Timișoara

ASOCIAȚIA PRIN BANAT

contact@prinbanat.ro

Heritage of Timișoara este un program de intervenție culturală în cartierele istorice ale Timișoarei, altele decât cartierul Cetate, considerat polul major de atracție turistică și locul în care se desfășoară majoritatea evenimentelor și proiectelor culturale. Programul a debutat în 2017, în Fabric – unul din cele mai vechi cartiere ale Timișoarei.

Obiectivele proiectului *Heritage of Timișoara: Fabric (pilot)* au fost promovarea patrimoniului cultural imobil din Fabric, sensibilizarea opiniei publice asupra importanței protejării și conservării acestuia și încurajarea turismului cultural în cartier. Pe parcursul a 5 luni, echipa de proiect a desfășurat diverse activități, care au avut ca rezultat: documentarea a peste 150 de clădiri istorice din Fabric; realizarea a 50 de interviuri cu oamenii locului; desfășurarea a 10 ateliere de teatru forum și 5 ateliere de circ social. De asemenea, în perioada iulie-august, o echipă locală de artiști a realizat o colecție de ilustrații, având ca inspirație istoria și povestea unor imobile din Fabric.

În 16–17 septembrie 2017, în piața centrală a cartierului a avut loc evenimentul *Heritage of Timișoara: Fabric*, în cadrul căruia a fost vernisată colecția de ilustrații prin intermediul unei instalații de artă interactivă „Gânduri (de)spre Fabric”, pe care participanții au fost invitați să scrie feedback și soluții pentru revitalizarea culturală a cartierului. Totodată, au fost puse la dispoziția participanților 2000 de cărți poștale cu ilustrațiile, pentru a fi trimise gratuit oriunde în țară (aceștia contribuind astfel la promovarea patrimoniului cultural imobil din Fabric la nivel național) și au fost desfășurate 6 tururi gratuite de Fabric pentru adulți și copii, 1 prezentare de circ social și 1 spectacol de teatru forum.

Informațiile colectate despre imobilele din Fabric și interviurile realizate cu oamenii din cartier se găsesc pe platforma www.heritageoftimisoara.ro. De asemenea, de pe platformă pot fi trimise digital cărțile poștale produse în cadrul proiectului. În 2018, echipa de proiect va interveni în Iosefin, un alt cartier istoric timișorean cu o bogată moștenire cultural-arhitecturală.

Programul cultural *Heritage of Timișoara* este o inițiativă a Asociației Prin Banat, a cărei misiune este promovarea regiunii Banatului istoric, care astăzi se întinde în România, Serbia și Ungaria.

Ilustre din Fabric. Un proiect coordonat de Asociația prin Banat

5. PATRIMONIUL ÎN ACTUALITATE

Memoria marelui Război, Județul Argeș

DANIELA MIHAI

Institutul Național al Patrimoniului
danamihai66@gmail.com

Institutul Național al Patrimoniului, prin Direcția Proiecte, Programe, Promovare, a inițiat un proiect de educație prin cultură care și-a dorit să onoreze și în același timp să comemoreze, un secol de la intrarea României în Primul Război Mondial (1916-1918). Proiectul a fost cofinanțat de AFCN.

Proiectul s-a concentrat pe județul Argeș care deține circa 230 de obiective comemorative, 16 cimitire, 6 obiective aflate pe Lista Monumentelor Istorice, și și-a propus să contribuie la păstrarea, protejarea și promovarea monumentelor memorial funerare reprezentate de mausolee/cimitire/monumente aflate pe Lista Monumentelor Istorice, precum și a operelor comemorative care nu fac parte din Lista Monumentelor Istorice, dar păstrează în conștiința colectivă un marker identitar și comunitar foarte important.

Scopul proiectului a fost de protecție, valorizare și promovare a patrimoniului memorial, sensibilizarea tinerilor spre cunoașterea și prețuirea acestui patrimoniu, prin revalorizarea memoriei intangibile a cultului eroilor.

Prima fază a proiectului a constat în activități de inventariere și de documentare-fotografiere a monumentelor comemorative din județul Argeș. Aici a avut loc și vernisarea expoziției în cadrul Muzeului partener din Curtea de Argeș, fiind dezbătute probleme legate de starea de conservare a monumentelor de for public și comemorativ. Apoi, odată ce activitatea de inventariere a fost realizată, s-a organizat un al doilea vernisaj la Muzeul Național Cotroceni, în data de 14 septembrie 2017, de ziua Crucii. O pagină specială a fost dedicată Reginei Maria.

Ultima etapă a proiectului a fost cea din 25 octombrie 2017, prilejuită de vernisajul și evenimentele comemorative dedicate Zilei Armatei din fața Mausoleului Mateiaș, Valea Marea, Pravăț. De asemenea, au fost desfășurate și activitățile legate de educație prin cultură, excursie de studiu la principalele monumente comemorative, precum și la alte monumente importante, Castelul Peleş, Bran, fiind organizat un concurs cu premii având ca subiect Centenarul și monumentele vizitate. În web site-ul dedicat proiectului www.marelerazboi-arges.ro, a fost integrată baza de date și harta digitală cu localizarea exactă a monumentelor comemorative, fișele de inventariere, precum și o scurtă descriere a acestora în engleză.

Au fost concepute și trasee cultural istorice pentru monumentele comemorative și istorice din Curtea de Argeș și Câmpulung.

Ziua Armatei la Mausoleul de la Mateiaș, 25 octombrie 2017

BCMI 2017

Palatul neoclasic „Ghe. Pleșa”.

Proiect pentru salvarea unei bijuterii arhitecturale din mediul rural

PÎRVU IONICĂ

Asociația Sinaptica
pîrvu.ionica@sinaptica.ro

Palatul neoclasic „Ghe. Pleșa” din Obârșia de Câmp, județul Mehedinți, este monument istoric clasa A, înscris în Lista Monumentelor Istorice sub codul MH-II-m-A-10367. Edificiul, având o arhitectură specifică finalului de secol XIX, are o istorie interesantă în care se împletesc legende despre bogății uriașe și o poveste de dragoste între un tânăr boier oltean și o frumoasă franțuzoaică. Despre construcția palatului se cunosc puține date certe, cele câteva informații culese provenind mai mult din surse orale. Se pare că palatul ar fi fost finalizat prin 1892–1893, după circa 10 ani de muncă, la ridicarea lui fiind folosite materiale aduse din Franța și Italia, precum și meșteri străini. Construcția a fost prevăzută de la bun început cu sistem de încălzire centrală, cu centrală termică la subsol (astăzi dispărută).

Palatul a fost locuit sporadic de proprietarul său, până la naționalizarea din 1948. Gheorghe (Ghiță) Pleșa (Plessia) s-ar fi stins, singur și fără moștenitori, la Paris, prin 1963. După naționalizare, construcția a fost folosită ca sediu pentru un SMA și ca spațiu de primire pentru soldații trimiși la muncile agricole. În prezent, palatul se află în proprietatea Consiliului Local Obârșia de Câmp; precizăm că nu există nici un fel de litigiu cu privire la dreptul de proprietate asupra imobilului.

Ca mai toate reședințele boierești din mediul rural, palatul Pleșa a suferit degradări importante în ultimele două decenii. La începutul anilor '90, edificiul se afla într-o stare suficient de bună, conservând încă o serie de componente valoroase; localnicii își amintesc de existența unor oglinzi venețiene impunătoare, de șemineuri din marmură și de pereții acoperiți cu picturi și tapet de mătase. Între timp, situația s-a modificat, construcția devenind victima actelor de vandalism și a lipsei de întreținere. Degradarea – afectând atât părți majore de construcție, precum acoperișul, cât și elemente de detaliu cum ar fi decorațiile interioare – este consecința pasivității actualului deținător, Consiliul Local din Obârșia de Câmp.

În 2017, Asociația Sinaptica, în parteneriat cu Primăria Obârșia de Câmp și Liceul de Artă „I. Șt. Paulian” din Drobeta Turnu-Severin au coordonat proiectul „Palatul Pleșa – neoclasic și țărani”, cofinanțat de Administrația Fondului Cultural Național. Dintre activitățile derulate în cadrul proiectului menționăm cele două tabere organizate în luna august. Prima, desfășurată între 1 și 7 august 2017, a fost o tabără de arhitectură care a urmărit igienizarea clădirii și efectuarea unor reparații de urgență, care să prevină deteriorări ulterioare ale imobilului. Cea de a doua, desfășurată între 8 și 13 august, a fost gândită ca o tabără de artă plastică și a vizat realizarea de opere de artă în exteriorul clădirii, a unor instalații artistice la parter și a unor picturi de mari dimensiuni care să acopere o parte dintre golurile ferestrelor.

Prin acest proiect, asociația Sinaptica a reușit să stârnească un interes real în rândul locuitorilor, precum și al mass-media, atrăgând atenția asupra valorii și importanței monumentului. Ca urmare a demersului, Consiliul Județean Mehedinți a decis, ca în anul 2018 să aloce suma de 50.000 lei

5. PATRIMONIUL ÎN ACTUALITATE

pentru repararea acoperișului și instalarea unui sistem de supraveghere. Toate acestea acțiuni constituie un prim pas în încercarea stopării procesului de degradare care se desfășoară de mai bine de două decenii și salvarea unei bijuterii arhitecturale deosebite.

Palatul Pleșa la finalul taberelor
foto Ionică Pirvu, august 2017

foto Ionică Pirvu

Restauratori români: arhitectul Ștefan Balș (1902–1994)

ANCA FILIP

Institutul Național al Patrimoniului
ancafilip10@gmail.com

Institutul Național al Patrimoniului continuă ciclul de proiecte culturale „Restauratori români”, finanțat de Uniunea Arhitecților din România din Fondul „Timbrul Arhitecturii”, menit să evoce, să readucă în actualitate și să pună în valoare opera înaintașilor arhitecți, cu contribuții majore la dezvoltarea domeniului protecției și restaurării monumentelor istorice, care au activat în cadrul Comisiunii Monumentelor Istorice și al Direcției Monumentelor Istorice. Ciclul de proiecte culturale este coordonat de arh. Anca Filip.

În anul 2016, cel comemorat a fost arhitectul Ștefan Balș (1902–1994), cel mai important reprezentant al școlii românești de restaurare, cu o impresionantă activitate de peste șase decenii în slujba monumentelor istorice, ale cărui restaurări au fost evocate și readuse în actualitate atât printr-o perspectivă practică, cât și prin cea a discursului teoretic. Prin cercetarea, inventarierea și digitizarea bogatului fond documentar datorat lui Ștefan Balș, aflat în arhiva și biblioteca Institutului Național al Patrimoniului, fondurile Comisiunii Monumentelor Istorice și Direcției Monumentelor Istorice, precum și în arhive private, proiectul a contribuit și la salvagardarea și punerea în valoare a documentelor de arhitectură, facilitând accesul specialiștilor și al publicului larg interesat, la arhiva de restaurare.

În perioada 2016–2017, expoziția realizată în cadrul acestui proiect cultural, cu ilustrarea câtorva dintre cele mai importante aspecte ale activității de restaurator desfășurată de Ștefan Balș, a fost prezentată în cadrul unor manifestări științifice din domeniul protecției și restaurării patrimoniului cultural și itinerantă în spații expoziționale ale unor importante instituții culturale din întreaga țară.

Materialul realizat în cadrul proiectului cultural este încărcat pe pagina web www.stefan-bals.ro.

Afișul expoziției Restauratori români:
Ștefan Balș

Cronici și recenzii

Documentarul Planeta Petrila

ILINCA PĂUN CONSTANTINESCU

Universitatea de Arhitectură și Urbanism „Ion Mincu”, București
ilincapaun@yahoo.com

„Planeta Petrila” e primul film documentar dedicat salvării patrimoniului industrial și, în același timp, cel mai urmărit documentar românesc din toate timpurile. Desigur, acest succes teribil de benefic pentru un subiect altminteri de nișă, se datorează în mare măsură personajului principal, artistul petrilean Ion Barbu, fost topograf la Mina Petrila, deja cunoscut drept unul dintre cei mai mari caricaturişti politici români. După cum se arată în film, preocupările lui Barbu se extind însă mult în afara acestui tip de artă grafică, culminând cu cel mai de anvergură proiect al său, încă neîncheiat: salvarea de la demolarea totală anunțată în 2011, prin program național, a celei mai vechi mine de cărbune din Valea Jiului, Exploatarea Minieră Petrila, al cărei prim perimetru minier e consemnat încă din 1859 – Concesiunea Maximilian.

În eforturile de a oferi o alternativă demolării, Ion Barbu angrenează o echipă uriașă de arhitecți din țară și străinătate, precum și voluntari locali, care încep o campanie serioasă de demonstrare în fața administrației locale a viabilității păstrării clădirilor minei și inițiază clasarea lor pe lista patrimoniului. În paralel, Barbu își pune continuu în practică ideile colorate și incisive, continuă manifestările artistice în spațiul public, organizează festivalul național de teatru subteran, adună comunitatea locală și oameni de cultură din afară. Însă, în relația cu autoritățile, efectul nu este cel așteptat: în loc să le atragă de partea sa și să construiască împreună „o lume ce nu seamănă cu nicio așezare posibilă, cu NIMIC și NIMENI de NICĂIERI...” (Ion D. Sîrbu), acțiunile sale nu fac decât să altereze o comunicare ce era oricum precară.

De altfel, filmul pendulează în permanență între stări și situații dihotomice, ceea ce îi asigură un grad de suspans ce i-a făcut pe mulți să confunde genul filmului cu cel artistic. Din capul locului, regizorul Andrei Dăscălescu a sosit la Petrila în 2012, într-o stranie și abruptă spirală descendentă în care „ecologizarea” (procesul de demolare și înverzire) și activitățile minei coexistau. În acest univers sumbru și pesimist, Barbu pictează în culori strălucitoare, însă, deși de succes pentru cei din afară, nu e înțeles și apreciat de semenii săi. Acesta este, de fapt, conflictul principal al realității petriene: lipsa totală de apreciere a adevăratelor valori locale, negând deopotrivă dreptul la memorie, prin susținerea unei tabula rasa, precum și dreptul la un viitor alternativ, prin neîncrederea în propriul artist local. Demersul „bottom-up” de oprire a demolării este susținut doar parțial și punctual de o parte a administrației, în vreme ce partea majoritară continuă demolările. Ordinul de Ministru ce definitivează clasarea este, într-un final, singura armă care reușește să înghețe lucrările de distrugere, însă, în mod fățiș, „Conserva”-manifest a lui Barbu este pusă la pământ pentru a face loc tocmai cântarului ce urma să măsoare fierul vechi al clădirilor ne-clasate.

În ansamblul său, documentarul are, cu siguranță, și o latură comercială, în care, pentru simplificarea firului narativ, multe ramificații au căzut la montaj. Pe de altă parte, tocmai această latură face mai digerabilă o problemă extrem de spinoasă și prea puțin discutată: reutilizarea patrimoniului industrial în România, pentru al cărui suiş și coborâș abrupt Petrila este un exponent perfect. Iar aici, unul din meritele principale ale regizorului, care s-a atașat iremediabil de mină de-a lungul celor trei ani de filmări, devenind el însuși un activist, e dubla perspectivă prin care alege să portretizeze mina. Astfel, privirea celui care a lucrat în mină și care, în timp real, încheie o epocă (brigadierul Cenușă, care literalmente închide galeria după o emoționantă ultimă coborâre în puț, pe 30 octombrie 2016), se împletește cu privirea celui care trece peste diferite obstacole în încercarea de a oferi un viitor, pe care îl și demonstrează parțial (Ion Barbu și Centrul Pompadou din vechea casă a pompelor).

În acest sens, mesajul filmului este unul pozitiv, iar succesul pare foarte tangibil. Iar prin dubla perspectivă asupra minei, se ridică la rang de problematică generală cel puțin trei subiecte extrem de importante, ce rămân teme de reflecție. În primul rând, ideea de valorificare și reutilizare a patrimoniului industrial. Activitatea principală a acestor orașe a fost închisă fără alternative viabile și fără o preocupare reală a recuperării și păstrării valorilor materiale și memoriale. E necesară, deci, aplicarea unor programe de cunoaștere și apreciere a moștenirii industriale. Pe urmă, încurajarea acțiunilor civice. Nu orice oraș are un Barbu, însă în orice spațiu civic cetățenii au dreptul de a porni un dialog cu autoritățile pentru a chestiona redevinerea propriului oraș. În general, dreptul la memorie și lupta împotriva tabula rasa este o excepție a unor grupuri de inițiativă. În sfârșit, dar nu în cele din urmă, reabilitarea imaginii minerilor, grav alterată după 1990, și a comunității muncitorești în general. Deși pretind contrariul, zonele acestea sunt caracterizate de o injustiție socială. Categoriile defavorizate, care se concentrează în multe din aceste zone, trebuie privite ca participanți activi la procesul de transformare urbană. Fără aceștia nu se poate face, cu adevărat și în profunzime, nimic durabil.

Astfel, după vizionarea filmului, înțelegerea generală este că identitatea fostelor orașe industriale pendulează între identitatea pre-minerit, amintirile epocii de glorie și cazna redefinirii post-industriale. În același timp, există certe valori locale și oportunitatea de a le reconsidera, de a valorifica potențialul latent. Fie că e vorba de patrimoniul industrial, de peisajul natural, peisajul cultural, resursele orașului trebuie folosite integral. Din păcate, de cele mai multe ori, conducerea administrativă a orașelor nu găsește (sau nici nu caută?) noul rol pe care aceste orașe l-ar putea avea, din punct de vedere social și economic. Însă, la finalul filmului, fiecare spectator se visează Ion Barbu-ul propriului oraș, personaj donquijotesc care crede, după spusele sale, că „în orașele mici se pot produce cutremure mari” și care, prin lupta sa, ar putea ajuta la păstrarea, înțelegerea și traducerea acestor valori pentru posteritate.

Fig. 1 Perspectivă aeriană cu orașul Petrița și Exploatarea Minieră Petrița, în timpul demolărilor (foto Andrei Dăscălescu)

Fig. 2 Una din ultimele coborâri în adâncurile Minei Petrița: regizorul și minerii (foto Cătălin Cenușă)

Fig. 3 „Conservă Mina Petrița”, lucrare demolată de Societatea de Închideri Mine (foto Cristina Sucală)

Fig. 4 Ion Barbu în fața Centrului Pompadou (foto Andrei Dăscălescu)

Aproape în fiecare zi, mama pleca de acasă spre orașul aflat la câțiva kilometri pentru a-i duce de mâncare și schimburi tatălui care era arestat. Asta se întâmpla prin anii cincizeci. Noaptea era anchetat și bătut iar ziua, fiind contabil, era obligat să se ocupe de actele Primăriei (Sfatului Popular, cum se numea atunci). Povestea asta a durat câteva luni bune. De fiecare dată copilul, care rămânea acasă, o întreba la întoarcere unde e tata și când vine acasă. Ca să-l liniș-

tească, mama îi spunea tot felul de povești și de fiecare dată îi aducea ceva, o bomboană, o caramelă, o acadea, „o amăgeală”... Devenise un ritual! Într-una dintre zile, mama s-a întors acasă foarte abătută. A agățat traista în cui și, fără să-l bage în seamă pe copil, a ieșit în ogradă la treburi. Descumpănit, contrariat în așteptările lui create de obișnuință, după o perioadă de așteptare, acesta a căutat în traistă. În loc de bomboană sau acadea a găsit un maldăr de haine însângerate. Acesta a fost debutul în viață al copilului Dan Nicolae și al multor copii din Republica Populară Română a anilor '50. Mi-a relatat-o chiar el, în graiul lui molcom din podișurile moldovenești. A adăugat un răs amar după care mi-a spus „ – Ai naibii oameni, îl băteau da-l și obligau să le țină contabilitatea !”

Eu l-am cunoscut pe Dan pe la începutul anilor '70, prin sculptorul Neculai Păduraru. Ei se cunoșteau din perioada adolescenței comune de la Iași. Eram tineri, era perioada scurtei relaxări politice, noi împărtășeam aceleași aspirații și, poate, și pe fondul originii noastre din aceleași plaiuri, ne-am împrietenit. Eram nemuritori, lumea era a noastră! Ne vizita din când în când în Calea Griviței, în curtea plină cu piatră și statui a secției Sculptură. El fiind student la Arhitectură, găseam un fond comun de preocupări. Ideile și freamățul epocii clocoteau și în noi făcându-ne să ne simțim fermentii înnoirii. Ascultam aceleași muzici, citeam aceleași cărți, mergeam la „Cinemateca” și la Dalles să vedem expozițiile (inclusiv cele venite „de dincolo”, din Occident, și, ca pe un semn de libertate purtam blugi, barbă și plete, ... lumea părea senină și ne aparținea! Odată cu absolvirea facultății, o vreme am fost risipiți. El a plecat în Moldova, la Botoșani, din câte îmi aduc aminte. Mai venea prin București și atunci, improspătam prietenia mergând la o bere, mai mult ca prilej de taifas. Atunci, și totdeauna, îmi plăcea să regăsesc în el o seninătate molcomă, un fel cald și hâtru de a povesti „în grai” micile întâmplări. Era pasionat de ceea ce făcea!

Ne-am regăsit cu adevărat în '90. Într-o zi, întâlnindu-ne întâmplător, mi-a spus că lucrează la Ministerul Culturii. M-am bucurat. Din acel moment, prietenul meu Dan Nicolae s-a logodit cu Ministerul! Treceam relativ des pe la el, fiind în drumul meu de la Combinatul Fondului Plastic spre casă. Găseam un Dan îngropat în dosare, din ce în ce mai obosit, fumând

din ce în ce mai mult. Dar, era mulțumit de munca lui, îndrăgostit de fiecare monument, preocupat de problemele obiectivelor în lucru, cunoscându-le, suferind pentru fiecare dintre ele, combustionat de faptul că efortul său este atât de necesar. Vocea lui liniștită, stinsă în momentele de oboseală (din ce în ce mai dese și pronunțate) se încălzea, creștea și privirea îi strălucea ca în tinerețe, atunci când îmi relata. Rareori mai aducea vorba despre profesia lui de arhitect și despre vechile proiecte. Le abandonase fără prea mari regrete, le sacrificase sub imperativul necesității. Atunci vorbea cu multă nostalgie despre profesorul său de la Iași, Nicolae (Gipsy) Porumbescu, vorbea despre bursa pe care a avut-o în Franța, despre ce ar fi vrut să facă. Asta se întâmpla rar! Seara, destul de târziu, din autobuz se vedea un singur birou luminat, era al lui Dan! Îmi amintesc că îl găseam aplecat pe textul pe care-l citea, cu țigara mereu aprinsă. În fața sa, pe birou o fotografie care-i amintea de Angelica, soția sa, în momentul în care s-au cunoscut. Pentru mine, Dan era într-un fel întruchiparea lui Akaki Akakievici prin cumințenia lui sfioasă, prin dăruirea cu care-și făcea treaba, prin vulnerabilitatea și sensibilitatea sa, prin lipsa nevoii de răsplată. Împlinirea proiectelor de care se ocupa, ieșirea la lumină a monumentelor restaurate era pentru el bucurie și răsplată, îi dădeau sentimentul împlinirii. Molcom dar tenace !

Trăim într-o lume care, prin californizarea și fastfoodizarea tot mai pronunțate, pare să-și fi pierdut cumpăna. O vânzoleală din ce în ce mai generalizată și mai gălăgioasă, întreținută de reclame tot mai agresive, în căutarea plăcerilor, un hedonism emblematic. Peste tot întâlnești oameni cu pretenții și orgolii disproporționate în raport cu meritele și calitățile. Reflectoarele au fost puse pe această lume sfâșiindu-i misterul. Lipsa de pudoare și decență au devenit calități. Există, am întâlnit oameni care au, cumva, cumințenia cărămizii așezată la locul potrivit, cu simțul măsurii, construind și asigurând temeinicia. Fără ei, fără acești Akaki Akakievici sfielnici ca niște lumânări, ornamentele, stucatura și cromatica gloriei nu ar avea pe ce să se așeze în lumea asta. Îmi vine în minte momentul încărcat de tensiune în care echipa creată spontan în jurul lui Barbu Brezianu, echipă care-i cuprindea pe Ministrul de-atunci al Culturii, Ion Caramitru, Paul Barbăneagră, Ion Pogorilovschi, Pavel Șușară, Doina Lemny ș.a. au luptat pentru salvarea și, mai târziu, repunerea la locul ei a Coloanei Fără Sfârșit. Acolo, tăcut, discret, cufundat între maldărele de dosare, rolul lui Dan Nicolae și al multora ca el a fost extrem de eficace. Seriozitatea și tenacitatea lor a contribuit mult la rezolvarea aceluia moment.

Așa cum spuneam, într-o lume în care indiscreția, curiozitatea fleacă, coborârea în derizoriu, paparazzismul sunt prin predominanță legitime, pudoarea, sfiala, simțul măsurii devin forme de inadecvare, cazuri sociale. Reflectoare și proiectoare puternice sfâșie misterul acestei lumi devenită din ce în ce mai gălăgioasă. O viață ca a lui Dan Nicolae, trăită discret, cu pudoarea și smerenia unei candelă este de natură să restituie misterul, să reinscrie lumea și viața în făgașul ei firesc, să reazeze vâlul protector al Tainei.

Puține, extrem de puține, sunt locurile din România la care nu au ajuns pasiunea pentru meserie și dedicația pentru patrimoniul cultural construit nutrite de Mircea Crișan. În cei 37 de ani de activitate în acest domeniu, prin cele 273 de expertize tehnice și cele 175 de proiecte de specialitate, pașii l-au purtat din Bucovina și Moldova, prin Dobrogea, Muntenia și Oltenia, spre Banat și Crișana, până în Transilvania. La fel de vast este intervalul de timp din care provin clădirile

care s-au bucurat de atenția și grija lui căci, chiar dacă lăsăm de o parte structura de protecție a ansamblului rupestru de la Murfatlar (sau Basarabi), Mircea Crișan a avut ocazia să se aplece la fel de scrutător asupra unor structuri care provin din secolul al XIV-lea, cum este Cetatea de Scaun a Sucevei, ca și asupra unora sensibil mai recente, din veacul al XX-lea, dintre care cel puțin unele merită la fel de mult apreciere precum cele mai „în vârstă”. În calitate de excelent profesionist, însă, Mircea Crișan știa, posibil mai bine decât mulți dintre colegii săi, că ceea ce numim „vechime” este un factor determinant numai uneori și că, în orice caz, în ceea ce privește intervențiile de care au nevoie și pe care le pot suporta fără pierderi, valorile culturale nu pot fi ierarhizate în „mai importante” și „mai puțin importante”. Această ultimă afirmație este susținută și de diversitatea funcțională a edificiilor pe care le-a abordat mereu cu aceeași seriozitate: de la (foste) palate, conace și cule, la locuințe urbane și rurale, de la oricare componentă a unei mănăstiri, oricât de modestă, precum un hambar, la simple lăcașuri de cult aparținând unor comunități rurale, la biserici fortificate și catedrale urbane, la care se adaugă, fără nici un fel de „discriminare”, hoteluri, școli și biblioteci, clădiri destinate culturii, dar și producției sau comerțului. Deschiderea cu care Mircea Crișan accepta să se aplece asupra oricărui monument istoric, indiferent de semnificația sa în sens utilitar și indiferent de epoca de proveniență este de altfel reflectată de distincțiile primite care, cu o singură excepție, i-au fost acordate pentru lucrările la edificii mai puțin cunoscute, așa cum erau biserica mănăstirii Plătărești, din județul Călărași, care datează din secolul al XVII-lea, biserica și turnul clopotniță din cadrul mănăstirii Florești, din județul Vaslui, ambele din veacul al XIX-lea, sau așa-numitul palat din Banloc, județul Timiș, reședință nobiliară din secolul al XVIII-lea. La fel de puțin cunoscute, chiar și printre specialiști, au fost – înainte ca Mircea Crișan să le insufle (și) lor o nouă viață – biserica (de zidărie) din satul Oprișești, județul Bacău, și biserica schitului Dălhăuți, județul Vrancea, amândouă din veacul al XVIII-lea. Chiar și acesteia din urmă, clasată ca fiind de interes exclusiv local, Mircea Crișan i-a consacrat întreaga sa știință și pasiune precum celui mai cunoscut monument dintre cele care i-au adus recunoașterea și anume Coloana fără sfârșit din Târgu Jiu.

Dar, cei mai mulți dintre noi îi datorează lui Mircea Crișan nu doar faptul că ne vom mai putea bucura mult timp de numeroasele clădiri cu valoare culturală cărora li s-a dedicat, ci și parte din propria noastră pregătire profesională. Cei care nu au avut prilejul să îi fie studenți la Institutul de Arhitectură, mai apoi Universitatea de Arhitectură și Urbanism „Ion Mincu” din București, au avut, probabil, ocazia să colaboreze cu el, la expertize, proiecte și / sau șantiere sau măcar să îi audieze cursurile susținute în Italia, dar și una sau alta din comunicările prezentate în țară și în străinătate. În plus, generozitatea cu care Mircea Crișan a fost mereu dispus să împărtășească altora din vasta sa experiență l-a determinat să acorde timp și scrisului. De aceea, din fericire, și cei care nu au avut șansa să îl cunoască, măcar la catedră sau la pupitrul unui simpozion, vor putea beneficia, acum și în viitor, de înțelepciunea sa. Teza sa de doctorat, pe care a găsit răgaz să o revizuiască la șapte ani după prima ediție, se va număra cu certitudine mereu printre titlurile de referință privind structurile de rezistență executate din zidărie, așa cum nimic nu poate și nu va putea înlocui tot ceea ce a gândit și a publicat, într-un fel sau altul, Mircea Crișan cu privire la modul în care trebuie concepută consolidarea monumentelor istorice. Acest subiect, care îl preocupa în mod specific în contextul regimului seismic sever pe care îl înregistrează părți consistente din teritoriul actual al țării, a constituit de altfel și principalul obiect al grupului de lucru în care activa, la fel de darnic cu știința sa, pentru a sprijini Institutul Național al Patrimoniului la îndeplinirea misiunii deloc ușoare de a elabora norme și normative apte de a asigura cadrul optim pentru tot ceea ce înseamnă prezervarea patrimoniului cultural construit. Și tot datorită generozității care îl caracteriza, de experiența profesională și de calitatea umană a lui Mircea Crișan a beneficiat mult timp și ministerul de resort – în ultimul an și jumătate nu doar ca membru în plenul Comisiei Naționale a Monumentelor Istorice, ci și ca președinte al Comisiei Zonale a Municipiului București precum și a județelor Giurgiu și Ilfov. În această ultimă calitate, cu concursul colegilor săi, a decis să contribuie la accelerarea procedurii de avizare, acordându-i cu același altruism nu o singură întrunire pe lună, cât este prevăzut ca minimum de legislația în vigoare, ci patru, renunțând astfel și la începutul sfârșitului de săptămână. De altfel, așa și-a petrecut Mircea Crișan bună parte din ultima zi pe care a petrecut-o printre noi: preocupat de soarta patrimoniului cultural construit, atent în primul rând la ceilalți, bucuros să ofere din cunoștințele sale, din experiența sa, din timpul său – echilibrând perfect teoria, practica și activitatea didactică, așa cum numai un om excepțional este apt să o facă.

A cercetat cu știință, a proiectat cu atenție, a urmărit șantiere cu interes. Și-a pus experiența în slujba procesului de avizare, la elaborarea normativelor necesare, dar și în slujba catedrei. Și a făcut toate acestea cu pasiune, o pasiune căreia, însă, știa să îi dea glas cu politețe și distincție.

Ruxanda Beldiman rămâne, pentru toți cei care au cunoscut-o, un om cald, sensibil, onest, dublat de un profesionist rasat, cu preocupări diverse, afinitățile sale intelectuale gravitând în jurul istoriei, artei și arhitecturii secolului al XIX-lea european. Cu studii la Școala germană, la Liceul „Nicolae Tonița” și apoi la Universitatea Națională de Artă din București, Ruxanda Beldiman a ales, prin ariile curriculare, să studieze istoria artei și a arhitecturii, dar și

istoria familiilor aristocratice românești, din care descindea și cu care era îndeaproape înrudită. Istoriilor de familie le-a dedicat în anii săi de maturitate timpul său de studiu, interesul viu al redescoperirii rădăcinilor, având drept rezultat intervenții profesionale în cadrul unor sesiuni naționale de comunicări. Preocupările pentru istoria familiei paterne – Beldiman (veche familie boierească, numărând printre membrii săi diplomați și jurnaliști), au dus-o pe tărâmurile moldave, unde cercetările ei s-au axat pe istoria Caselor Beldiman din Iași sau a ierarhului ctitor episcopul Filaret Apamias Beldiman. Pe line maternă, Ruxanda Beldiman descindea din primul profesor de gravură al Școlii de Arte Frumoase din București, gravorul Gabriel Popescu, căruia i-a dedicat comunicări științifice și articole.

Bun și fin cunoscător al limbilor germană, franceză, engleză și italiană, Ruxanda Beldiman a fost, dintru început, prin tradiții de familie și intelectuale, legată de Transilvania săsească, căreia i-a dedicat multe dintre studiile sale. Fascinată deopotrivă de aria de cultură a sașilor, dar și de tradițiile străvechi românești ale Rășinarilor (fiind și o descendentă a familiei Goga), Ruxanda Beldiman nu căuta mai deloc diferențele, ci era fascinată de legăturile culturale și de civilizație prin care cele două etnii se melanjau, de aculturații și de împrumuturi reciproce. În timpul studiilor universitare și imediat după absolvirea lor (1993-1999) a fost membru activ al echipei de inventariere a patrimoniului cultural săsesc din Transilvania, echipă condusă de prof. dr. Corina Popa (cea care avea să coordoneze nu numai lucrarea sa de diplomă, dar și teza de doctorat). Proiectul, inițiat de ICOMOS – Germania și de Direcția Monumentelor, Ansamblurilor și Siturilor Istorice din România, avea să o familiarizeze cu munca interesantă și dură de teren, pentru care a păstrat o mare pasiune și care a familiarizat-o cu metoda acrobatică a analizei de arhitectură. Din această perioadă datează și primul său articol tipărit, dedicat orașului Sighișoara¹.

Afinitatea pe care a dezvoltat-o pentru spațiul de cultură german, dar și fascinația pentru România regală au dus-o la primul său loc de muncă, la

1 Ruxanda Beldiman, „Localuri de școli din Sighișoara în intervalul 1870–1900 – arhitect și proiecte”, în *Historia Urbana*, Tomul VI, București, 1998/1-2, pp. 25–36.

Muzeul Național Peleş, unde, ca muzeograf (între 1998 și 2006), s-a ocupat cu mare pasiune și atenție de istoria edificării celui mai important castel românesc – Peleşul. Acestuia i-a dedicat aproape întregul său timp, în care s-a aplecat cu interes și competență asupra planurilor de arhitectură, a căutat neobosită în Fondul Casa regală al Arhivelor Naționale, a parcurs importante repere bibliografice, ce priveau nu numai fenomenul arhitecturii istorice, al artei europene de la cumpăna veacurilor XIX și XX, dar și procesele istorice în care monarhiile europene din Belle Époque evoluau. Întotdeauna gata să împărtășească rezultatele lecturilor sau al cercetărilor de arhivă, întotdeauna gata să omagieze personalitatea ctitorului castelului – regele Carol I al României, căruia îi purta o mare admirație, Ruxanda Beldiman era neobosită în a pătrunde resorturile intime ce stăteau în spatele deciziei suveranului de a construi castelul, de a-l mări și transforma, de a opta pentru diverse teme și motive decorative sau arhitectonice.

Primele rezultate ale studiilor sale la Peleş (dublate de câteva granturi de cercetare la Viena și Roma, dar și de călătorii private – pentru că Ruxanda Beldiman se afla în călătorie de studii și în concediul de odihnă!), s-au materializat în primul articol cu adevărat exhaustiv tratând operele lui Gustav Klimt și ale tovarășilor săi din Künstlercompagnie realizate pentru castelul Peleş². Această contribuție rămâne de referință pentru debutul românesc al inițiatorului Secesiunii vieneze. Numeroasele sale cercetări referitoare la edificarea castelului dar și a întregului ansamblu arhitectonic al reședinței regale de la Sinaia au continuat și după ce a devenit cercetător științific la Institutul de Istoria Artei „George Oprescu” al Academiei Române. Aici, alături de specialiști remarcabili, a girat câțiva ani și departamentul de artă modernă. Aria sa de interes s-a lărgit, preocupările s-au diversificat, însă în paralel avea să se nască o teză de doctorat cu tema „Castelul Peleş – expresie a fenomenului istoric de influență germană”. Fără a neglija aportul modelelor italiene ce au reconfigurat castelul la începutul secolului XX, Ruxanda Beldiman a realizat cea mai importantă monografie științifică a castelului Peleş, pe care apoi avea să o publice în primul său volum³. Dar ea nu s-a oprit aici. Interesul viu pentru construcția castelului, pentru numeroasele planuri și schițe de arhitectură, a dus-o pe urmele principalului arhitect al Peleşului, cehul Karel Liman, căruia avea să îi dedice (în volum colectiv) prima operă monografică publicată. Abnegația cu care Ruxanda Beldiman avea să coordoneze proiectul a avut un rezultat pe măsură, volumul grupând fișe exhaustive ale reședințelor regale în construcția cărora arhitectul s-a implicat⁴.

Activitatea sa de cercetător la Institutul „George Oprescu” s-a materializat în contribuții importante la istoria artei plastice moderne românești⁵ dar și a arhitecturii contemporane⁶, mărturisind despre domeniile diverse dar perfect interconectate pe care Ruxanda Beldiman le aborda.

- 2 Ruxanda Beldiman, „Gustav Klimt și Künstlercompagnie, comenzi pentru Castelul Peleş”, în *Revista Muzeelor*, Tom I – II, București, 2001, pp. 98–122.
- 3 Ruxanda Beldiman, *Castelul Peleş, expresie a fenomenului istoric de influență germană*, București, Editura Simetria, 2011.
- 4 Ruxanda Beldiman et al., *Karel Zdenek Liman, arhitectul ceh al Casei regale a României*, Editura IglooMedia, București, 2013.
- 5 Ioana Vlasiu (coord.), *Dicționarul sculptorilor din România. Secolele XIX–XX.*, vol. I, Editura Academiei Române, București, 2011.
- 6 Ruxanda Beldiman, „Arhitectura românească în perioada 1947–1989”, în *Istoria românilor*, Editura Univers Enciclopedic, București, 2013.

Între acestea, un domeniu aparte, cu care avea multiple afinități, era al arhitecturii reședințelor aristocratice românești, cărora le-a dedicat numeroase comunicări științifice și articole. În prețioasa stingerii sale, ea a publicat cea de a doua carte de autor, având ca subiect conacul Ghica de la Ghergani⁷.

Contribuțiile sale la cunoașterea istoriei castelului Peleş și a operei lui Gustav Klimt în România, fac din lucrările Ruxandei Beldiman repere bibliografice de neocolit.

Liviu Brătuleanu (1942–2017)

AURELIAN STROE

Viața lui Liviu Brătuleanu pare o aventură, deși el nu era un aventurier, ci, mai degrabă, un temerar, hotărât să înfrunte dificultățile și provocările cele mai neobișnuite. Însuși faptul că este născut într-un ținut istoric pentru români spune multe. O parte din copilărie și-a petrecut-o la Sebeș-Alba, unde s-a dovedit a fi un copil năzdrăvan, care își ținea părinții în alertă („Ai mei mă așteptau cu masa, iar eu eram cu o așa-zisă plută pe râu”). Năzdrăvăniile au continuat și când a crescut, materi-

alizându-se în alpinism (sub îndrumarea pionerului alpinismului românesc Emilian Cristea), speologie și, mai ales, călătorii, uneori pe drumuri și în locuri în care nu te-ai prea fi îndemnat să te duci.

A absolvit Institutul de Arhitectură „Ion Mincu” din București (1970) și, tot aici, s-a specializat în sistematizare și proiectare de...centrale nucleare. A lucrat la IPROTIM Timișoara și ISPE București. Marea sa pasiune (nu numai profesională) au fost, însă, monumentele istorice, cărora le dedica timpul liber (să nu uităm că sâmbăta era zi lucrătoare!), drept care, după 1990, a făcut o nouă specializare în restaurarea monumentelor, ansamblurilor și siturilor istorice. Astfel, a ajuns la D.M.A.S.I., proaspăt reînființată. Aici, colegul nostru a trecut prin diverse servicii, rămânând, în cele din urmă, la evidență și cercetare. Înainte de „trecerea” lui la monumente, avea deja numeroase fișe și fotografii privind arhitectura Țării Românești, cu accent pe Oltenia. La D.M.A.S.I. a avut norocul să fie coleg cu arh. Gh. (Ghighi) Sion (plecat și el dintre noi), marele său „rival”. Purtau îndelungi discuții, de obicei în contradictoriu, asupra unor subiecte importante, dar și asupra unor amănunte, la care noi, colegii lor, nici nu ne-am fi gândit. Uneori se ajungea la „arbitrajul” directorului științific, istoricul Sergiu Iosipescu, și, de cele mai multe ori, Ghighi - cu o experiență în domeniu mult mai vastă - ieșea învingător, fără ca Liviu să se supere. Din biroul în care stăteau cei doi veterani a învățat foarte multe mult mai tânărul arhitect Dan D. Ionescu („spiridușul” nostru), de curând aterizat printre noi direct de pe băncile școlii, care, am eu impresia, îi și zgândărea spre a le „stoarce” noi informații. Pentru controversele legate de proiectele de restaurare se ajungea la arhitectii Sanda Ignat, iarăși Ghighi Sion și Peter Derer (primul nostru director).

În biroul său de la Evidență stătea la loc de cinste neegalata carte a lui Nicolae Stoicescu, Bibliografia localităților și monumentelor feudale din România. Tot pe aproape avea și lucrări ale lui Virgil Vătășianu, Vasile Drăguț și Corina Popa - pentru că, în acea vreme, conducătoarea catedrei de artă medievală românească de la Belle-Arte se ocupa, în principal, de monumentele medievale ale Olteniei. Liviu era un arhitect care citea și citea din „clasici”. Citea mult și din istorici de artă (!!), un fapt aproape de neconceput astăzi, când arhitecții îi ignoră pe istoricii de artă și invers, cele două școli

luptând-se, pur și simplu, pentru a dovedi că una dintre ele este mai bună decât cealaltă.

Întotdeauna a lucrat cu plăcere, dublată de conștiinciozitate, iar atunci când era convins că are dreptate nu dădea înapoi, indiferent cine era preopinientul. A făcut multe, foarte multe documentații, unele remarcabile – pe care le folosim și astăzi, a fotografiat arhitectură vernaculară care se mai păstrează doar în imaginile lui. Era, ca mulți dintre noi, pasionat și de fotografie – avea lungi discuții cu fotografii nostri George Dumitriu despre aparate foto, obiective, accesorii, unghiurile de fotografiere.

O preocupare permanentă a sa a fost studierea arhitecturii balcanice – evident cu extensiile din țările române (culele), precum și studierea arealului în care putea găsi rădăcinile influențelor care s-au succedat în arhitectura medievală din Moldova. A fost fascinat de Athos, de arhitectura monahală de acolo, de legăturile Sfântului Munte cu țările române. Toate acestea au însemnat drumuri, multe drumuri, de cele mai multe ori în compania soției sale, Anca Brătuleanu, profesoară la I.A.I.M., dar și a prietenilor și chiar colegilor de serviciu (Teodor Octavian Gheorghiu, Alexandra Țințăreanu, Raluca și Sergiu Iosipescu).

Nu a scris mult, dar ce a scris rămâne, mai ales în cazurile în care trata subiecte mai „teoretice” – sistemele de boltire utilizate la beciurile caselor domnești și boierești din Țara Românească din secolele XVII și XVIII (împreună cu Anca Brătuleanu, 1989); conacul Rosetti-Balș (1991); culele Olteniei (în *Denkmäler in Rumänien*, München, 1995); restaurarea bisericii Adormirea Maicii Domnului din Belin – Covasna (împreună cu arh. Florin Dobrescu, 1996); *Et in Athos ego* (2005); Sulina, parte a peisajului cultural (2006); reședința lui Dimitrie Cantemir din Istanbul (2008); ctitoriile românești de la Athos (2008) și lista ar putea continua.

Nu ne-am despărțit de Liviu. Îl simțim mereu prezent la „serviciu”, ne gândim la el de câte ori plecăm în voiajuri tematice, apelăm la cele scrise de el și la fotografiile sale. Este și va rămâne cu noi!

Buletinul Comisiunii Monumentelor Istorice (BCMI) este prima publicație periodică din România dedicată protejării patrimoniului cultural imobil, apărută trimestrial începând cu luna ianuarie 1908, sub direcția Comisiunii Monumentelor Istorice (CMI). La origine, *Buletinul* avea ca obiectiv general „deșteptarea și răspândirea în popor a simțului și priceperii pentru conservarea monumentelor, prin publicarea de lucrări speciale asupra monumentelor și de instrucțiuni asupra chipului conservării sau restaurării lor” și cuprindea „o parte științifică”, în care se urmărea publicarea a „tot felul de monografii, studii, lucrări, comunicări și materialuri de natură istorică, arhitectonică și artistică privitoare direct și numai la monumentele noastre istorice” și „o parte oficială”, în care se publicau „rapoartele anuale ale Comisiunii, procesele verbale ale ședințelor ei, referatele arhitecților însărcinați cu conducerea și executarea lucrărilor de conservare și restaurare, precum și eventualele circuli, informațiuni și deciziuni ale Ministerului și ale Comisiunii, privitoare la monumentele noastre istorice”.

Buletinul își reia acum apariția după o întrerupere de câțiva ani, într-o serie nouă, prin care urmărim în primul rând revenirea la direcțiile formulate la 1908, care și-au păstrat integral valabilitatea și importanța și în același timp deschiderea către toate formele de acțiune patrimonială actuală. Dacă la origine apărea ca organ al principalei instituții a sistemului public de protecție a monumentelor istorice, reflectându-i activitatea științifică și administrativă, acum *Buletinul* va urmări dezvoltările și rezultatele multiplelor organisme ale sistemului public dedicat patrimoniului imobil – de la Comisiune, redusă azi la funcția consultativă și devenită Comisia Națională a Monumentelor Istorice, cu secțiunile sale de specialitate și comisiile zonale, la segmentul administrativ, reprezentat de Direcția Patrimoniu Cultural din cadrul Ministerului Culturii și Identității Naționale și de Direcțiile Județene pentru Cultură, și la segmentul operativ complex, cu activitate extinsă de la cercetare și evidență, la monitorizare și finanțare, acoperit de Institutul Național al Patrimoniului. De asemenea, *Buletinul* va oferi spațiul pentru reflectarea activității sectorului independent și non-guvernamental dedicat protejării patrimoniului imobil, cât și a altor entități și sectoare de activitate, în încercarea de a prezenta o imagine cât mai actuală și caracteristică a interesului și acțiunii dedicate patrimoniului imobil în România.